

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

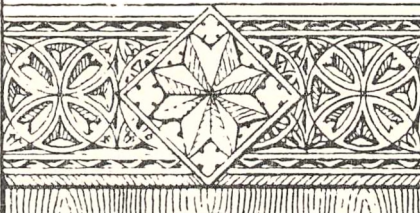
Holland=
 Falsters
 Historiske
 Samfunds
HARBOG
 for
 XXXII

Lolland-Falsters
historiske Samfund

Aarbog XXIX
1941

Holland=
 Halsters
 Historiske
 Samfunds
HARBOG
 for
 XXXXII

Indhold.

	Side
Lærer <i>Svend Jørgensen</i> :	
Amtsforvalter Axel Holck. 1863—1940.....	1
Pastor emer. <i>N. Clausen-Bagge</i> :	
N. Clausen-Bagge senior og Hustru. Et lollandsk Præstehjem 1819—1860.....	10
Kommunelærer <i>Frovin Jørgensen</i> :	
Orla Lehmanns Tale i Nykøbing Falster den 30. Jan. 1841 og Generalfiskalsagen imod ham.....	37
Fru <i>Fanny Fang</i> :	
Fra Ejegodsmøllen ved Nykøbing. Et Tidsbillede af Hjemmelivet i en Møllerfamilie.....	63
Proprietær <i>F. Hjort</i> :	
Det Classenske Firkløver	102
Forfatterinden <i>Helene Strange</i> :	
Lærer A. C. Hansen, Gunslev	118
Pastor emer. <i>Erhard Qvistgaard</i> :	
Præstekalenter paa Lolland-Falster fra Reformationen til vore Dage	125
Lærer <i>K. Ancker-Jensen</i> :	
Gehejmekonferensraad Edward Tesdorpf, Ourupgaard.....	130
Organist <i>Svend-Ove Møller</i> :	
Matthias Weckmann og det prinselige Kapel paa Nykøbing Slot. Nogle Musikbetragtninger	140
Købmand <i>Ole Svendsen</i> :	
Fra Ringsebølle Sogn. Om Kirkens Ornamenter	146
Provst <i>Ove Degenkolw</i> :	
Magister Bierings Mindedigt over Generalmajor Classen	153
Adjunkt <i>J. Jørgensen</i> :	
Fra Sprogets Verden. Østlollandske Ord	156
<i>Smaastykker</i> :	
Mordbrand i Ønslev, ved <i>Helene Strange</i>	160
Troidkvinden Karen Gregersen, Lommelev, contra Præstesønnen Hans Heiche, Vester Kippinge	161
Lidt om ældre Tidens Navneskik, ved <i>Ove Degenkolw</i>	163
Fra gamle Dage, ved <i>Vict. Juul Petersen</i>	165

	Side
Fra Bogverdenen, ved <i>A. Hk.</i> og <i>Sv. J.</i>	166
(Otto Norn: Keldby Kirke paa Møn. — Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. — Troels G. Jørgensen: Orla Lehmanns Tale i Nykøbing F. — Johs. Brøndsted: Danmarks Oldtid. — Vilh. la Cour: Danmarks Historie. — O. G. Posselt: Slægten Posselt. Anden Hovedlinie. — F. Hjort: Beretning om Slægten Thura. — Hans Sveistrup: Das Geschlecht Sveistrup. — N. Clausen-Bagge: Clausen-Slægtens Historie. — Børge Strandnæs: En vestjydsk Kulturpersonlighed. — Hans Egede Glahn: Marie Blicher. — C. C. Haugner: Maribo og Fejø Birker. 1. Hefte. — Valdemar Rørdam: Holeby. — Helene Strange: Tro i Liv og Død.)	
<i>Aarsberetning</i>	173
<i>Regnskab</i>	176
<i>Nye Medlemmer</i>	176

Amtsforvalter Axel Holck.

Amtsforvalter Axel Holck.

1863—1940.

Af Svend Jørgensen.

Forhenværende Amtsforsvalter i Maribo Axel Nicolaj Holck, Lolland-Falsters historiske Samfunds Stifter og Formand igennem 27 Aar, døde den 26. September 1940 paa Gentofte Sygehus efter længere Tids Sygdom.

Det føltes smerteligt i mangt et Sind, da dette Dødsbudskab naaede til Lolland-Falster, hvor Amtsforsvalter Holck var kendt i meget vide Kredse — ikke alene i og omkring Maribo, hvor hvert Barn kendte ham, men helt ud i Landsdelens fjerneste Egne, hvor han med Forkærlighed færdedes paa sine utallige Ture for at bjærge hjem til sit kære Museum, hvad der endnu var bevaret fra den Fortid, han kendte som kun faa.

Amtsforvalter Holck var født i København den 30. Januar 1863 som Søn af Sognepræst ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn Johan Christopher Holck (1825—1899) og Hustru Thyra Elisabeth Christine Thomine Thaning († 1913).

Født og opvokset i Hovedstaden drømte han i sine yngre Aar næppe om, at det skulde blive paa Lolland-Falster, han skulde komme til at øve sin Manddomsgerning, og dog havde hans Slægt ikke ringe Tilknytning til vor Landsdel.

Hans Forældre stammede saaledes begge fra lollandske Præstegaarde — Faderen fra Sandby, Moderen fra Hunseby. Farmoderen, Laurine Holck f. Jørgensen, var en Søster til den bekendt Godsejer Lauritz Jørgensen paa Søllestedgaard og Søholt. Hun, der almindeligvis i Slægten gik under Navnet »Tante Laurine«, blev i en meget ung Alder gift med Kapellanen i Skovlænge Søren Hagerup Holck. Han døde som Sognepræst i Sandby ved Nakskov 1827 og efterlod sig 3 Børn, af hvilke Sønnen Johan Christopher, der da var 3 Aar gammel, blev optaget i det patriarkalske Hjem i Rubbeløkke Præstegaard hos den elskelige Præst Nicolaj Clausen-Bagge og dennes lige saa elskelige Hustru Karen Marie Jørgensen — en Søster til Laurine Jørgensen.

Pastor J. C. Holck betragtede siden Rubbeløkke Præstegaard som sit andet Hjem. Intet Under, at hans Søn ogsaa følte sig nøje knyttet til Slægterne Jørgensen og Clausen-Bagge, havde indgaende Kendskab til deres enkelte Medlemmer og gerne dvælede paa de Steder, hvor Slægternes tidligere Generationer havde haft deres Virke.

Skønt udgaaet af en gammel Præsteslægt valgte Axel Holck ikke — som Brødrene, den senere saa bekendte Præst i Nakskov Joh. Holck, og den ældre Søren Holck, Præst i Vanløse — at studere Teologi.

Han blev Student 1882 fra Bokkenheusers Kursus og valgte straks at studere Statsvidenskab. 1888 blev han cand. polit. og fik derefter Ansættelse i Statens statistiske Bureau, hvor han 1897 avancerede til Kontorchef. 1903 forlod han Bureauet for at overtage Embedet som Amtsforvalter i Hjørring, og derfra gik hans Vej til Maribo, hvor han beklædte Embedet som Amtsforvalter fra 1906 til 1933, da han tog Afsked

med sin Embedsgerning og bosatte sig i Vaabensted i en stor, herskabelig Villa med en dejlig Have.

Skønt veltilpas i de smukke landlige Omgivelser flyttede han og hans Hustru dog efter nogle Aars Forløb tilbage til Maribo for atter at kunne bo i Nærheden af hans kæreste Virkefelt — Stiftsmuseet og det dermed forbundne Frilandsmuseum, der helt er hans Værk.

Til almindelig Beklagelse nedlagde Amtsforvalter Holck i 1939 samtlige sine Hverv indenfor Museet og Historisk Samfund og flyttede til København. Allerede da var det dog aabenlyst for hans mange Venner, at han var en sygdomsmærket Mand, og han var selv klar derover, skønt han ikke brød sig om at tale derom. Skete det, var det kun i Forbigaaende og da næsten altid i spøgende barokke Vendinger.

Han, der hele sit Liv igennem havde arbejdet strengt og utrætteligt for andre, havde vel haabet — ved i Tide at spænde fra — at vinde endnu nogle Aar, der skulde komme ham selv til gode. Dette Haab gik ikke i Opfyldelse. Sygdommen greb om sig, og flere Operationer blev nødvendige. De syntes ganske vist at forløbe heldigt, men Feberen vilde ikke forlade ham. Snart blev det synligt for hans nærmeste, at det lakkede mod Enden, og den 26. September døde han paa Gentofte Sygehus.

I det skønneste Efteraarsvejr stedtes han den 1. Oktober til Hvile paa Ordrup Kirkegaard, efter eget og Slægtens Ønske i Stilhed, kun fulgt af sine nærmeste Slægtninge, Venner og Medarbejdere.

*

Amtsforvalter Holck arvede fra sit Hjem meget stærke Impulser — ikke mindst fra Faderen, som for sin Tid paa de sociale Spørgsmaals Omraade var en Foregangsmand for den københavnske Gejstlighed, og som — trods megen Optagetthed — ogsaa fik Tid til at beskæftige sig med Studiet af Udlandets grundlæggende socialøkonomiske, historiske og politiske Værker, saa vidt muligt paa Værkernes Originalsprog.

Utivlsomt skyldtes det da Paavirkning fra Faderen, naar Sønnen valgte Statsvidenskab som sit Studium og i sine

første Embedsaar udfoldede et friskt Initiativ med Hensyn til socialt Foreningsarbejde og et omfattende Forfatterskab, der fra Redaktionen af forskellige Tidsskrifter spændte saa vidt som til større Værker som »Dansk Statistiks Historie 1800—50« og »Arbejderforhold og Socialreform i 19. Aarh.«.

Men Side om Side med sit Fagstudium bevarede han en levende Interesse for Historie, Kunst og Kunsthistorie og ud-

Amtsforsvalter Holck. Efter Maleri af Herman Vedel. (Stiftsmuseet i Maribo).

viklede denne gennem indgaaende Studier og en meget omfattende Læsning.

Disse Interesser kom ret til Udfoldelse, da han i 1906 kom til Lolland-Falster. Her var et — i historisk Henseende — saa godt som uopdyrket Land. Stiftsmuseet i Maribo var vel blevet til (1890) væsentlig paa Initiativ af Kaptajn, Købmand Laurits Schrøder; men efter dennes Død 1903 manglede det en Leder — en Mand, der med den nødvendige Fasthed, Indsigt og økonomiske Sans var i Stand til at staa i Spidsen for en Institution af denne Art, og en Mand, der samtidig var i Stand til at udfylde Museets Rammer.

Manden kom i Amtsforsvalter Holck. Hvad han i de 31 Aar

(1908—1939), han var Museets utrættelige Formand, har udrettet paa dette Omraade, grænser til det utrolige. Paa Grundlag af den beskedne Begyndelse skabte han i forbausende kort Tid et Museum, der — ikke mindst i kunstnerisk Henseende — indtager en smuk Position blandt vore førende Provinsmuseer.

Amtsforvalter Holck var som Museumsmand først og frem-

Parti fra Frilandsmuseet. Fot. N. M. Nielsen.

mest en Samler. Paa sine mangfoldige Ture omkring i Stiftet har han — stundom i den skarpeste Konkurrence med Antikvitethandlere og Opkøbere, stundom i Kappesrid med andre Museer og Samlinger, men altid loyal overfor disse — fra lavloftede Bondestuer, mørke Lofter, hermetisk tillukkede Chatoller og Dragkisteskuffer hentet hjem til Museet Tusinder af værdifulde Genstande: Paneler, Møbler, Dragter, Brugsgenstande, Billeder o. m. a. — ofte Ting, der bjærgedes i Hus i yderste Øjeblik.

Men hans Samlernatur gjorde ham tillige til en Skabernatur. De mange Nyerhvervelser krævede Plads og atter Plads. Det gav sig Udslag i en Række Udvidelser og Ny-

dannelser, der blev af den største Betydning for Museets hele Udvikling: Det landkulturhistoriske Museum, Frilandsmuseet, Klosterhaven med Udgravningerne og endelig Ruinmuseet, der hver for sig er Resultater af et storartet Initiativ, et maalbevidst Arbejde og en ufattelig Flid. Ikke mindst Frilandsmuseet vil til sene Tider bevare Mindet om Amtsforvalter Holcks Virke for Museumssagen paa Lolland-Falster.

Paa Amtsforvalter Holcks Initiativ stiftedes paa et Møde i Maribo den 27. Juni 1912 Lolland-Falsters historiske Forening, der senere ændrede sit Navn til Lolland-Falsters historiske Samfund.

Han og en Kreds af medinteresserede — blandt hvilke skal nævnes Redaktør Haugner, Nakskov, Bestyrer Kolbye, Maribo, Forstander Tuxen, Næsgaard, Stiftsfysikus C. A. Hansen, Nysted, og fhv. Apoteker Reddelien, Stubbekøbing, udsendte et Opraab, hvori det bl. a. hedder: »Rundt om i vort Land findes der nu lokalhistoriske Foreninger — for et enkelt Amt eller for større Landsdele — og de trives vel. Tiden turde nu være inde til, at ogsaa Lolland-Falster faar sin historiske Forening. En Forening, der vil værne om de historiske Minder, som knytter sig til Egnene hernede, dels ved at fremdrage historisk Stof fra Arkiver m. v., dels ved at give saa mange som muligt Kendskab til Stiftets Fortidsliv«.

Som en Selvfølge valgtes Amtsforvalter Holck til Formand og Redaktør af Aarbogen. Dennes første Bind udsendtes 15. Januar 1913, og det hedder i Forordet:

»Det har fra første Færd været Tanken, at vort historiske Samfunds Hovedopgave skulde være Tilvejebringelsen af en Aarbog. Den skulde være det rette Bindeled mellem Medlemmerne. Andre Opgaver maatte komme i anden Række og bero paa, om vi havde Midler nok til i Ny og Næ at løse dem, Vi udsender da nu den første Aarbog, forhaabentlig den første Aargang af en lang Række«.

Dette Ønske er i fuldt Maal gaaet i Opfyldelse, og Æren herfor er først og fremmest Amtsforvalter Holcks.

Med en sjælden Præcision kom siden Aarbog efter Aarbog — 28 ialt — der alle er prægede af hans store Indsigt, hans Grundighed og af hans sjældne Evne til at faa lokale Folk

til at yde deres bedste og fremragende Videnskabsmænd til at skrive om lolland-falsterske Emner.

Men blandt Aarbøgenes brogede Stof vil Læserne maaske alligevel bedst erindre Amtsforvalter Holcks egne Bidrag, de aarlige Oversigter over nyudkommet lokalhistorisk Litteratur »Bognyt«, der paa en aandfuld Maade og i et elegant Sprog gav et glimrende Resumé af ikke altid lige let tilgængeligt lokalhistorisk Stof, og som tillige var et Vidnesbyrd om Anmelderens Belæsthed og vidtspændende Overblik.

Som Aarene gik, indfriedes ogsaa de øvrige Løfter, der i tilsløret Form blev givet i den første Aarbogs Forord. Det kan ikke være undgaaet Medlemmernes Opmærksomhed, at faa Foreninger har været i Stand til at yde saa meget for et beskedent Kontingent, som vor Forening har ydet i Form af Ekstrapublikationer o. lign. Naar det er Tilfældet, skyldes det ikke mindst Amtsforvalter Holcks dygtige og økonomiske Administration, der vel i det daglige kunde være præget af den yderste Sparsommelighed, men som stedse var generøs, naar det gjaldt Aarbøger eller en Ekstragave til Medlemmerne.

Og der blev Raad til mere end det. En Række Møder — som Regel et Par om Aaret og ofte med Foredrag af Nationalmuseets eller Universitetets førende Mænd — var med til at sprede historisk Viden og Interesse blandt vor Landsdels Befolkning, og henved en halv Snes Mindestene rejst af Historisk Samfund og spredt over hele Lolland-Falster minder nu om historiske Personer og Begivenheder i vor Landsdels Historie.

De vil fremtidig ogsaa minde om Amtsforvalter Holcks Virke for Lolland-Falsters historiske Samfund.

Amtsforvalter Holcks hele Livsindstilling, der kortest udtrykkes i Linierne »Intet menneskeligt er mig fremmed«, gjorde, at han aldrig stivnede i Ensidighed, og at han i en sjælden Grad forstod at færdes imellem og tale med Mennesker af vidt forskellige Samfundslag og vidt forskellig Indstilling.

Trods Embedsvirksomhed, trods Arbejdet for Museet, Historisk Samfund o. m. a. fik han dog Tid til en omfattende

Læsning. Han var stedse — foruden paa Kunstens, Arkæologiens og Historiens Omraade, hvor han følte det som en Pligt at følge med — forbavsende godt orienteret med Hensyn til Litteratur, Politik, Biblioteksvæsen, Naturfredning og meget andet, som havde hans Interesse.

Denne Alsidighed førte naturligt til et vidtspændende For-

Mindesten for Niels Hemmingsen, rejst i Errindlev af Lolland-Falsters historiske Samfund.

fatterskab. Han var saaledes Medarbejder ved Salmonsens Leksikon (Kunsthistorie, Statistik), Tidsskrift for Kunst, Verdenskulturen m. m. Glemmes maa ikke hans Afhandling om Lolland-Falster »Folk og Færd gennem Tiderne« i Daniel Bruun: Danmark, Land og Folk. Ingen, der beskæftiger sig med Lolland-Falsters Historie, kommer uden om denne Afhandling.

Amtsforvalter Holcks rige Viden, mangesidige Interesser og naturlige Veltalenhed gjorde ham uvilkaarligt til Midtpunktet, hvor han færdedes. Han talte ofte og gerne, men forstod ogsaa at lytte og spørge og at faa den tilbageholdende til at fremsætte sin Mening, som han gerne diskuterede med vedkommende.

Ingen — bortset fra hans nærmeste Slægt — kendte ham i saa Henseende bedre end hans Medarbejdere i Museet og Historisk Samfund.

Ingensinde kom hans naturlige Charme, hans spillende Vid

og hans muntre Lune saadan til Udfoldelse, som naar man paa en Udflugt i Museets eller Historisk Samfunds Tjeneste samledes om den medbragte Mad eller Kaffe paa en skovklædt Skrænt, bag et skærmende Pilehegn eller ved Foden af en mosgroet Kæmpehøj.

Som Aarene gik, blev Udflugterne færre, men til Gengæld Brevene flere — i Perioder ofte eet om Dagen. En især i de sidste Aar utydelig Haandskrift gjorde dem undertiden vanskelige at tyde, men hvor funkler disse Breve af Aand og Vid, af Humor og Sarkasme. Vel var Haanden, der førte Pennen, blevet svag, men Aanden var stadig lige levende.

Samfundet har forlængst sagt Amtsforvalter Holck Tak for en rig og betydelig Indsats — han var Ridder af Dannebrog, Dannebrogsmænd og havde modtaget den Hjelmstjerne-Rosencroneske Fonds Prisedaille.

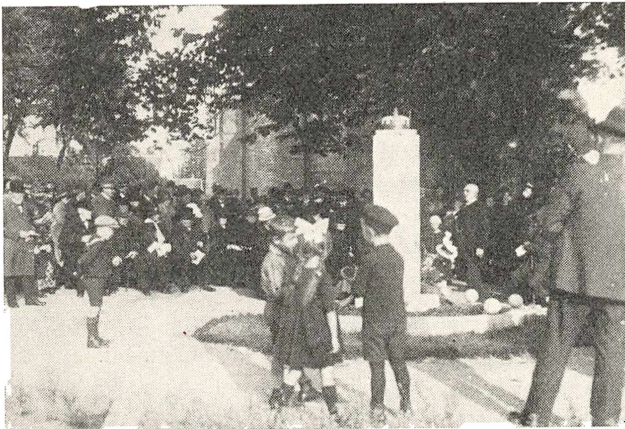
Lolland-Falsters historiske Samfund glæder sig nu over, at vi i Fjor ved den aarlige Generalforsamling fik sagt ham Tak for hans trofaste og gode Arbejde for vor Forening, hvis Æresmedlem han ved denne Lejlighed blev.

Nu er han borte, men gennem sit Virke vil han stedse være iblandt os.

Ære være Amtsforvalter Holcks Minde!

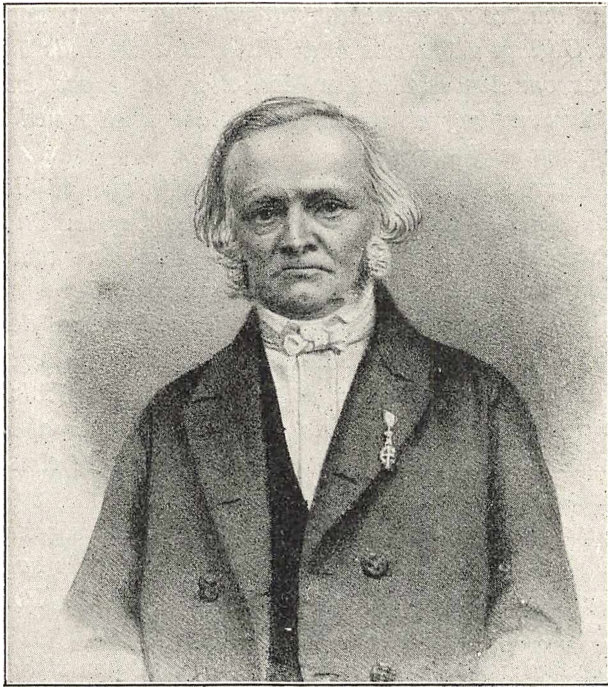
Toreby i Oktober 1940.

SVEND JØRGENSEN.

Amtsforvalter Holck taler ved Afsløringen af Leonore Christine Monumentet i Maribo.
Fot. Fr. S. Christensen.

Sognepræst N. Clausen-Bagge.

N. Clausen-Bagge senior og Hustru.

Et lollandsk Præstehjem 1819—1860.

Af N. Clausen-Bagge.

Om et lollandsk Præstehjem 1819—1860 skal der fortælles lidt her, om to Ægtefæller, som vel ikke hørte til de førende eller banebrydende, men som begge er Udtryk for noget af det bedste i den Tids Kirke-, Kultur- og Hjemliv.

Han blev født i Glud Præstegaard 10. Juli 1788, fik i Daaben Navnet Nicolaj (saaledes i Kirkebogen) og var Søn af Sognepræsten dér, Poul Christian Clausen, og Hustru, Ane Margrethe f. Langballe. De hørte begge til gamle danske Præsteslægter¹). Hendes Levned er skildret i »Personalhistorisk Tidsskrift« (1881). Hun døde 1827 i Halsted Præste-

gaard paa Lolland, hos sin ældste Søn, Sognepræsten dér, Hans Glud Clausen. En Datter af hende blev gift med C. C. Mejer, Sognepræst i Rødby. Tre af Børnene fik altsaa lollandske Præstegaardshjem.

Livet syntes at ligge lyst og lovende for Børnene i Glud Præstegaard. Hjemmet var godt, og der var velstillet Slægt. Da forandredes alt med eet Slag ved Faderens tidlige Død 1790, af en Sygdom, han havde paadraget sig ved Sygebesøg. Vel viste Enken en usædvanlig Dygtighed i Arbejdet for at hjælpe alle sine fem Børn frem, og det lykkedes; men let var det ikke. En stor Hjælp var det da, at Nicolaj i 3—4 Aars Alderen kom i Huset hos en Moster, gift med Søren Christensen Bagge, Sognepræst til Ousted og Taaning²). De havde kun eet Barn, en Søn, som var et Aars Tid yngre end Nicolaj. Der blev holdt Lærer til dem, hvorefter de sendtes til Horsens lærde Skole. Dennes Rektor, O. Worm, Pastor Bagges Broder (men med Moderens Slægtsnavn) var en højt anset Skolemand, hvis Navn endnu kendes af mange, og underviste især i Religion, Græsk og Latin, grundigt og interessant, »og alle hans Disciple hang ved ham med den største Hengivenhed«.

Pastor Bagge havde den store Sorg at miste Sønnen, vistnok medens han gik i Skole, hvorefter han ønskede, at Plejesønnen skulde føje hans Slægtsnavn til sit. Der er bevaret syv Breve (1814—1827) fra Pastor Bagge til Nicolaj Clausen-Bagge; han tiltales: »Elskeligste Søn!« og det hedder: »... du er min Glæde her i Livet...«. Efter den første Ud nævnelse, i 1819, ønskes, »at du som en ung Mand glæder mig med dit Besøg een Gang aarlig, saa længe jeg lever«. Om dette er sket, vides ikke. Næppe; Rejsen var lang og besværlig; men et Brev viser, at der er aflagt Besøg saa sent som i 1838. Om Gensynet fortælles: »Bagge blev bevæget og glad«. »... han har gjort overordentlig meget for mig«.

Fra Slutningen af Skoletiden har mundtlig Overlevering bevaret et Par Træk. En fransk Officer traadte en Dag ind, vist i Klasseværelset, og stillede Rektoren et Spørgsmaal, som han ikke straks forstod, hvorfor min Farfader spurgte, om han maatte svare, da han mente at have forstaaet det.

En anden Gang talte han, paa Latin, med en spansk Officer, med hvem han vilde dele sin Begejstring for Napoleon, men afvistes barsk: »Nemo, qui in Hispania natus est, est amicus Gallorum!« (Ingen, som er født i Spanien, er en Ven af Franskændene!³)

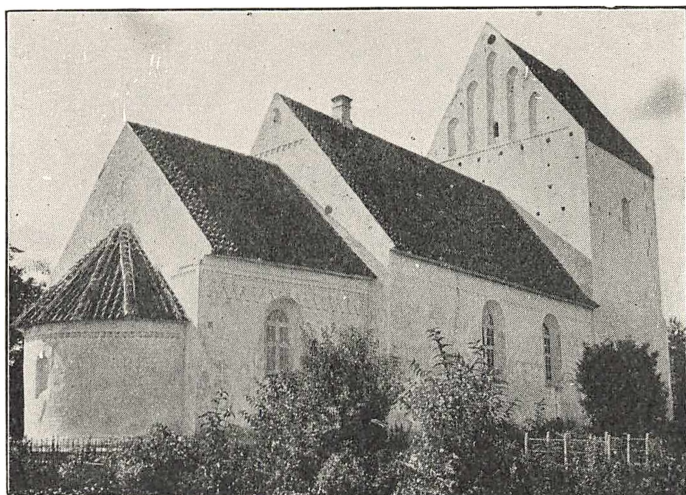
Rektor og Elev sluttede et Venskab, som varede langt ud over Skoletiden. Det ses af fem bevarede Breve (1809—1818). Rektoren tiltaler ham: »Elskeligste Ven!« og ønsker i det sidste af dem: »Gud velsigne Dem! elsk altid Deres hengivne Worm!« I 1811 skriver han: »Er vort Hjerter først i Harmoni med Jesu Sædelære, vil vort Hoved vel komme til Rette med hans Troselære«.

I 1808 dimitteredes »Nicolai Clausen Bagge« til Universitetet med en lang latinsk Skrivelse. Han anbefales meget stærkt, som en Yngling, der er »fremragende« (præstantissimum) og giver det bedste Haab. Han sammenlignes med en af Plinius højt værdsat Yngling, kaldes »min Nicolai«, antaget af Broderen »Severinus Bagge« (adoptavit), som har ladet ham undervise, saa han for 3½ Aar siden kunde komme i Horsens Skole. »Ingen af Meddisciplene har været mere afholdt af alle Skolens Lærere for Lærvillighed, Flid, Lydig-
hed«. Udfaldet af Studentereksamen, i Oktober 1808, var dog kun rigtig godt, ikke glimrende. Han fik følgende Karakterer: i Latin og i Græsk udmærket godt, i latinsk Stil, i Oversættelse fra Tysk og fra Fransk samt i Geografi meget godt, men i dansk Stil, i Hebraisk, Religion og Historie kun godt. — Disse var altsaa Fagene dengang.

Men Udfaldet af alle de følgende Eksaminer blev straalende. Ved den »filosofiske« Prøve, i Oktober 1809, fik han Laudabilis præ ceteris (Udmærkelse) i teoretisk og i praktisk Filosofi, i Fysik og i højere Matematik; kun i eet Fag, lavere Matematik, maatte han »nøjes« med Laudabilis (rosværdig, mg). De praktiske Prøver bestod han ogsaa senere med Udmærkelse.

Ved selve den teologiske Embedseksamen, i Juli 1812, fik han Karakteren Laudabilis, specimen scriptum egregia laude dignum (med Udmærkelse i det skriftlige). At han ikke fik fuld Udmærkelse, satte man i mit Barndomshjem noget i For-

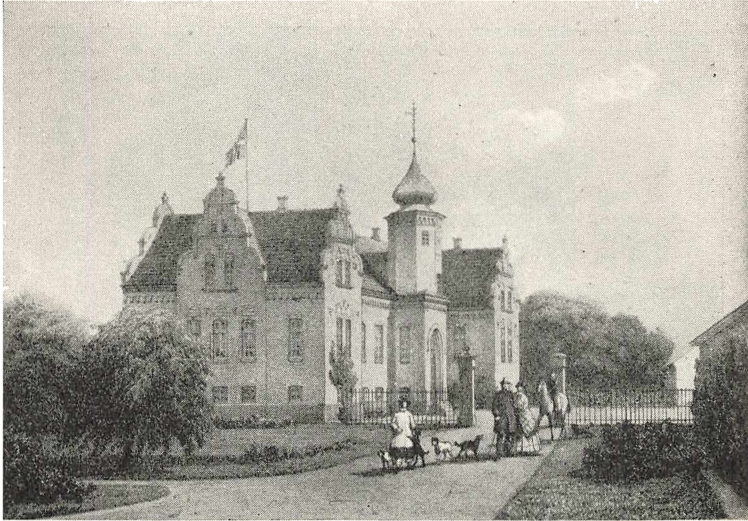
bindelse med følgende Begivenhed. Han gik efter den skriftlige Eksamen rundt til Professorerne for at spørge, hvorledes han stod. En af dem modtog ham med stor Elskværdighed, men blev ved Afskeden kold og stiv, da han saa den unge Mand tage sin Paraply; et saadant Apparat sømmede det sig ikke for ham at bruge! Hvad dette Uheld har betydet for Eksamensudfaldet, lader sig jo ikke paavise.

Utterslev Kirke. (C. C. Haugner: Nørre Herred).

Som Student havde han ligesom Broderen Hans Glud Clausen boet paa Regensen. Efter Eksamen blev han Hovmester (Huslærer) hos Sjællands Biskop Münter. Han var kendt i hele Europa for sin Lærdom og vilde naturligvis have en kundskabsrig Huslærer. Her blev han i 6 Aar, og der sluttedes et nært Venskab med Biskoppens Familie, livsvarigt med Sønnen Balthasar Münter, som blev Student 1814 (sikkert dimitteret af Farfader), efterhaanden Dr. theol., Provst, Hofpræst, kgl. Konfessionarius og i det hele en meget anset københavnsk Præst, ved Holmens Kirke (død 1867). Min Fader skriver: »Naar mine Forældre kom til København, besøgte de altid Provst Münter; jeg har selv været med dem deroppe«.

I København fik Cl.-B. vel næsten kun rationalistisk Paa-virkning. I alt Fald fra Biskoppen og Farbroderen Stiftsprovst Clausen. I dennes Hjem kom han overmaade meget, og her maa det Venskab være blevet sluttet, som blev livs-varigt, med Fætterten, den senere saa kendte Professor H. N. Clausen. Fra Farfaders Haand haves Opskrift til en Julepræ-

Sollestedgaard ca. 1860.

diken, holdt i Trinitatis Kirke 1814; den er hverken udpræget rationalistisk eller et tydeligt Varsel om Frigørelse til noget mere levende. At en saadan dog kom, snarere ved mange Oplevelser end ved enkelte pludselige Brud, vil fremgaa af det følgende.

Først som 7 Aars Kandidat fik han Embede; Biskoppen anbefalede ham til Kongen. Maaske ventedes der saa længe, fordi Farfader ligesom Stiftsprovsten mente: Præstegerning bør ikke optages før det fyldte 30. Aar.

Den 27. August 1819 kaldedes han til Sognepræst for Uterslev paa Lolland; Indsættelsen skete 24. Oktober. Her ventede ham Livets store Lykke: i Gerningen og i et Ægteskab, som blev ualmindelig smukt og rigt.

Den Brud, som han — maaske uden at ane det — skulde finde paa Lolland, var Karen Marie Jørgensen, en Datter af Godsejeren paa Søllestedgaard Jørgen Jørgensen og Hustru Karen Margrethe Elisabeth f. Kølle. Marie blev født 18. Oktober 1800 paa Wintersborg, som 1810 mageskiftedes med Søllestedgaard. Noget maa de dog have kendt hinanden før,

N. Clausen-Bagge og Hustru. Efter Maleri (nu i Idestrup Præstegaard)
af deres Datter Georgia Cl.-B.

da Maries Søster Juliane (kaldt Julie) i 1817 var blevet gift med hans Broder Hans Glud Clausen, som blev Sognepræst i Halsted.

Hun var meget forskellig fra ham, ikke i Tro og Tankegang, men i Sind og Væsen; men det synes kun at have gjort Samlivet rigere, og ingen har forstaaet og værdsat ham som hun (har Pastor Joh. Holck sagt). Datteren Georgias Maleri af Forældrene virker som en Skildring af Forholdet: han sidder stille, mild og alvorlig; hun kommer livfuld og stiller sig hos ham. Han maa, da de mødtes, have været præget af sin Videnskabelighed og sin store Viden, bevaret i en sjælden tro Hukommelse, og hun maa for ham have været en Personliggørelse af selve Vaaren og Livspoesen. Hans

Kusine Fru Julie Svane skriver om hendes »sjældne varme Sjæl, den, der lyste saa kraftigt ud af al hendes oprigtige Tale og Færd«. Ja, Sandheden skulde frem. Engang som Barn lod hun det ske i en dansk Stil (siges der), da andre Udveje vel syntes spærrede. Hun skal have sagt: »Naar jeg ikke maa tale helt ud til et Menneske, er det, som om noget i mit Hjerte lukker sig«.

Og der var Poesi i hendes Væsen. Derfor blev der ogsaa sendt hende poetiske Hilsener. To saadanne er bevaret, en fra 1818 og en fra 1825 (fra Provst D. Smith i Horslunde). Selv har hun ogsaa haft Trang til at udtrykke sig paa Vers. Allerede som tiaarig skrev hun (med Assistance?) en Nyt-aarshilsen, dateret 2. Januar 1811, og hendes sidste, ret ejendommelige Hilsen til Familien var ogsaa paa Vers. I sin 9 Aar yngre Broder Lauritz's Stambog har hun skrevet et Digt, hvori det hedder:

»Plej Elskovsrosen; vær tro mod den rette!
Elsk hende kærlig; forelsk dig dog ikke
I smægtende Blikke!«

Han fortæller selv, at han engang gentog de to sidste Lini-er og udbrød: »Nej, det skal jeg nok vogte mig for«, ja »svor derpaa«. Dette kunde jo ikke gøre det ud. Men Resultatet blev unægtelig godt; han levede som Godsejer paa Sølstedgaard og Søholt i et Ægteskab, saa smukt og harmonisk, at der gik Ry om det over hele Lolland.

Karen Marie Jørgensen og Nicolaj Clausen-Bagge blev forlovet 3. Januar 1820. Den 4. August stod Brylluppet paa Sølstedgaard, hvor ogsaa Vielsen forrettedes. Der er bevaret en Sang, som priser de to jydsk-Drænge, der voksede op »som de ranke Popler stige«, og trods Faderens tidlige Død fik lært Gudsfrøgt, Sæder og Latin. Imidlertid »fremspired« paa Lolland, »som Violer, Græsset dølger«, »for hver af Brødrene en Mø«, og her fandt de sig begge Kirker. »Gud signe det Brødre-, det Søsterpar!« »Hil dig, Hr. Nicolai med din Marie!«

Lykken blev stor i Utterslev Præstegaard, og han kunde næppe undvære hende ret længe ad Gangen. I 1823 skrev han

fra København til sin »elskede Marie«: »... du kan tro, jeg længes inderligen efter dig; du er mig mer end København...«

Den unge Svoger Lauritz Jørgensen, som opholdt sig i Uterslev Præstegaard i 3 Aar for at blive undervist og (1825) konfirmeret, har givet gode Bidrag til et Billede af Livet dér. Han blev af dem begge »modtaget med en Kærlighed, hvormed de ganske våndt mit Hjerte«, og altid har han bevaret »Taknemmelighed over, hvad de aandeligt har været for mig«. Med Undervisningen kneb det for Embedsgerningens Skyld; men han var en meget interesseret Tilhører, naar Præsten læste højt. »Naar Clausen var i Marken, var jeg altid med ham, og han talte med mig om alt, hvad der skulde foretages dér... Paa saadanne Spadsereture i Marken gik Undervisningen allerbedst...« Paa en af Turene advaredes han mod Fritænkerne, som alene kunde bekæmpes ved Troen. Han skriver, at Samlivet dér kunde »lede mig og mine Tanker paa alt, hvad der var rent, skønt og godt for Livet«.

De ydre Forhold var ikke alle gode. Præstegaarden var saa forfalden, at den store Opgave at bygge den om maatte tages op. En Hjælp var det da, at der fra Søllested Skov blev ydet noget Bygningstømmer som Godtgørelse for Svo-gerens Ophold og Undervisning.

Præsten maatte selv overtage Avlingen, som næppe kunde forpagtes ud. Ogsaa dette kostede Penge, og Tiderne var vanskelige. Nøjsomhed nødvendig. Provst Münter spurgte ham engang, om 600 Rbdr. ikke var at foretrække for Embedets Indtægter. Det mente han dog ikke.

Værre var det, at han ved at tage ufærdige Værelser i Brug paadrog sig en Svagelighed, som generede en Del — han maatte vogte sig meget for Forkølelse —, og at den lille Datter Georgia brækkede et Ben og aldrig genvandt fuld Førlighed. Da der var blevet kludret med Sagen, rejste Forældrene med hende til Professor Thal i København; han forlangte at se hende aarlig for at kunne yde bedst mulig Hjælp.

Det gav en mægtig økonomisk Fremgang, at han 21. Februar 1827 fik det anselige og højt lønnede Embede som Sognepræst for Tirsted, Skørringe og Vejleby (de 3 Sogne hørte dengang sammen, og der var residerende Kapellan).

Det gik saaledes til, at den kendte Statsminister Grev Reventlow, som havde Kaldsret, en Dag kom til Kirke i Utterslev og hørte Præsten, og han fik Embedet. Ja, det var længe før Menighedsraadenes Tid; men de gammeldags Fremgangsmaader kunde ogsaa føre til noget godt. Farfader skriver derom: »Da han havde valgt mig ..., modtog han mig med de Ord: »Jeg besætter de ledige Embeder paa mit Gods efter min bedste Overbevisning, og da er det mig en kær Tanke, naar jeg kan tro, at jeg derved kan virke noget godt selv efter min Død.« I det samme Aar døde han, efter at han, »paa en ublid Aarstid«, imod Lægens og Familiens Ønske, var flyttet fra Pederstrup til Christianssæde; »nogle mente (L. J.), det var, fordi han saa gerne vilde høre Clausen prædike, andre, som maaske ikke kunde unde Clausen denne Ære, sagde, at han havde sit Ønske om at dø paa sit gamle Herresæde«. Lauritz Jørgensen saa ham i Vejleby Kirke, maaske den sidste Gang han var der. Kirken var næsten propfuld, og han fik Plads i Grevens Stol, da denne ikke ventedes. Men han kom — til den unge Mands Forskrækelse — i sin Svaghed med en Tjener under hver Arm. Den gamle Statsminister viste ham imidlertid venlig og udsøgt Høflighed.

Hvorfor hans Valg faldt paa min Farfader, ved jeg ikke. Vel ikke mindst for hans Ægtheds og Inderligheds Skyld. Maaske ogsaa fordi de begge var ved at frigøre sig fra Rationalismen. I alt Fald havde Statsministeren haft den Skik ikke blot at høre Biskop Boisen, men ogsaa næsten hver Søndag Provst D. Smith, »og stundom«, skriver denne, »lod han mig mærke ..., at min Prædiken, mere ortodoks og dogmatisk end Boisens, af den Grund behagede ham bedst«.

I alt Fald kom Farfader bort fra den Universitets-Rationalisme, han havde mødt som ung, og jeg ved, at han har sagt: at studere Teologi er at gennemgaa en Skærsild.

Om Indsættelsen i det nye Embede skriver han 2. April 1827 til sin Hustru: »I Gaar blev jeg da indsat af Provst Trojel; hans Indsættelsestale efter hans Prædiken var ret opbyggelig; men hans lange Prædiken var svær at døje trende Gange. — Alle tre Kirker var smukke og nydelige

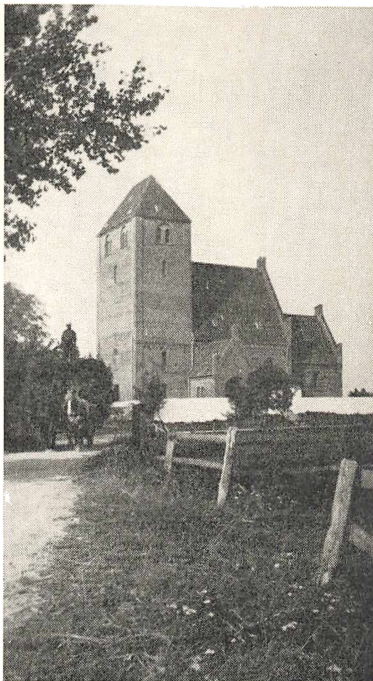

Kirker ... der var en stor Mængde Mennesker ... . Af mine tre Skolelærere kan man straks af Udseendet kende Grundtvigianeren.« (Saa gammel er altsaa denne Benævnelse).

Tirsted, Skørringe og Vejleby var »et saare' fordelagtigt Embede«. Om Indtægterne skal her kun oplyses, at Præstegaarden har været paa 15¼ Td. Hartkorn. Boligen kaldtes Rubbeløkke (Rubbelykke) Præstegaard. Min Fader skriver om dens Historie: Før 1534 laa Boligen ved Tirsted Kirke; men under Grevens Fejde blev den afbrændt af Lybækkerne. Derefter skænkede to adelige Jomfruer Rubbe Gaarden Rubbeløkke med Tiliggende til fremtidig Præstegaard. Men ifølge Trap 4. Udg. (jfr. Rhode-Friis), er »en Jord, kaldet Rubbeløche«, i 1382 blevet lagt »til Præstens Bord«.

I sin Tid holdtes Landemodet og andre for Gejstligheden vigtige Forsamlinger i Tirsted. Familien Reventlow gav Kirken alt Sølvtoj til Alteret samt et Sølvbækken til Døbefonten. »Alt sammen saa kostbart, at det i Laaland ikke har Lige.«

Mærkeligt nok maatte en stor Del af Rubbeløkke Præstegaard ogsaa bygges om; men her var Opgaven mere overkommelig, og Familien fik en stor og god Lejlighed i den Tids »jævne og hyggelige Præstegaardsstil«. Ved Skovrider Schrøders Hjælp fik han ogsaa bedre Skik paa den lille Skov, der gaar i eet med Haven; før havde den ofte lidt

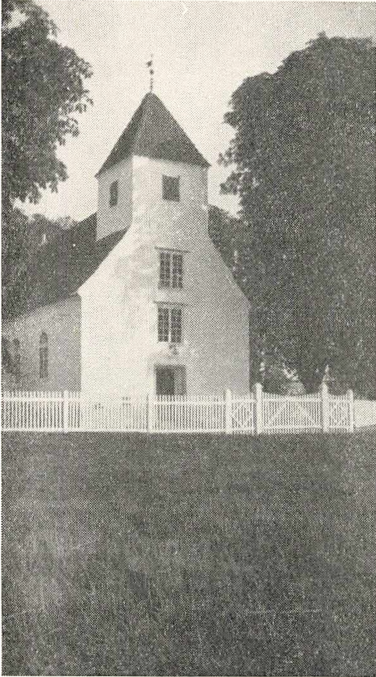

Tirsted Kirke.

»ilde Medfart«. — Avlingen drev han sely, hvilket medførte et stort Folkehold og en stor Husholdning^a). Men (skriver Fader): »Denne forstod Moder i en udmærket Grad at styre, saa længe hun var nogenlunde rask, ... saaledes, at den Aand, der gerne skal være i en Præstegaard, fuldt ud bevaredes«. Blandt de udmærkede Piger,

som har tjent hende, fremhæves to: Rikke og Karen.

I dette Embede blev han Resten af sit Liv, i over 33 Aar. Og hvorledes lykkedes saa Gerningen for ham? Vistnok saa godt, som det kan ventes, hvor Forkynderen ikke har den mægtige Vækkelses Naadegave, men den stilfærdige, dybe Inderligheds. Denne er der dog ogsaa Brug for, skønt den gerne undervurderes. Vidnesbyrdet voksede vistnok meget i Alvor og Dybde, da han i de senere Aar — efter en i det hele lykkesfyldt Tid — gennem store Sorger modnedes ved Guds rige Trøst. Arbejdsmaaden var ikke Nutidens Mødæsen; men hvor der er

Skørringe Kirke.

Liv i Gudstjenester og Samtaler, kan der ogsaa naas noget.

Min Fader skriver: »Forholdet mellem Fader og Menigheden og de tre Lærere ... er det mig en stor Glæde at genkalde i Erindringen. — Det var et Tillids- og Hengivenhedsforhold, hvori der var sandt Liv og Velsignelse. Og hvorfra kom dette ...? Det kom derfra, hvor alt sandt aandeligt Liv og Velsignelse kommer ... fra Troen, Haabet og Kærligheden ... Jeg erindrer, at Fader ikke sjældent benyttede Aposte-

len Johannes's Ord: »Jeg har ingen større Glæde end denne, at jeg hører, mine Børn vandrer i Sandheden«, hvormed Apostelen sigter til den sande Tro paa Jesus Kristus. Og som Apostelen Paulus siger: »... Kærligheden den største«, saaledes var Kærligheden visselig ikke den *mindste* i Faders Forkyndelse, Liv og Forhold til Gud og Mennesker ... i lige Maade til den enkelte og i det daglige Liv ... Kærligheden og Betænksomheden var med i alle Forhold, hjemme og ude.

Vejleby Kirke.

... Moder saa ... meget op til Fader og fulgte ham af ganske Hjerter og Sind i hans præstelige Virksomhed og Liv i alle Henseender. Men Fader saa ogsaa op til Moder ... hun kunde ofre, hvad det skulde være ...« Hun havde gode Evner og en ualmindelig »Sans for at gøre Hjemmet og Livet i Hjemmet hyggeligt og smukt for ham og alle«. — »Fader benyttede meget de forskellige Lejligheder, og disse er jo ikke faa for en Præst, til længere Samtaler ... Saadanne Samtaler med Beboerne var Fader en sand Glæde, og det laa udmærket for Fader ...« Han talte om Onsdagen i Fasten, katekiserede undertiden med Ungdommen i Kirken og besøgte syge. »... Kirkeklokkerne kaldte ikke forgæves. Kirkegangen var god ... og Nadverens Sakramente benyttedes mere end nu«.

Først og fremmest levede han og hans Hustru selv i Troen. Min Fader har en meget tidlig Erindring om en Samtale imellem dem om Livet hisset. De mente næppe, at Drengen for-

stod den; men den gjorde et saa stærkt Indtryk, at han endog mindedes Biomstændigheder derved, f. Eks. i hvilket Værelse Samtalen fandt Sted. Hans Kristendom var først og fremmest udpræget bibelsk; men, skriver Fader, den var ogsaa helt i Overensstemmelse med Trosbekendelsens Led, og Daaben var for ham Genfødelse.

Rubbeløkke Præstegaard inden Ombygningen 1925.

Der kastes gennem Breve enkelte Strejflys over aandelige Bevægelser, komne udefra. En enkelt grundtvigsk »Svale« nævnes jo allerede 1827. — Et Brev (1853) fra Datteren Marie viser, at Mormonerne er paa Færde: »Han (Faderen) er i dette Øjeblik gaaet over til ..., hvor der skal være Mormon-Forsamling ... han var selv her for at anmode Fader om at komme ... det er jo bedre, end naar de ikke vil have Præsterne med; men det er dog alligevel skammeligt, at han vil lade dem holde Forsamling; han betragter det vist som en Slags Morskab at høre Præsterne og Mormonerne disputere. Fader var ogsaa ærgerlig over det og havde ikke rigtig Lyst til at gaa derover; men han mente dog, at han burde gøre det, da det dog vist gaar ordentligt til, naar Præsten er til Stede, hvilket jeg rigtignok ogsaa mener. Fa-

der var for nogen Tid siden til en Forsamling hos Kromanen ... og diskuterede noget med dem; jeg tror ikke, at de der gjorde nogen Lykke«.

I et Brev til Datteren Georgia har han selv skildret en »Præsteforsamling« i Fuglse. Det hedder her: »... vi havde en lang og temmelig drøj Dyst med Bergenhammer⁵) ... .. Til Slutning gik Bergenhammer dog over til os andre og samtykkede i det Votum: Balles Lærebog ophører at være autoriseret, og Daugaards og Balslevs anbefales til Autorisation og Ligeberettigelse med Balles; det staar til Præsten i Forening med Skolelæreren at vælge mellem de autoriserede Lærebøger; men Valget tilmeldes Skoledirektionen. — Med Barnedaaben vilde man indrømme en Frist af ni Maaneder ... Hvad jeg indvendte derimod, formaaede aldeles intet. Jeg lod da tilføre, at jeg ikke kunde tiltræde den Mening, at Forældre skulde udelukkes af det kirkelige Samfund, som ønskede at forblive i samme, og som ikke forkastede Daaben i sig selv, men kun havde afvigende Meninger ... Bergenhammer og jeg disputerede saa at sige den hele Tid, men ret gemytligt. — Bergenhammer beraabte sig saa ofte paa højere Hensyn, og det fremgik tydeligen, at han vilde, at alt skulde være til Biskoppernes Forherligelse; vi skulde lægge alt i Biskoppernes Hænder, bøje os for vore Biskopper og stole paa dem; det var Ulykken, at det vilde Præsterne ikke. — Du kan gerne meddele Professor Clausen noget om denne Forhandling«.

I 1857 skriver Professoren til ham: »Din Beretning om den sidste Forhandling med Biskoppen fornøjede mig meget ... Det er paa høje Tid, at man søger at stoppe Farten, naar man ser en Biskop allerede drømme sig i Besiddelse af Magt til at standse en Sag paa Vejen til Rigsdag og Regering, fordi den ikke passer ind i Landemodernes Tankegang«. De to aandsbeslægtede Fættre gennemgik begge en rig aandelig Udvikling; men medens Professoren som ældre, ogsaa til Grundtvigs Glæde (har jeg hørt), oplevede et stærkt Gennembrud af enfoldig kristen Tro, fik den samme Tro voksende Magt hos Farfader ad andre Veje. De satte megen Pris paa hinanden. I 1859 skriver Professoren: »Naar du faar gen-

nemlæst ..., vil det glæde mig at høre en oprigtig Stemme fra en selvstændig dømmende. Desværre — der gives af dem ikke mange ...«

Farfader var Formand i Sogneforstanderskabet og blev Kasserer for Stiftets gejstlige Enkekasse, i mange Aar uden Løn; det lykkedes ham at bringe den fra mindre god Til-

Professor H. N. Clausen i sit Studerværelse.

stand paa en god Fod, hvad Præsterne naturligvis paaskønnede. Han mødte ogsaa en Del Paaskønnelse paa anden Made, og i et af de sidste Aar blev han Ridder af Dannebrog. Nogle Aar før, i 1855, modtog han fra Menighederne en endnu bevaret Hengivenheds-Adresse med mange Underskrifter; med fulgte en smuk mørkeblaa Krystalskaal med Sølvfod.

Det grundlæggende i Hjemmet havde været Ægtefællernes store indbyrdes Kærlighed, baaret af en levende Tro; det forstod eller anede min Fader meget tidligt. Men efterhaanden prægedes Hjemlivet af meget andet. Først og fremmest af Børneflokken, som Forældrene levede med i stor Kærlighed. Langtfra uden Alvor, men uden Haardhed; min

Fader mindes ingen strengere Straf end Skammekrogen, men mener, at den virkede tilstrækkeligt. Var Opdragelsen uden Haandhed, var den dog meget bestemt. Et lille Træk er betegnende: Nogle Børn, som undervistes, kunde ikke enes om, hvor Blækhuset skulde staa; saa satte Præsten det paa Plads, meget stilfærdigt; men dermed var den Sag ordnet med urokkelig Myndighed. Det er paastaaet, at han aldrig talte noget bittert eller heftigt Ord. — »Arrangementer« faldt vistnok en Del i den Tids Smag. Et saadant ordnede Far-moder engang paa hans Fødselsdag: han skulde modtages festligt ved sin Indtræden i Stuen, og Børnene istemte da en Sang, som hun vel selv havde skrevet.

Jeg har næppe kendt nogen, der har prist sit Barndoms-hjem saa højt som min Fader. Endnu som meget gammel talte han om det med stor Varme, til mig, Sønnen og Præsten, vel især om sin »kære gamle Fa'r«, ofte med dyb Bevægelse. For ham selv blev Alderdommen i kristelig Henseende langt den rigeste Tid, og ofte har han for mig anskueliggjort den gamle Forjættelse om, at den, som ærer Fader og Moder, skal leve længe i Landet. Han og jeg har i gamle Dage »valfartet« til Rubbeløkke, staaet ved de elskedes Grave og besøgt Præsterne, Ammentorp og Bachevold. Far-fader har sikkert — men slikt kan jo ikke bevises — ved sin stilfærdige Ægthed beredt Jordbunden for senere Tidens Liv. Det er betegnende, at »Stine i Sæby«, Smedekonen dør, altid min Familie meget hengiven, blev en af Indre Missions første og varmeste Venner paa Vestlolland; hun var Datter af den før nævnte Karen.

Der var i dette Hjem 5 Børn: 1) Annette Severine Clausen-Bagge (1821—1892); ugift; død paa Sæbyholm. Hun er et af de mildeste Mennesker, jeg har kendt. Hendes Broder Henrik mente som lille, at hun var den af dem, der først vilde blive Præst, og som det er blevet sagt: hendes hele Liv blev en Prædiken om Hjælpsomhed og Opofrelse. 2) Henrik Georg Cl.-B. (1823—1853); ugift; død i Rubbeløkke som cand. theol. 3) Georgia Margrethe Elisabeth Cl.-B. (1825—1888); ugift; Lærerinde; død paa Sæbyholm. Hun maledes smukt og omhyggeligt; Elev af Professor Roed. 4) Christian

Ditlev Frederik Cl.-B. (1829—1915), opkaldt efter Statsministeren Grev Reventlow; Forpagter af Sæbyholm, Lolland. G. m. Bjarnina Louise Christophersen; 11 Børn. 5) Marie Nicoline Cl.-B. (1834—1860); ugift; død i Rubbeløkke. Hun skal have haft Evne til livfuld Undervisning ligesom Georgia.

Kun om Sønnen Henrik skal der her fortælles lidt nærmere; meget kunde føjes til, da der findes en stor Mængde Breve fra ham. Han var indtagende og sprudlende livlig, meget alsidig interesseret, og han tilførte under sine Besøg i Hjemmet baade dette og Sognets Beboere, som han gerne færdedes iblandt, nye Impulser. Han var vistnok helt sig selv baade blandt fornemme og jævne Mennesker. Man ventede sig meget af ham, og som Huslærer hos den danske Gesandt i London under Trearskrigen fik han Indsigt i mange Forhold. Han mindede vistnok mere om Moderen og Farbroderen i Halsted end om sin Fader. Medens der vel kun findes 3 trykte Smaataler af ham (2 ikke betydelige Mindetaler 1827 og 1851 over Statsmin. og over Kammerherre Reventlow, 1 over Sønnen), vilde Henriks store Trang til Meddelelse sikkert have gjort ham til Forfatter. Men han taalte ikke det london-ske Klima, kom syg hjem og døde 1853. Dog naaede han at faa udgivet en fri Oversættelse af Veillodters »Tanker over Liv, Død og Udødelighed« (1851) samt at faa skrevet et Stykke i »Fædrelandet« og adskillige Artikler i »Lolland-Falsters Stiftstidende«, med baade alvorligt og humoristisk Indhold. I dette Blad hed det bl. a. efter hans Død: »Det er et stort Tab for Provinspressen, naar saadanne Mænd ... bortkaldes...«. — Pastor Lars Boisen, Vesterborg, som længe før Indre Mission havde forkyndt Omvendelse med stor Alvor, udtalte efter Henriks Død, at Sjælenes Læge, som er kommet »for at kalde ... Syndere til Omvendelse og Syndernes Forladelse«, »har ogsaa været den hensøvede nær ... og har under Korset lært ham, hvad det betyder, naar David siger om den gode Hyrde: »Han omvender min Sjæl, han fører mig paa Rettfærdighedens Vej for sit Navns Skyld ...««. Moderen kalder han »en kær Barndoms og Ungdoms Veninde«, og han mener, at hendes Bortgang forinden ligesom har gjort det lettere for Sønnen. Det er i det hele en gribende

Tale. Faderens Tale er paa sin Vis ogsaa gribende. Han vil ikke udgyde en Klagestrøm, men sige noget om Guds Gave. Han beholder noget efter Sønnen, som fremdeles er levende; thi Gud er endnu de levendes Gud. Han skildres som den, der med »rastløs Stræben ... higede frem« (jfr. Gravskriften: »Salige er de, som hungrer og tørster efter Retfærdigheden; thi de skal mættes!«) Han venter Genforening med Hustru og Søn og kan sige: »Herren gav; Herren tog; Herrens Navn være lovet!« Til sidst: »Som jeg ved Daaben lyste Herrens Velsignelse over dig ... og i Livet saa ofte har givet dig min faderlige Velsignelse, saa lyser jeg nu Fred over dit Støv og over din Grav og beder af Hjertet, at Herren hisset vil lade lyse sit Ansigt over dig, løfte sit Aasyn paa dig og give dig sin Fred!« —.

I Rubbeløkke Præstegaard gik Undervisningen med Liv og Lyst, og efterhaanden gav de fleste af Familiens Børn sig af med Undervisning. Moderen var Georgias første Lærer i Tegning og Maling. Fader skriver: »Naar Fader læste med os Børn, var vi alle forsamlede; det var væsentlig mundtligt og overordentlig livligt og anskueligt. I Geografi var Globussen og Landkortene, af hvilke der var mange hjemme, altid straks fremme. — Om de store Verdensbegivenheder i Begyndelsen af Aarhundredet ... fortalte Fader overordentlig ... interessant.« Nogle af de grundtvigske Skoletanker virkeliggjordes altsaa i dette Hjem, som paa ingen Maade vilde gælde for at være grundtvigsk. Mest maaske af Datteren Georgia, ogsaa senere paa Sæbyholm. Ludvig Schrøder skal have sagt, at her var meget af den grundtvigske Undervisning; et morsomt lille Takkebrev fra ham som seksaarig til hende er trykt i Loll.-F.'s historiske Aarbog 1938. Ogsaa da Børnene for længst var voksne, fortsattes Undervisningen af andre, og alle Døtrene deltog i den. En ung Mand hjalp man til at blive Lærer. Ja, Soggenes Børn mødte i Præstegaarden til Prøve, før de optoges i Skolerne.

Spøg kunde godt tillades. Engang paastod Præsten, at Kone og Børn — de har næppe været saa store — ikke ved forenede Kræfter vilde kunne trække ham bort fra Væggen. Forsøget blev gjort, og han stod sig virkelig. Angriberne

naaede kun det »sørgelige« Resultat at rive hans Frakke itu!

Han maa have været en taalmodig Mand. Det var fast Aftale, at naar Garnet var særlig slemt speget, skulde Garnvinden blot sættes til Side; saa bragte han Orden i Sagerne, naar han om Aftenen var kommet fra Studereværelset ind i Dagligstuen. Der har vel ogsaa været en Slags Hvile i dette

Rubbeløkke Præstegaard ved Vintertid. Længen til venstre, der nu var Forpagterbolig, nedbrændte 4. Oktober 1940. Efter Maleri (i Forfatterens Eje) af Georgia Cl.-B.

Arbejde. Men der har sikkert skullet være Orden i alt. Dørene skulde lukkes ordentligt. En Pige skal have sagt: »Præsten er en dejlig Mand, naar det bare ikke var det med de Døre.«

Efterhaanden prægedes Hjemlivet i Utterslev og Rubbeløkke ogsaa af andre, som optoges i det. Et Par udmærkede Piger er nævnt. Jomfru Lovise Hviid var hos Familien 1820—1833; af en Dagbog (1826—1827) skal det fremgaa, at hun satte megen Pris paa den. (Et Brev [1825] fra hende er bevaret.) 1833 blev hun gift med Skovrider Schrøder; de landskendte Mænd Ludvig og Johannes Schrøder er deres Sønner.

Berigende var ogsaa »Jomfru Detlefsens«, Præstens Kusines, Ophold i Rubbeløkke Præstegaard fra 1840 til hendes Død 1849. Hun var en højt dannet Dame, religiøst og æstetisk interesseret. I sin Tid havde hun meget smukt afskrevet Oehlenschlägers Tragedie »Axel og Valborg«, før den blev trykt. (Denne Afskrift og en Del andet skriftligt af og om hende er bevaret.) Ogsaa hun gav Undervisning. Tidligere havde hun længe boet i Stiftsprovst Clausens Hus.

Lauritz Jørgensens Ophold i Utterslev er omtalt. I 6—7 Aar boede Farmoders Søstersøn, Johan Christopher Holck^o) i Rubbeløkke Præstegaard, hvor han af Onkelen forberedtes til Optagelse i Nykøbing Katedralskole. Han var Præstesøn, men havde i tre Aars Alderen mistet sin Fader. Til Plejeforældrene vedblev han at staa i et nært Forhold. Senere blev han jo en anset Sognepræst paa Kristianshavn.

Efter Plejefaderens Død kalder han ham »den elskelige og højt elskede« og udtaler: »... næst efter hans egne Børn er der ingen, der har ham og hans Hjem saa meget at takke for som jeg ...« Han fandt dér »en anden Fader«, »en anden Moder«, »Brødre og Søstre«. »Saare meget er der tabt i ham ... det vil ogsaa føles af faderløse, som han var som en Fader, af Enker, hvis Forsvar og Støtte han var, af Slægtninge, der altid hos ham fandt kærlig Deltagelse.«

Hjemmet prægedes meget af Samliv med Slægten, som dengang var talrig paa Lolland. Farfader havde Søskende i to andre Præstegaarde dér; desuden var en Kusine gift med P. C. S. Gad, som en Tid var Stiftets Biskop.

Præstekonerne i Halsted og Rubbeløkke var jo Søstre, og Broderen Hans Glud Clausen var hans særlig nære Ven⁷). De var meget forskellige; men det følte kun berigende. Lauritz Jørgensen skriver, at Clausen fra Halsted var en meget livlig Mand, som »kunde sætte Liv i Broderen, der havde et mere stille Væsen«. Han havde dog vist ikke mindre Liv, men paa en anden Maade. Oprindelig var de afgjort imod Grundtvig — let forklarligt —; senere fik Farfader venskabelig Forbindelse ogsaa med Grundtvigianere (flere af Boisen-Slægten).

Til Søsteren og Svogeren, Pastor Mejer, i Rødby var der

ogsaa et nært Forhold, og den ydre Afstand var ikke lang. L. J. skildrer ham som meget opmærksom imod alle og mild; »men heri overgik ham dog hans Hustru, der udtrykte det venligste og mildeste, jeg har set over noget Ansigt«.

Jørgensen-Slægten var ogsaa stor paa Lolland, og med den var der ligeledes Venskab. Her kan kun i Forbigaaende nævnes Familien Dons og Pastor Holcks Moder, »Tante Laurine«, med hvem Venskabet var særlig inderligt. Og saa Jørgensens paa Søllestedgaard, der paa flere Maader, ogsaa geografisk, blev et Centrum. Ogsaa for Clausen-Slægten; f. Eks. har Etatsraad Clausen, Altona, og Biskop Gads Familie været Gæster der. Lauritz Jørgensen og hans fine, elskelige Hustru, Margrethe f. Clausen, var ualmindelig vennesele at gæste.

Men ogsaa med mange af Clausen-Slægten ud over Landet var der Forbindelse — gennem Breve og ved Besøg —, f. Eks. med Clausen i Altona⁹); mine Fastre paa Sæbyholm har stadig staaet ham nær. Endnu nærmere stod man dog nok Stiftsprovst Clausen (Aarb. 1931), som ogsaa har besøgt Lolland. Han holdt meget af Brodersønnerne. Som en Fader, forsikrede han min Farfader.

Københavnsrejser foretoges vistnok i lang Tid aarlig, i Regelen i egen Vogn. Paa Sjælland gjordes gerne to Ophold: i Vordingborg og hos Provst Barfoeds i Fakse. Den flere Gange nævnte Karen, som engang var med, har skildret Ankomsten saaledes: »Og da vi saa kom til København og holdt uden for Stiftsprovstens Gaard, saa kom der en lille Mand med hvidt Haar ud og omfavnede Præsten.«

Professor Clausens Venskab med Farfader er omtalt. Det mærkedes ogsaa efter dennes Død af Børnene. Ja, saa sent som i 1868 har han besøgt Lolland, ogsaa Sæbyholm. Han var dengang 75, jeg $\frac{1}{2}$ Aar gammel. Han yndede at gaa lange Ture og finde — genkende — Vej alene, men hyldedes af mange. — Efter Farfaders Død skrev han, at han havde »mange kære Erindringer«, »og jeg skal gemme dem i trofast Sjæl, ligesom jeg har det kære Billede for mine Øjne«. —

Endnu skal her nævnes Farfaders Brodersøn Poul Chri-

stian Clausen, Ejer af Hejdeholm i Skaane, gift med en Søster til Pastor Holck.

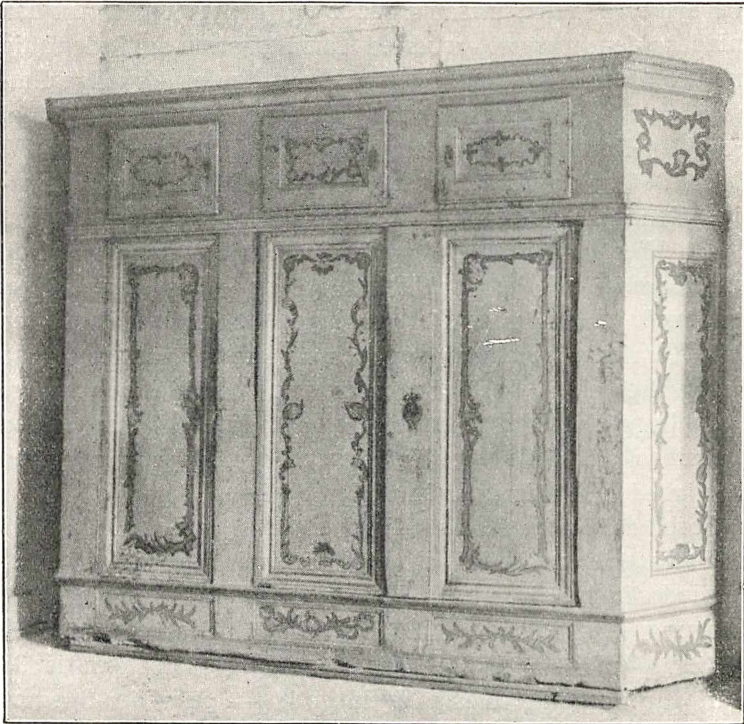
Men ogsaa til mange uden for Slægten var der et nært Forhold. Det gælder i høj Grad Familien Reventlow. Ikke blot den gamle Statsminister, men ogsaa Kammerherre C. D. Reventlow. Min Fader skriver, at ingen anden Lensbesidder har syntes at være en saa troende og ydmyg Kristen, at han mindes »den Interesse, hvormed Kammerherren og Fader altid mødtes og talte sammen, især om kristelige og kirkelige Emner«. — I mit Arkiv findes der i alt Fald 24 Breve fra 10 af Familien Reventlow. Kun eet skal citeres. Det er dateret 27. Dec. 1841 og er underskrevet af »Deres af Hjertet taknemmelige Benedicte Reventlow«. Da hun »er overbevist om, at De af Hjertet vil tage Del i den store Lykke, den gode Gud har forundt«, vil hun meddele, »at jeg i Dag har forlovet mig med Julius Frijs«. Det er næppe ret almindeligt, at en ung Komtesse maa skrive om sin Lykke til sin Præst paa Forlovelsesdagen. Forklaringen er, at hun mindes »de herlige og opbyggelige Religionstimer, jeg har faaet af Dem«. Ved Læsningen af dette Brev forklaredes ogsaa for mig megen Venlighed senere imod min Fader og hans Hjem.

Forbindelsen med Boisen-Slægten er nævnt. Et Brev 1852 til Farfader er underskrevet »med gammelt Venskab« af »Deres inderlig hengivne L. N. Boisen«. Dog var der vist mere Omgang med Pastor C. C. Boisen (i Nebbelunde 1830—1842). — Til de 7 Kapellaner, der var i Tirsted i de 33 Aar, var Forholdet næsten altid godt. — Schrøder-Slægten var nær knyttet til Rubbeløkke. I det næste Slægtled voldte »den kirkelige Anskuelse« nogen Fjernelse; men netop den knyttede sammen igen, og jeg har hørt Johannes Schrøder tale med Varme om Farfader som en Mand, der ingenlunde maatte mistænkes for Rationalisme.

Fire Breve (1853—1856) fra Biskop D. G. Monrad viser, at han har næret »særdeles Højagtelse« for ham og værdsat den tidlig afdøde Søn. Han hentyder ogsaa lidt til sine egne Forhold. — I Utterslev var der Omgang med Præsten Rs. Møller (senere Biskop) i Købelev og med de to Digterpræster

D. Smith i Horslunde og N. Søtoft i Vindeby. Hans »Christian den 4.'s Dom« gjorde i sin Tid megen Lykke. Han sang og ogsaa og spillede Guitar med Begejstring.

Af fjerntboende Venner uden for Familien maa fremhæves Provst Münter. Af bevarede Breve (1820—1860) fra ham

Gammelt Skab fra Rubbeløkke Præstegaard, nu i Frilandsmuseet i Maribo.

ses, at han har været med til Brylluppet i 1820 og næret et inderligt Venskab til det sidste mod begge Ægtefæller. — Professor Roed, Georgias Lærer, og hans Hustru var ogsaa deres Venner. 9 Breve fra dem (1849—1888) er bevaret, ogsaa en Hilsen fra Datteren Helene, g. Nyblom.

I mange Aar havde Livet i Præstegaardene — trods Sorger og Prøvelser — mest været præget af en stor og inderlig

Familielykke. Men i de senere Aar begyndte Skyggerne at blive længere.

Den 24. Januar 1852 døde Farmoder efter en svær Sygdomstid. Ved Jordefærden omtalte Farfader »nogle Linier, som hun paa Dødslejet i de Dage, da hun ikke nænnede endnu at tale til mig og Børnene om Bortgang og Skilsmisse, bad sin Søster at optegne, for siden at levere os«. Denne Afskedshilsen er nogle Verslinier; da han betragter de tilstedeværende som Venner, vil han nævne dem. De begynder saaledes: »Alt længe jeg elskede Stilhed og Ro, — mig Hjemmet blev aldrig for stille.« Da blev hun fortrolig med at skulle dø, og »Længselen efter Himmelens Fred« fyldte hende, ligesom Gensynstroen mildnede Smerten. — Ja, det var Troen, der styrkede hende, og hun modtog før Bortgangen den hellige Nadvere. »Det er og Troen, der styrker mig i Dag ... Troen paa den himmelske Fader ... paa den Herre Jesus Kristus som Opstandelsen og Livet.« Aaret derefter fik han sin anden store Sorg ved den ældste Søns Død. Men gennem alt dette modnedes han.

I 1931 — henved 71 Aar efter hans Død — sendte jeg Forespørgsler til Tirsted, om der endnu var mundtlig Overlevering af Værdi fra Farfaders Tid. Sognepræsten dér, Westrup, fortalte kun eet Træk: om en Enke paa 89, som godt mindedes Alvoren i Konfirmationsundervisningen og Tiltalen i Kirken. — Som et mere værdifuldt Træk kan nævnes, at Farfader engang tog sig Tid til at forberede en Dreng helt for sig, da det næppe var heldigt at have ham sammen med de andre; Drengen var vist nærmest stolt derover og anede næppe, hvorfor han undervistes alene.

Mere fik jeg ud af en samtidig Henvendelse til hans Søsterdatters Datter, den 84-aarige forhenværende Skolebestyrerinde »Mine Hjorth« (i Rødby), der allerede som lille Pige var kommet i Præstegaarden og delvis havde boet der. Hun skriver bl. a.: »Hver Aften, inden jeg falder i Søvn, takker jeg vor Herre for al den Kærlighed og Venlighed, han lod din Bedstefader og Tanter vise mod os to faderløse Børn ...« Efter henved 71 Aars Forløb! Det siger noget — og hun fortsatte: »Naar vi havde læst vore Lektier ..., kom vi ind i

Havestuen, hvor Onkel sad i Sofaen, alle 3 Døtre, Jomfru Olsen og saa Hanne og jeg omkring Bordet, hvorpaa der stod to Stager med hjemmestøbte Lys, som Hanne og jeg ogsaa havde haft Lov til at hjælpe til med ...« Rubbeløkke var et Hjem, »hvor vi blev vænnet til at bede vore Bønner«.

Farfader udførte, saa vidt muligt, altid selv sin Embedsgerning. Han døde 1860 som den ældste fungerende Præst i Stiftet. Datteren Marie døde 16. Juli samme Aar.

Ved hans Jordefærd sagde Pastor Holck bl. a.: Her passer i ualmindelig Grad det Ord »ikke synes, men være«. Han hørte til »de stille i Landet«. »En vis Tilbageholdenhed ... gjorde, at mange maaske ved det første Møde ... næsten kunde overse den stille, beskedne Mand, der aldrig førte det store Ord; men den, der først lærte ham nøjere at kende og saa ind i den Aandens og Hjertets Rigdom, som boede i ham, maatte føle sig tiltrukket af ham. Saaledes var ogsaa hans Hjem ... En sjælden Ro og Fred, en Sjælels Ligevægt meddelte sig fra ham til hans Omgivelser, en Fred, der var lige velgørende i Sorg og Glæde og havde sin Grund i Hjertets Fromhed, i den stille Hengivenhed i Guds Vilje ... Alt staar i Guds Haand, hørte vi ham saa ofte sige«. Det hedder videre, at »ved sin hele kristelige Færd, ved sin stille milde Vandel virkede han mægtigt paa os«. »Troen voksede under Trængslerne ... og aldrig har han med større Inderlighed og Kraft, i mere levende Fylde udtalt det Haab, i hvilket han levede, end netop da Herrens Haand hvilede tungest paa ham.«

En anden Taler¹⁰⁾ regner ham ogsaa blandt »de stille i Landet«. Men det vil ikke sige, at hans aandelige Liv »stod stille«. Nej, han forstod at gøre Samtaler »ualmindelig livlige«. Hans Følelser for Sandhed og Ret kønnes aldrig. Men »det faldt ham tungt at give en Irettesættelse«. Det tør vel siges, at der var »noget johannæisk i hans Kærlighed«; »den var ikke lunken, men varm, brændende lige over for det slette«. Der var i ham »Nidkærlighed«, men ogsaa »Ro og Besindighed«.

Der kunde ogsaa i Præstegaardsidyllens Guldaldertid være

Alvor og Dybde i danske Præstehjem, og der kan alle Dage findes Kristendom ogsaa blandt »de stille i Landet«. Der trænges ogsaa til højlydt Bekendelse, til Vækkelses- og Omvendelsestale. Men Livet maa svare til de »stærke« Ord — ellers er de ikke virkelig stærke —, og dermed har det ofte knebet. Men sand Nidkærlighed kan vi aldrig faa for meget af. Forskellige Typer vil der dog altid være, og de mere stilfærdige, som ikke fornægter, kun er mere lavmælte, hører ogsaa til Menigheden og er ikke altid de ringeste. De kan endog have deres særlige Naadegaver.

Jeg vil slutte med nogle Ord af Rudolf Frimodt, den senere meget kendte Vækkelsesprædikant (ham, som Frederik den Syvende slog paa Skulderen med den Opfordring: »Naa, unge Mand, kan du nu raabe mig Folket op paa Nørrebro?« Det gjorde et stærkt Indtryk paa ham, og det viste sig jo, at han kunde, endog for en højere Konge). Han skrev 4. Januar 1858, efter sit Bryllup med en Datter af Professor H. N. Clausen, til Farfader: »Kære Onkel, saaledes tør jeg vel nok kalde Dem nu ... jeg iler med at sende Dem min og min kære Hustrus Tak for Deres kærlige Deltagelse i vor Højtidsdag, for at De i Tankerne vilde følge med os i Guds Hus og i Fædrehjemmet ...« Han takker ogsaa for en Gave, beder om hans Forbøn, sender Hilsener og slutter: »Selv, kære Onkel, ønsker Sorøboerne ret af Hjertet, at Gud vil lade sin signende Haand hvile over sin gamle trofaste Tjener og lade dette nye Aar bringe hans Velsignelse til Dem og Deres hele Hus. Med oprigtig Hengivenhed. R. Frimodt.«

Dette Brev er, synes jeg, et smukt og fint Udtryk for det Sind, hvormed Kristne bør kunne mødes med Kristne af et ældre Slægtled — som havde andre Forudsætninger —, naar de har den samme Tro og Daab.

Odense, i Aug. 1939.

N. Clausen-Bagge.

Noter.

¹⁾ Jfr. mit lille Skrift »Clausen-Slægtens Historie fra 1500 omtrent til Aaret 1800« (Odense 1939) og flere Stamtavler. — ²⁾ I. Wibergs Præstehistorie kaldt »herlig og værdig; saare dygtig«. — ³⁾ I Juli

1815 skrev cand. theol. M. Plesner i Glud til ham: »Av! vor Ven Napoleon!«. — *) Jfr. L. F. Aarvog 1939 S. 132 (Helene Strange: Den ældste Generation i Lolland-Falsters Stift, 4. Samling, 1937). — *) Bergenhammer, Sognepræst i Maribo. — *) Johan Christopher Holck, Sognepræst ved Vor Frelzers Kirke i København; se nærmere Biografisk Leksikon. — 7) Jfr. L. F. Aarvog 1932. — *) Jfr. Pastor Holcks trykte Mindetale over sin Moder. — *) Jfr. L. F. Aarvog 1931. — 10) »H. P.« (?) — —

En stor Mængde Breve og andre Papirer. — Arkivoplysninger. — Mundtlig Overlevering. — T. H. G. Clausen-Bagges Minde... Maribo 1853. — L. Jørgensen: Mine Erindr. Køb. 1891. — Kirkel. f. Norden. — Mindetaler ov. ... C. D. F. af Reventlow. Køb. 1828. — Rhodes og Friis's Saml. t. Loll.-F.'s Hist. — Brickas biogr. Leks. — H. Stein: R. Frimodt. — Groshennings og Hauch-Fausbølls Danm.'s Præstehist. 1884—1911. — Personalhist. Tidsskr. — Traps Danm. 4. Udg. — Wibergs Præstehist. — Erslevs Forfatterleks. — Schrøder-Slægten (v. Joh. og Fr. Schrøder). — Taler og Sange ved... C. D. Reventlows Jordefærd. Nakskov 1851. — — — Art. af mig i Loll.-F.'s hist. Samfunds Aarvog 1921, 1922, 1931, 1932 og 1938. — — — Optegnelser af min Fader om hans Barndomshjem.

Orla Lehmann.

Orla Lehmanns Tale i Nykøbing Falster den 30. Jan. 1841 og Generalfiskalsagen imod ham.

Af Froyin Jørgensen.

Kammerraad Drewsen, Strandmøllen, kom den 28. Jan. 1841 om Eftermiddagen ind til cand. jur. Orla Lehmann i hans Bopæl i Lille Købmagergade. Den formelle Aarsag til Besøget var Aflevering af en Opgørelse over Valgdeltagelsen i 2. Landdistrikt, Københavns Amt, hvor Kammerraaden var

opstillet som Kandidat til Stænderforsamlingen og tillige var Medlem af Valgdirektionen. Opgørelsen var beregnet til Brug for »Fædrelandet«¹).

Hvad der egentlig drev Kammerraad Drewsen herop til Orla Lehmann, var imidlertid noget andet.

Den første Stænderperiode var forbi. Valget til de ny Stænderforsamlinger var begyndt og skulde være sluttet med Udgangen af 1841.

Tiden var blevet en anden. Med store Forventninger var Christian den Ottende blevet modtaget ved sin Tronbestigelse i 1839. Tillidsfuldt havde Folket henvendt sig til ham gennem Lykønskingsadresser, som alle mandede ud i Ønsket om en friere Udvikling af Samfundsforholdene. I Begyndelsen havde Kongen taget venligt mod disse Adresser; men inden længe blev det klart, at man ikke kom frem ad den Vej. Kampen blev saa flyttet. Petitioner med Tusinder af Underskrifter blev i Samlingen 1840 indsendt til Stænderne med Opfordring til at foreslaa Skattebevillingsret m. m. Forholdet mellem Oppositionen og Kongen blev skarpere, og Misfornøjelsen bredte sig²).

Nu var ogsaa Petitionerens Tid forbi, nu skulde »Valget af konstitutionelle Kandidater være en staaende, en levende Petition«³) om Oppositionens Krav. Det gjaldt derfor om at faa en større Kreds af Mennesker i Tale og navnlig Bønderne.

Men Modparten, de konservative, laa heller ikke paa den lade Side, og Valgkampen antog en mere paagaende Form, end man tidligere havde set, med Paavirkning af Vælgerne. En kraftig Modagitation var sat i Gang og særlig rettet mod at forhindre Valg af bl. a. Kammerraad Drewsen. Kammerraaden blev i denne Modagitation skildret som en af disse farlige radikale Personer, der, som man sagde, bestræbte sig for at kuldkaste det bestaaende, en, hvis Valg vilde være Kongen ubehageligt, og som i Stænderne udøvede en skadelig Indflydelse paa Bønderne.

Dette og mere til lod Drewsen ane, at det meget let kunde ske, at han ikke vilde blive valgt i sin gamle Kreds. Han var dog ikke til Sinds uden videre at lade sig trænge bort og

kom derved i Tanke om Stænderdeputeret Peder Wests Op-træden i Stændersalen i forrige Periode.

Under Debatten i Roskilde Stændersal 1840 om de talrige Petitioner til Stænderne angaaende Skattebevillingsret kom man ind paa det Værd, man kunde tillægge Underskrifterne af Petitionerne, og Kammerherre Rosenørn hævdede for de lolland-falsterske Adressers Vedkommende, at Ophavsmændene ikke var gaaet frem »med den tilbørlige Omhyggelighed«, hvilket blev bestridt af »de to Sideniuser«. Sognefoged Peder West, Nørre Ørslev, (daværende Repræsentant fra Falster) bad da Forsamlingen ikke lægge alt for stor Vægt paa de mange Underskrifter, da han var fuldkommen overbevist om, at mange ikke havde haft den ringeste Idé om, hvad denne Skattebevillingsret skulde bruges til, men mente, at de skulde fritages for en Del af Skatterne. Peder West havde selv undersøgt Spørgsmaalet og faaet at vide, at flere kun havde skrevet under, fordi andre havde gjort det. Selv ønskede han ingen Regeringsforandring. Brændevinsbrænder Sidenius, Nykøbing, afslørede da, at Peder West selv havde underskrevet Petitionen. — Denne Begivenhed efterfulgtes af nogle kraftige Angreb paa Peder West, og den skabte megen Harme imod ham, ogsaa blandt Bønderne paa Falster⁴).

Drewsen sluttede nu, at West ikke igen vilde blive valgt — senere fik han at vide, at denne ikke mere var valgbar — og han besluttede at prøve Lykken i hans Kreds, 18. Valgdistrikt paa Falster⁵). Han skrev til en af sine Venner paa Falster. Paa Brevet kom Svar, der kunde give Forhaabninger. Den 5. Jan. begyndte Valget, der resulterede i, at Drewsen blev valgt med 420 Stemmer, Sognefoged og Gaardmand Peder Steffensen, Alstrup, Suppleant med 265 Stemmer⁶). 13. Jan. fik han Meddelelse om, at han var valgt.

To Dage efter fik han imidlertid ved en Deputation paa 4 Bønder at vide, at han ogsaa var valgt i 5. Valgdistrikt, Ods Herred; her var Kaptajn Buchwald paa Annebjerggaard blevet Suppleant; og kort Tid efter, at han i 9. Landdistrikt var blevet Suppleant. Begge disse Valg kom ham ganske uventet, da han ingen af Stederne havde henvendt sig, og man heller ikke havde opfordret ham. Dertil modtog Drewsen endvidere Opfordring fra to jyske Kredse om at lade sig

vælge der⁷), og nu i Dag, den 28. Jan., havde han efter en foreløbig Opgørelse ogsaa faaet Stemmer nok i sin gamle Kreds.

Ganske sikkert var de mange Valg og Opfordringer fremkaldt ved den Heftighed, hvormed anonyme Skribenter og konservative Blade havde angrebet Drewsen. Man har ikke alene villet sikre sig hans Tilstedeværelse i Stændersalen, men ogsaa villet give ham en velfortjent Opregnsning. Det var selvfølgelig alt sammen glædeligt og et mægtigt Tillids-votum; men hvad skulde han nu vælge? Sin gamle Kreds vilde han godt afstaa til Suppleanten; Falstringerne havde størst Krav paa ham, da han selv havde henvendt sig til dem; men her var Suppleanten ogsaa god nok. Det kunde derimod ikke siges om Suppleanten i 5. Kreds; kom han ind, vilde det betyde et tabt Mandat for de liberale. Den 19. Jan. havde »Dagen« været ude med en spydig Meddelelse om Drewsens Valg i 5. Kreds, men udtalt, at man ikke kunde vente, at Drewsen vilde svigte Falstringernes Tillid og modtage Valg her alene i den Hensigt at udelukke Suppleanten, »fordi denne næppe siger: vi liberale«.

Det var for at faa Hjælp til Klaring af dette Spørgsmaal, at Drewsen kom op til Orla Lehmann.

De to Mænd satte sig til at drøfte Sagen. Der var størst Stemning for Valg i 5. Kreds for at udelukke Kaptajn Buchwald, og Samtalen har væsentlig drejet sig om, hvordan Drewsen skulde sige Nej til Falstringerne, hvad de begge følte, ikke var saa lige en Sag, da disse jo havde ubestrideligt Krav paa den Mand, der selv havde henvendt sig til dem, og som de derefter havde valgt.

Drewsen følte, at det bedste vilde være, om en mundtlig Forhandling kunde komme i Stand; men Rejsen til Falster var besværlig paa denne Aarstid for en ældre Mand. Han har sikkert heller ikke været begejstret for at mødes med Vælgerne om dette Emne. Orla Lehmann tilbød da at ledsage ham, hvis det virkelig var hans Agt at rejse til Falster. Drewsen slog til og vilde nu uopholdelig af Sted. Medens Orla Lehmann bestilte Ekstrapost, begav Drewsen sig til sin Hustru for at underrette hende om Beslutningen, og Kl. 6 om Efter-

middagen, næppe en Time efter Drewsens Ankomst, var de paa Vej mod Falster⁸).

Det er næppe sandsynligt, at den hurtige Beslutning alene var betinget af den lovede Rejseledsagelse, troligere er det, at det var Udsigten til at faa Understøttelse af en af Oppositionens bedste Talere, der gjorde Udslaget.

Dagen efter, omkring Kl. 2 om Eftermiddagen, ankom Drewsen og Lehmann til Nykøbing og tog ind paa Thomsens Gæstgivergaard. Venerne i Nykøbing blev samlet, og ved deres Hjælp blev der sendt Bud til Vælgerne paa Landet om at komme til Nykøbing næste Dag Kl. 11 og der forhandle med Kammerraad Drewsen. Aftenen tilbragtes i Brændevinsbrænder Sidenius' Hjem⁹).

Forinden dette Besøg skete imidlertid en lille i sig selv ubetydelig Begivenhed, som skulde blive Aarsag til, at Orla Lehmann fra at være Ledsager blev Hovedpersonen og kom til at opleve en af sit Livs mest begivenhedsrige og bevægede Perioder. Sognefoged Christoffer Rasmussen, Væggerløse, var i tilfældigt Ærinde kommet til Nykøbing. Her hørte han, at den af Falsters Bondestand valgte Deputerede var steget af ved Gæstgivergaarden. Han gik derhen for at se denne Mand og kom netop, da Drewsen og Lehmann stod i Begreb med at gaa til Brændevinsbrænder Sidenius. Samtalen begyndte, idet Drewsen spurgte Christoffer Rasmussen, om han var en af hans Vælgere. Hertil svarede Christoffer Rasmussen Nej, da han ikke delte hans politiske Anskuelser, navnlig ikke med Hensyn til Stændernes Skattebevillingsret. Da der imidlertid ikke var Tid til at drøfte dette Spørgsmaal nærmere i Øjeblikket, blev Christoffer Rasmussen indbudt til Forhandlingerne næste Dag og der fremkomme med sine Indvendinger¹⁰).

Tidlig næste Morgen begyndte Folk at indfinde sig, og Tiden indtil Forhandlingens Begyndelse gik med at tale med Folk, der enten var kommet for at hilse paa deres Deputerede eller raadføre sig med ham: En beklagede sig over Hoveriet paa det Classenske Fideicommis' Godser, en anden over Jagten under Gedsergaard, en tredie over Godsbestyrelsen paa

Vennerslund. Sognefoged Pihl, Moseby, søgte Drewsen for at tale med ham om en Arvefæstesag, som han tillige med flere Bønder paa det Classenske Fideicommis førte med Direktionen. Der var nok at tage Vare paa, og Orla Lehmann, der tillige fungerede som Vært og sørgede for, at Folk fik Frokost med Brændevin og Øl, maatte, da han igen fik Øje paa Christoffer Rasmussen, og denne vilde til at drøfte Politikken, henvise ham til Mødet, der skulde holdes snart efter.

Kl. 11 begav alle sig over i Raadstuen, der blev fyldt af de c. 300 Mennesker, der havde indfundet sig, og hvoriblandt de fleste af Øens Sognefogeder befandt sig¹¹).

Sognefoged og Dannebrogsmænd Hans Rasmussen, Egense, overtog Præsidiet og fik Plads mellem Drewsen og Lehmann ved et Bord i den ene Ende af Salen. Han aabnede Mødet ved at forestille den Deputerede for de tilstedeværende og omtalte ham i faa Ord som Bondestandens trofaste Ven og frisindet Folkedeputeret.

Herpaa tog Drewsen Ordet og takkede for Valget. Han forklarede Grunden, hvorfor han havde ladet sig opstille her, og skildrede de Angreb, der var blevet rettet imod ham for at fortrænge ham fra Stændersalen. Disse Angreb forekom ham ikke blot at være Uret, men havde tillige gjort det til en Pligt for ham, der endnu følte Lyst og Kraft til at virke for sit Fædreland og navnlig for den Stand, hvis Oplysning og Velvære han stedse havde helliget sine Bestræbelser, at opbyde alt for at hævde den Plads, paa hvilken — det Vidnesbyrd kunde han give sig selv — han havde været en trofast og nidkær Arbejder og i alt Fald bedre var paa sin Plads end en Person som Peder West. Udfaldet havde gjort hans Modstanderes Bestræbelser til Skamme; thi han var valgt til Deputeret paa 3 Steder, og Spørgsmaalet var nu, hvilket af disse Valg han skulde modtage. Skulde han følge sin Tilbøjelighed, var han ikke i Tvivl om, at han tilhørte dette Distrikt. Paa den anden Side kunde han ikke skjule for sig selv, hvad der talte herimod. Nu var han rejst herved for at høre deres Vilje, den vilde han underkaste sig.

Fra alle Sider lød Bifaldsytringerne op imod Drewsen, og

Folk raabte, at de havde kendt ham som Bondens Ven og Forsvar, længe før der var Stænder til; de havde længe ønsket at faa ham til deres Deputeret, de havde valgt ham, og nu skulde han være deres Mand.

Orla Lehmann tog nu Ordet og erklærede, at han kunde bifalde det Sindelag, der her havde vist sig; men han fandt det dog ikke rigtigt at tage nogen Beslutning, før de havde hørt de Grunde, der kunde tale for, at Kammerraad Drewsen maaske burde tage et af de andre Valg. Disse Grunde vilde han tillade sig at antyde, idet han forøvrigt ogsaa mente, at Vælgerne skulde være Dommere i Sagen. Forinden kunde han dog ikke andet end ønske dem til Lykke med det trufne Valg, saa meget mere, som Falstringerne virkelig havde noget at gøre godt igen, thi han kunde ikke skjule sin Overbevisning, at deres tidligere Deputerede i Stændersalen med Rette havde paadraget sig Nationens Uvilje — ja hans Navn var endog i Viborg af kgl. Kommissarius blevet brugt som et Argument mod Folkets Ønsker og mod Bondestandens Oplysning og Selvbevidsthed. Men al Ansvarlighed for Hr. Wests Vægelsind havde de nu fralagt sig ved at vælge Drewsen — en Mand, der længe før nogen havde tænkt paa Stænder, havde været Bondestandens indsigtfulde og nidkære Befordrer, og fra den Dag, han var indtraadt i Stænderne, med Kraft og Talent havde forfægtet den mishandlede Stands Interesser, paa hvis Fremtid Danmarks Velfærd laa. Men ikke blot Bondestanden, intet Oplysnings- og Frihedsarbejde havde i Stænderne haft nogen varmere Talsmand end ham, og fremfor alt havde han med Begejstring og Erfaring understøttet det store Folkeønske om Skattebevillingsret og i det hele taget en fri Forfatning. Derfor havde Falstringerne gjort vel i at vælge ham; thi ingen kunde sige andet, end at Lolland-Falsters Stift var konstitutionelt sindet. Det beviste den Lykønskingsadresse, der blev overrakt Kongen fra Lolland-Falster, og som frit og djærvt udtalte Trængsel for en fri Forfatning, den eneste i hele Landet fra Bondestanden; og det beviste den store Petition om Skattebevillingsretten, der som den første indgik fra Lolland-Falster¹²).

Desuagtet mente Orla Lehmann, at Drewsen ikke burde

modtage Valget her, men i Ods Herred. Det, det kom an paa, var, at Drewsen kom ind i Stænderforsamlingen; om han mødte for dette eller et andet Distrikt var mindre vigtigt, thi fra det Øjeblik, han tog Sæde i Roskilde, var han ikke disses eller hines Mand, men Landets, og hvert Ord, han udtalte, vilde komme dem lige meget til gode. Spørgsmaalet var alt-saa ikke, om de vilde have Drewsen eller ej — thi ham fik de i hvert Fald — men hvilken af Suppleanterne de vilde have, deres egen, eller ham i Ods Herred. Taleren kendte ingen af dem, men ligesom han havde nogen Tvivl, om den sidste var sand Friheds- og Bondeven, saaledes maatte han efter alt, hvad han havde hørt om den falsterske Suppleant, antage, at om han end ikke var nogen stor Taler, saa var han dog en lige saa karakterfast som agtværdig og forstandig Mand, der ikke nu vilde sige Ja, og saa sige Nej, der ikke i Dag vilde underskrive og i Morgen vilde spytte paa sit eget Navn, der ikke vilde desertere fra sin Fane, en Mand, der vilde gøre sin Stand Ære og ikke Skam (Hentydning til Peder West). Men dertil kom, at deres Suppleant var villig til at træde tilbage, hvis de ønskede det og hellere vilde have en anden. De vilde saaledes gøre Landet en større Tjeneste end ved at holde paa Drewsen. — Men Vælgerne skulde dømme i Sagen.

Et stort Flertal af Forsamlingen udtalte sig imidlertid for, at Drewsen burde modtage Valget her. Orla Lehmann stod da op og erklærede, at han sikkert udtalte Forsamlingens Vilje, naar han gratulerede Drewsen som Deputeret for 18. Distrikt. Forsamlingen beseglede dette med et længe gentaget Hurra, hvorefter Drewsen takkede og erklærede at modtage Valget.

Mødet var hermed endt. Hensigten med Rejsen naaedes ikke, trods Orla Lehmanns snilde Veltalenhed og trods Peder Steffensens Løfte om at ville træde tilbage, hvis det kunde hjælpe. Nu var der tilbage offentligt at drøfte Christoffer Rasmussens Tvivlsspørgsmaal, hvad sikkert har været Orla Lehmanns Hensigt. Orla Lehmann sagde da saa højt, at det kunde høres i hele Salen, at der skulde være en Mand til Stede, som til ham havde ytret, at han var imod, at Stæn-

derne skulde tillægges Skattebevillingsret, han opfordrede nu denne Mand til at træde frem og sige sin Mening, for at Orla Lehmann muligt kunde oplyse ham om Ønskeligheden heraf.

Salen var til Trængsel fuld af Mennesker, Folk stod endog oppe paa Bordene, Stemningen var løftet, og højkrøstet Tale

Nykøbing F., Hjørnet af Torvet og Slotsgade ca. 1850.

lød rundt om, saa det til Tider var vanskeligt at skaffe Ørenlyd. Det var ikke paa den Maade, Christoffer Rasmussen havde ventet at skulle drøfte Sagen med Orla Lehmann, og han svarede i Begyndelsen ikke paa Opfordringen, fordi han undsaa sig. Men flere puffede til ham, og saa maatte han frem. Ganske uforberedt var han heller ikke, da han hjemme Aftenen i Forvejen havde nedskrevet, hvad han vilde sige. Han sagde:

»Jeg har talt med flere oplyste Mænd, som siger, at man skal lade Stænderne faa Magten; men jeg har ogsaa talt med andre oplyste Mænd, som siger, at man skal lade Kongen beholde Magten. Jeg kan som Bonde ikke indlade mig paa at bedømme, hvilket der er det rigtigste og bedste; men jeg synes, at Bonden burde være den sidste til at indskrænke Kongens Magt, da Danmarks Enevoldskonger og især Frederik den Sjette har gjort saa store Ting for Bondestanden; men om

jeg skulde ønske noget, saa synes jeg, at jeg vilde være fornøjet med det af flere oplyste Mænd foreslaaede toaarige Budget og fuldstændigt Regnskab for, hvad vi yder¹³).

Ligesom der senere herskede Tvivl om, hvorvidt Christoffer Rasmussen havde sagt det sidste, føjede Orla Lehmann til, at han desuden havde sagt, at han ikke vilde slaa sig til en Mening, forinden han var overtydet om dens Rigtighed. Han vilde gerne lade sig belære, og han ansaa det endog for rimeligt nok, at han, naar han blev oplyst om Grundene, kunde forandre sin nuværende Mening; men indtil dette skete, maatte han holde sig til denne, nemlig at de suveræne Konger havde gjort meget for Bønderne og været deres Forsvar mod de mægtige, og at det derfor var urigtigt at tage Magten fra Kongen og give den til Stænderne ¹⁴).

Her bød sig en enestaaende Lejlighed for Orla Lehmann. En hyppig brugt Fremgangsmaade i de konservatives Modagitation havde netop været den at spille de dybt rodfæstede monarkiske Bønder ud mod de liberale ved at fortælle dem, at Kongen gennem sin enevældige Magt var deres Forsvar mod de mægtige, altsaa Adelen, som de frygtede, og at Hensigten var »at tage Magten fra Kongen og give den til Stænderne« eller endog, »at Stænderne havde i Sinde at afsætte Kongen«, at Oppositionen bestod af Republikanere. Der laa altsaa ikke noget særlig overraskende i Christoffer Rasmussens Udtalelse, som Orla Lehmann fandt kun var en Genklang af, hvad de andre havde sagt¹⁵). Men her var kommen en Lejlighed til overfor henimod 300 af Falsters mest fremtrædende Bønder at gendrive disse falske Forestillinger.

Egentlig uforberedt var Orla Lehmann ikke; vel havde han ikke haft Lejlighed til at tænke nærmere over den bestemte Udformning af Spørgsmaalet; men det var de samme Tanker, han selvfølgelig Gang paa Gang havde beskæftiget sig med. Det gjaldt bare ved denne Lejlighed om at lægge Talen saaledes til Rette, at den kunde gøre det mest mulige Indtryk paa en Forsamling af Bønder; og det var Orla Lehmanns advokatoriske Evner en Borgen for.

Politik var hans Lidenskab, den fyldte hans Sind, og den levede han fuldt og helt for. At tale var Sport, han var klar

over sine Ords forføreriske Egenskaber, og han nød sin Kunst, medens han her i en let causerende Tale, godt spækket med vittige Indfald, som Gang paa Gang fik Tilhørerne til at briste i Latter og satte hele Forsamlingen i en løftet og munter Stemning, rettede de drøjeste Hug mod det absolutistiske System.

Naar Orla Lehmann prædikede den liberalistiske Idé, var det for ham ikke noget tillært, han var født med den, og den var vokset med ham, maaske knap saa meget som ønskeligt var i Klarhed, men til Gengæld saa meget mere i Begejstring og Fantasi. Han var opfyldt af en levende og ædel Begejstring for den store politiske Idé, han følte sig kaldet til at være Forkæmper for; men han havde en farlig Evne til at fordele Lys og Skygge i de politiske Billeder, han maledede for sine Tilhørere, og Enevoldstidens Regime fik nogle meget sorte Skygger, medens det liberalistiske Fremtidsperspektiv, han profeterede og ogsaa selv troede paa, blev malet i lyse Farver.

Han begyndte med at rose Christoffer Rasmussen, fordi han ikke vilde antage en Mening, forinden han var overbevist om dens Rigtighed. Deri bestaar den sande Selvstændighed; en saadan Mand er mere værd end hundrede andre, der i Dag siger Ja til en fri Forfatning, men siger Nej i Morgen, naar der kommer nogle »heldørede Løgnbælge«¹⁶⁾, som lade sig bestikke af Herremændene til at tale mod Bønderne eller til at fortælle, at Kongen har sendt dem for at klage over, at Stænderne vil afsætte ham. Og han glædede sig over, at han her offentlig kunde berigtige Misforstaaelser, som han vidste blev delt af flere. Som en saadan Misforstaaelse maatte han anse, hvad der nylig var sagt om de suveræne Kongers store Fortjenester af Bondestanden. Det var en historisk Vildfarelse, som kun historisk kunde gendrives. At gøre dette med fornøden Fuldstændighed tillod hverken Tid eller Sted; men et Par Ord maatte han dog anføre.

Orla Lehmanns Svar maatte naturligt gruppere sig om følgende tre Punkter:

1) Den historiske Vildfarelse, at de suveræne Konger har gjort meget for Bønderne. 2) Den logiske Fejlslutning, der

argumenterer fra de hedengangne Kongers Forhold mod Bondestanden til Forfatningen. 3) Den faktiske Misforstaaelse af de konstitutionelle Bestræbelsers Betydning og Øjemed, som udtaler sig i den derpaa givne Definition »at tage Magten fra Kongen og give den til Stænderne«¹⁷).

Ud fra Historien søgte han at bevise det urigtige i, at de suveræne Konger havde gjort saa meget for Bønderne og forsvaret dem mod de mægtige. »Den, som tror, at Revolutionen i 1660 havde været til Bondens Fordel, har taget storligen fejl, for aldrig har det Tryk, hvorunder de sukkede, været saa haardt og almindeligt som efter den Tid«. Kun af en enkelt af Enevoldskongerne, Frederik den Sjette, havde Bønderne modtaget Velgerninger, og dog var det jo ikke ham, der havde gennemført Reformerne, men derimod de Mænd, der havde staaet ved hans Side. Ja, egentlig var det »Tiden, Tidsalderen, Tidsaanden — den ved mange ædle og kloge Mænds Tænkning og Tale forberedte, ved Pressen udbredte, ved Begivenhederne styrkede offentlige Mening«, der var »den egentlige Opfinder«, og Befordreeren var »ikke Enevælden, men en af Tidsaanden greben og af Folket understøttet folkesindet Fyrste«. Sagen vilde derfor være bleven gennemført, enten Kongen havde haft Enevoldsmagt eller ikke. »Maaske det da var gaaet lidt langsommere med Afgørelsen; men saa vilde det til Gengæld være gaaet raskere med Tilegnelsen, og navnlig hele Udviklingen være blevet stadigere fortsat«.

Men skyldtes Velgerningerne mod Bondestanden nu Frederik den Sjette, da var der jo intet til Hinder for, at Enevælden af en efterfølgende Konge lige saa vel kunde bruges mod Bondestanden, som Frederik den Sjette havde brugt den til sammes Fordel. I hvert Fald var Frederik den Sjette nu død, og »ved De da, om Christian den Ottende i dette Stykke tænker ganske som han?« Endnu mindre vidste man, om hans Søn eller om dennes endnu ufødte Efterkommere. Det var misligt at bygge paa et enkelt Menneskes Personlighed. »Vil derfor Bønderne sikre sig at beholde, hvad de har opnaaet, og opnaa, hvad de endnu retfærdigen kan ønske sig, maa de sætte deres Lid til en fri Forfatning«. Derved vilde

Kongen ikke miste sin Magt. Han vilde vedblive at staa i Spidsen for Regeringen, kun Magten til at skade, ikke Magten til at gavne, vilde en fri Forfatning berøve ham. I Virkeligheden delte han jo nu Magten med Embedsmændene. »En fri Forfatning vilde gøre det lettere for Regeringen at udrette noget godt, vanskeligere at gøre noget slet, men umuligt at gøre — slet ingenting«.

»Og var egentlig Ulykken saa stor, om Regeringen fik lidt mindre og Skatteyderne lidt mere? Er det saa urimeligt, naar man mener, at enhver ved bedst at anvende, hvad han selv har erhvervet? Den rette Statskasse, det er hver Mands Lomme. Den bør staa aaben, naar det gælder Nationens Ære og Frihed eller nyttigt og ædelt Formaal; men den skal være lukket, naar det gælder forfængelig Tant. Den Haand, som aabner og lukker for Folkets Lomme, det er Folkets udkaarne Mænd. Derfor er Skattebevillingsretten Hovedhjørnestenen i den frie Forfatning; thi det kan ikke nægtes, at Pengevæsenet altid har været Enevældens svageste Side«.

Spørgsmaalet var imidlertid ikke, om Danmark skulde have en fri Forfatning, men *naar* dette skulde ske. *Dette vilde afhænge af Folket. Men Orla Lehmann var overbevist om, at ligesom han var blevet hørt med velvillig Opmærksomhed, saaledes vilde hans Ord blive overvejede i Stilhed og drøftede i Forening og virke til at klare Tanken og varme Hjertet hos dem, fra hvem han nu skulde tage Afsked.*

Høje Bifaldsraab lønnede Talen. Bønderne var simpelt hen begejstrede. Ingen havde før tillagt dem Indsigt og Modenhed til at bedømme Statens Sager. Nu skulde de være med til at styre. Skatterne skulde lattes; Forholdene blive bedre; ved Hjælp af den fri Forfatning skulde de faa, hvad de endnu kunde ønske sig, og det vil altsammen bero paa dem selv, paa deres Længsel — og Kongen vilde ikke miste sin Magt — tværtimod.

Orla Lehmann gjorde klogt i at pointere dette, ellers havde Bønderne sikkert ikke med saa stor Velvilje hørt paa ham.

De var pludselig fra at være Mennesker af ringere Art end »de fornemme« blevet løftet op i en højere Luft — de var blevet »oplyste«, sagde de, og pudsige, men oprigtige Udtryk for denne Tilstand lød efter Mødets Slutning. En gammel Bonde udtalte, at »nu havde han hørt mangan en Præ-

diken, men saadan som i Dag havde han aldrig været i Kirke«. — »Det var dog et yndigt Menneske til at prædike, den Lehmann«. — »Han kunde gøre sin Tale ligesom vor Præst, uden Bog«, sagde andre. En stor Del af Forsamlingen gik efter Mødets Slutning over i Gæstgivergaarden. Her udtalte en Mand, som ellers var kendt for den strengeste Orden og Sparsomhed: »Ja, i Dag giver jeg Vin, og jeg skal blive her til sidste Mand, for det er den mest priselige Dag, jeg har levet«. Sluttelig tømte man her i den muntreste Stemning Glassene med varme Ønsker for Kongen¹⁸⁾).

Intet Under heller, at Bønderne var begejstrede, efter at Orla Lehmann havde ladet dem ane, hvilken Rolle der var tiltænkt dem at spille i den konstitutionelle Stat. Billedet var bare ikke virkeligt. For vel længtes Orla Lehmann og med ham de liberale efter politisk Frihed, efter at »Folket« skulde have Del i Magten; men denne Frihed havde de tiltænkt sig selv, ikke »Folket«, den uvidende sløve Hob, som Orla Lehmann og hans Fæller følte sig højt hævet over, nærmest saa med Mistænksomhed paa; nej, Intelligensen, »Aand, Indsigt og Rigdom« skulde styre. Træffende har en samtidig sagt, at politisk Frihed i de Aar »viste sig i Skikkelse af en ung juridisk Kandidat med bedste Karakter i sort Kjole og hvidt Slips, omtrent som Elskeren i »Nej«¹⁹⁾). Vel skulde »Folket« oplyses og optræde paa Tinge, men ikke for at øve Indflydelse, kun for at sikre Intelligensen Overtaget. I det hele taget stod de Mænd meget fjernt fra den Stand, hvis Sag Orla Lehmann her talte. Men det vidste de falsterske Bønder ikke, for dem var det den priseligste Dag, de havde oplevet.

— Efter Mødet gik Drewsen og Lehmann over i Gæstgivergaarden og spiste til Middag. De blev endnu et Par Timer i Byen, og i den Tid var de stadig omgivet af Folk. Adjunkt Hansen kom fra Redaktør Laub, Lolland-Falsters Stiftstidende, og bad om et Referat, da han ansaa det for sin Pligt at give en Beretning om det passerede. Medens Orla Lehmann gjorde Forberedelser til den forestaaende Rejse og talte med Personer, der kom for at tage Afsked, dikterede han i en Fart Begyndelsen til et Referat og lovede, da Rejsen skulde begynde, at sende Resten. Mere fik han skrevet i Grønsund Færgegaard, hvortil de kom om Aftenen saa forkomne efter en besværlig Køretur i Snestorm og Frost, at de maatte gaa i Seng, Resten paa Marienborg, hvor de opholdt sig et Par Dage, til Uvejret havde lagt sig. Det hele var i Hast ned-

skrevet, men ogsaa kun beregnet paa at være en privat Meddelelse til Redaktøren til »diskretionær Afbenyttelse«. Redaktøren havde altsaa uindskrænket Raadighed over Manuskriptet til at slette og rette, men derfor ogsaa Ansvar for, hvad der kom til at staa i Avisen²⁰). Til Gengæld skulde han trykke en Del ekstra Numre til gratis Uddeling. Imens rejste

Nykøbing F., Torvet ca. 1840.

Drewsen og Lehmann til København, den sidste i glad Overbevisning om at have vundet Falsters Bønder for den konstitutionelle Sag.

Hvem der var den egentlige Anmelder af Begivenheden i Nykøbing, fik man ikke at vide; men der var flere, der mente at kende Adressen. Man havde set Peder West, hans »tunghøre Svoger« og flere andre stikke Hovederne sammen efter Mødet og drøfte et eller andet af Vigtighed. Peder Wests Uvilje mod de liberale var kendt, baade for den Medfart, de havde givet ham i Stændersalen, og fordi han mente, at deres Blade var Skyld i, at den Mand, han havde udset som sin Efterfølger, Sognefoged Peder Olsen, Sønder Vedby, ikke blev valgt. Dette var imidlertid kun delvis rigtigt, Grunden var langt snarere den, at Peder Wests Optræden i Stændersalen i den Grad havde diskvalificeret ham i hans tidligere

Vælgeres Øjne, at de ikke tillagde hans Anbefaling noget Værd²¹). Nogle mente, at her laa Spiren til Generalfiskalens paafølgende Aktion, for den Indberetning, som Stiftamtmanden, Kammerherre v. Jessen, paa Embeds Vegne fandt sig foranlediget til at indgive til det kgl. danske Kancelli, indeholdt kun en kort og simpel Fremstilling af det passerede. Andre talte om to Bønder fra Karleby, der havde været hos Kongen for paa Sognets Vegne at udbede sig deres afdøde Præsts Søn beskikket som Sjælesørger og ved samme Lejlighed skulde have haft en lang Samtale med Kongen, der væsentlig drejede sig om Drewsens Valg, »om hvilket der fortælles saa mange underlige Ting²²). Men det var altsammen kun, hvad Folk mente.

Den 18. Febr. 1841 tilskrev det kgl. danske Kancelli Etatsraad, Generalfiskal Treschow følgende²³):

»Da Kancelliet har bragt i Erfaring, at Candidatus juris Orla Lehmann har indfundet sig ved en af den for det 18. Distrikt af de mindre Landejendoms-Besidderes Valgklasse udvalgte Deputerede til Provinsialstændernes Forsamling paa Raadstuen i Nykøbing den 30te forrige Maaned afholdt Sammenkomst med Distriktets Vælgere og der holdt en Tale, som blandt mere gaar ud paa, at det maa anses for en Misforstaaelse, at de suveræne Konger har haft nogen Fortjeneste af Bondestanden, og at derfor Bønderne, naar de vilde sikre sig, hvad de har opnaaet og derhos aabne sig Udsigt til at naa, hvad de endnu retfærdigen kunde ønske sig, maatte ønske sig en fri Forfatning, saa skulde man ved at fremsende et Eksemplar af Nr. 18-19 af Lolland-Falsters Stiftstidende, der indeholder en fuldstændig Beretning over det ved bemeldte Forsamling passerede, tjenstligt anmode Hr. Etatsraaden om i Deres Egenskab som Generalfiskal at tiltale Candidatus juris Orla Lehmann for hans ved fornævnte Lejlighed udviste Fremfærd og navnlig for ved den af ham holdte Tale at have søgt at udbrede Had og Misnøje med Danmarks Forfatning og Maaden, hvorpaa vore Konger har udøvet deres Magt, samt ved disse og andre Forestillinger at have søgt at formaa de tilstedeværende til at virke for en Forandring i Forfatningen. —

Iøvrigt maa man tjenstligt overlade til Hr. Etatsraaden, saafremt det maatte anses fornødent, at foranstalte Sagen yderligere oplyst ved Forhør«.

Skrivelsen blev videresendt til Kriminelkammeret ved Hof- og Stadsretten, og her blev Orla Lehmann tilsagt til Forhør den 25. Marts.

Nykøbingmødet var hermed for Orla Lehmann gaaet ind i en ny og alvorlig Fase. Han var tiltalt for »at have søgt at udbrede Had og Misnøje med Danmarks Forfatning og Maa-den, hvorpaa vore Konger havde udøvet deres Magt, samt for ved disse og andre Forestillinger at have søgt at formaa de tilstedeværende til at virke for en Forandring i Forfatningen«²⁴). At Sagen var alvorlig ment, kunde han skønne alene af Valget af Anklager, Generalfiskalen, hvis Hverv det var særlig at tage sig af Statsforbrydelser. Det var uden Tvivl Regeringens Mening nu at knægte en af dens ypperste Modstandere.

I Forhøret²⁵) erklærede Orla Lehmann sig villig til at besvare ethvert Spørgsmaal af Interesse; men han maatte dog mene, at den almindelige Justitssags Former var anvendelige i denne Sag. Endvidere erklærede han, at han umulig kunde gengive sin Tale, da den »i Ordets fuldeste Betydning var improviseret«, Referatet var dog »i alt væsentligt sandt«, der var i hvert Fald ikke udeladt noget, der kunde være af Interesse for Anklageren. Tværtimod maatte han højlig beklage, at Talen ikke var blevet fuldstændig nedskrevet, thi idet Beretningen kun gengav den nøgne Tankegang og de mest prægnante Udtryk, havde den faaet en ganske anderledes alvorlig Karakter, end Talen havde; for hvad enten Lehmann nu mindedes den rolige og oprømte Stemning, hvori han hele Tiden ved den Lejlighed befandt sig, eller den Livlighed og Munterhed, Talen fremkaldte hos Tilhørerne, tør han med fuldkommen Forvisning erklære, at den havde Præg af Godmodighed og Lune, der modstrider Forudsætningen af en retsstridig eller statsfarlig Hensigt.

Under det fortsatte Forhør den 26. bekræftede Orla Lehmann paa Dommerens direkte Spørgsmaal, at han selv havde forfattet Referatet til Stiftstidende, og at der i Skyndingen

havde indsneget sig Udtalelser, som han nu ved nøjere Overvejelse bestemt vidste, at han ikke havde brugt. Men for at undgaa Vidneforhør af Trediemand tilbød han at svare til alt, hvad Referatet indeholdt; han vidste, at saadanne Forhør kun vilde skabe Forvirring. Det kunde Dommeren dog ikke gaa med til. Orla Lehmann kunde saa kun svare, at »en fuldkommen Kongruens mellem det sagte og Beretningen naturligvis var umulig«.

Forhøret sluttede den 27. med, at Dommeren bemærkede, at han af Generalfiskalen havde faaet Underretning om, at denne selv havde foranstaltet det Forhør i Nykøbing, som efter den afgivne Erklæring maatte anses nødvendig.

Grunden til, at Generalfiskalen ansaa det for nødvendigt at udvide Sagen, angives i hans Brev af 2. Marts til Stiftamtmanden i Nykøbing²⁶). Han skriver, at det er et almindeligt Rygte, som fra Falster har udbredt sig, at Orla Lehmann i sin Tale »har betjent sig af langt stærkere og for den bestaaende Statsforfatning mere truende Udtryk end dem, der er gengivet i Bladet, og at han saaledes paa en endnu farligere Maade, end deri er antydet, har søgt at formaa de tilstedeværende til at virke for en Forandring i Forfatningen«. Han anmoder Stiftamtmanden om at foranstalte Forhør optaget i vedkommende Jurisdiktioner til Oplysning herom. Skrivelsen videresendtes til Borgmester Møller i Nykøbing og konst. Birkedommer, Byfoged Buntzen i Stubbekøbing (Birkedommer Pontoppidan skulde selv afgive Forklaring) med Anmodning om at optage Forhør i Nykøbing Byting og Falsters Birketing over Embedsmænd og andre Personer, der havde været til Stede ved Mødet. Forhørene blev berammet til henholdsvis 5. og 8. Marts.

Det skulde altsaa nu efter ca. 5 Ugers Forløb søges godtgjort, om Orla Lehmann overfor Forfatningen havde brugt Udtryk af særdeles faretruende Karakter, om han havde prædiket Oprør.

Selvfølgelig blev der stor Opstandelse paa Falster. Ingen her anede, at der havde været noget forbryderisk i Orla Lehmanns Tale. Hvad kunde huskes efter saa lang Tid? Noget

var helt glemt, andet var bleget. Ganske naturligt søgte Folk derfor sammen for at hjælpe paa hverandres Hukommelse. Men heraf fulgte for mange, som Forvalter Møller, Skørringe, under Forhøret udtalte, at han »efter den Tid har hørt saa mange forskellige Relationer til det passerede, at ogsaa dette har virket forstyrrende paa hans Erindring« af, hvad virkelig var foregaaet.

Resultatet kunde kun blive misligt. Ganske vist var alle Vidnerne enige om, at Orla Lehmann ikke havde opfordret til Anvendelse af ulovlige Midler for at gennemføre en Forandring i Statsforfatningen, og de erkendte ogsaa, at Bladets Referat var rigtigt; selvfølgelig fremkom der Enkeltheder, som Orla Lehmann i Skyndingen havde glemt eller ikke anset af saadan Værdi, at han skønnede det nødvendigt at medtage dem i Referatet; men ved Siden heraf fremkom der ogsaa en Række oplagte Misforstaaelser: dels paa Grund af, at Vidnet kun kunde huske et enkelt Udtryk, men ikke Sammenhængen og derved gav det udtalte en forkert Mening, dels ved, at det kun havde bevaret et dunkelt Minde om noget, der var blevet sagt, og gav det saa med egne Ord Udtryk. »Plebejisk Oversættelse« kaldte Orla Lehmann saadant. Det var altsammen forklarligt paa Grund af Tiden og det Standpunkt, Fler-tallet af Vidnerne stod paa — men det blev jo ikke derved bedre egnet til at bygge en Dom paa, og det er klart, at saadanne Vidneforklaringer kunde indeholde alvorlige Faremonter. Desværre forekom ogsaa direkte Forvanskninger.

Naar der saa til alt dette kom, at adskillige af Vidnerne var ude af Stand til at give klart Udtryk for, hvad de mente, og maatte overlade dette til Forhørsdommerne, som med Grund kunde antages at være ret ensidige i deres Syn, og at man under Forhørene lod det ene Vidne henholde sig til det andets Forklaring, saa har man et temmelig klart Billede af Forhørenes Beskaffenhed og deres Værd som Bevismateriale²⁷⁾.

Af saadanne Enkeltheder fra Bytinget, som Forhørene syntes at udvise mærkbare Bestræbelser for at faa fastslaet, skal særlig nævnes Birkedommer Pontoppidans Forklaring om²⁸⁾, at Orla Lehmann havde sagt, »at Frederik den Sjette

ikkun var hartad et Barn og en ren Dreng paa 16 Aar«, da han fik Del i Statsstyrelsen, og at det derfor egentlig var Ministrene, man maatte tilregne Reformerne. Det kunde kun tilregnes Frederik den Sjette, at han ikke forhindrede Udførelsen af dette Gode. — For at oplyse Forsamlingen om det skadelige i, at Kongen havde uindskrænket Magt over Statens Indtægter, fortalte Orla Lehmann, hvorledes disse bortødsledes til Baller, Jagtforlystelser o. l., og hvorledes Kongerne havde bygget Lystslotte, som laa saa tæt ved hverandre, at man kunde staa paa dem og spille Fjerbold fra det ene til det andet. Endvidere »brugtes Pengene til at lønne en Hoben Kammerherrer og Adjudanter, disse Ravne, som forærer Statens Indtægter, hvortil Bønderne maa bidrage«.

Kontorist Andreas Wilcken forklarede, at Lehmann under Omtalen af Skattebevillingsretten havde sagt, at det ikke var for at berøve Kongen de fornødne Midler, en saadan Ret ønskedes; thi om Kongen ogsaa brugte for meget, ja, om han brugte meget for meget, det gjorde intet til Sagen, thi det var dog kun een Mand, og ham maatte dog Landet nok kunne tilfredsstille; men det var for de mange Kammerherrer o. s. v., der med en stor Ske skummede Fløden af Statens Kasse og kun lod Mælken blive tilbage, at Stænderne skulde have Ret til at bestemme Statens Indtægter.

De øvrige 10 Vidner i Bytinget fik forelagt disse Forklaringer og fik Lov til at henholde sig til dem.

Paa Tinghuset fremstod Christoffer Rasmussen, Væggerløse, og forklarede om sit Møde med Orla Lehmann²⁰). Han syntes nok, at der var brugt lovlig skarpe Ord, men de havde ikke gjort Fortræd hverken paa ham eller hans Sognemænd.

Peder West, Nørre Ørslev, kunde huske, at der blev sagt, »at det var uvist, om Kronprinsen var vor Konges Søn«. Om Kongen blev der sagt, at selv om han greb dybt i Kassen, kunde han dog ikke »æde os op«; ligeledes var der blevet nævnt en Del Hoffolk »eller alt det Skidt, hvad man nu kalder dem«. I en Skrivelse til Dommeren udtalte Peder West sin Forargelse over »de højst fornærmelige Udtryk mod vor elskede Konge«.

Parcellist Ole Rode, Sillestrup, fandt, at Orla Lehmanns

Udtalelser var højst uforsvarlige. Han havde, da han kom hjem, nedskrevet en Del, som han overgav til Retten. Her opsummerer han sit Indtryk af Talen: »Vor salig afdøde Konge fratog han den Hæder, der tilkom ham — han havde ingen Tiltro til vor nuregerende Konge — Kongen (efter Vidnets Opfattelse den nuværende) greb i Statskassen efter Forgodtbefindende til sine Forlystelser. Dette og endnu mere, som jeg ikke kan huske, er tilstrækkelig til hos den lidet oplyste Bonde at vække Mistillid til vor naadige Konge og Misfornøjelse med Statsforfatningen«³⁰).

Sognefoged Hans Rasmussen, Egense, udtaler til Peder Wests Forklaring, at Orla Lehmann aldeles ikke havde brugt saadanne Udtryk, det var han villig til at aflægge Ed paa. Han havde tværtimod udtalt sig rosende om Kongen.

De øvrige 6 Vidner udtalte sig væsentlig overensstemmende hermed, og flere tilbød at aflægge Ed derpaa.

Den 11. blev Retten sat hos Sognefoged Hans Carstensen, Nørre Ørslev. Peder West gentog her sin tidligere Forklaring og var villig til at aflægge Ed. Parcellist Rasmus Madsen, Nørre Ørslev, bekræftede hans Forklaring, ligeledes med Tilbud om Edsaflæggelse.

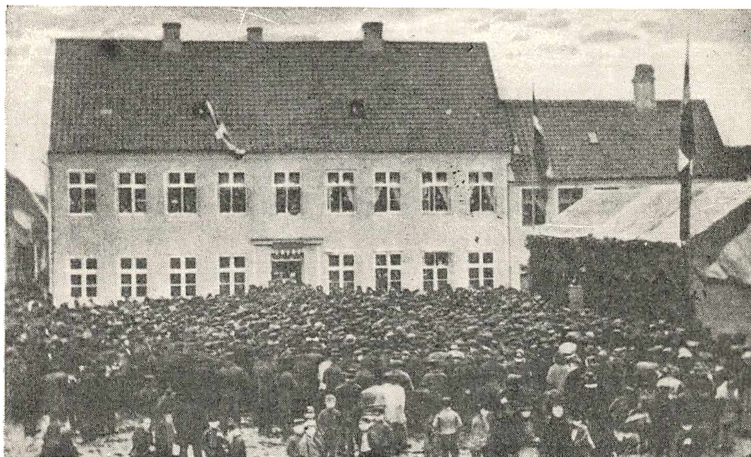

Bønderne var blevet vakt ved Orla Lehmanns Tale. Tidligere havde man fra oven indprentet dem, at de liberale og deres Presse var Bondens naturlige Fjender. Nu fik de pludselig Øjnene op for, at Virkeligheden var den stik modsatte, og begyndte at anstille Betragtninger over faktiske Forhold, som de før ikke havde tænkt kunde være anderledes. Generalfiskalens Aktion bevirkede, at denne Vækkelse ikke døde hen igen.

For Flertallet af Bønderne var Grunden til Aktionen ene den, en Bonde udtalte til Orla Lehmann, at »det er vel sagtens kun nogle af de fornemme Etatsraader, der ikke kan lide, at vi Bønder faar noget at vide«. »Men«, føjede han til, »De skal se, at det har ingen Nød, naar Kongen først faar Sammenhængen at vide«³¹). Det var Bondens nedarvede Kongetroskab, der her gjorde sig gældende, ligesom naar en anden Bonde kunde sige, at Kongen i Grunden slet ikke skulde være

Orla Lehmann fjendsk, men meget mer var hans Ven, hvad ogsaa forekom Bonden ganske naturligt, for »hvor var det muligt, at Kongen kunde hade sin bedste Undersaat?«³²).

Blandt den mere tænkende Del af Befolkningen var Begejstringen for Orla Lehmann ikke mindre, selv om den tog en noget anden Retning. Begivenhederne havde i deres Øjne

Nykøbing F., Valghandling paa Torvet ca. 1860.

en noget større Rækkevidde. De »var til Mode, som naar man vaagner af sin Nattesøvn og tror, at det lakker ad Dag og glæder sig til Lyset og saa hører Klokken slaar tolv. Altsaa ikke endnu over Midnat«. I Aktionen saa de en Streg over alle Petitioner om en friere Forfatning og en Nægtelse af Retten til i det hele taget at diskutere Forfatningsspørgsmaal³³).

Forhørene var begyndt, og det synes at forekomme Folk, at der laa en vis Ensidighed til Grund for dem. Naturligt var det derfor, at Orla Lehmanns Venner underrettede ham om, hvad der var i Gang, og han tog straks sin Beslutning. Den 9. Marts skrev han til Generalfiskalen, at han agtede at rejse til Falster for at bidrage sit til Sagens hurtige Tilendebning ved at stille sig til Forklarings Afgivelse, Konfrontation og for »at paase, at der ikke indtræder nogen Ensidighed med Hensyn til Valg af Deponenter«³⁴). Onsdag den 10. om Aftenen ankom han til Nykøbing.

Her viste det sig, i hvor høj Grad Folkestemningen var til Gunst for Orla Lehmann. Allerede Dagen efter hans Ankomst og endnu mere de følgende Dage strømmede Bønderne — fra enkelte Steder sognevis med Sognefogden i Spidsen — ind til Nykøbing for at se ham og hilse paa ham; og paa hans Rejser rundt paa Øen var han Genstand for megen Hyldest, som han udmærket forstod at tage til Indtægt. Om et Besøg i Saksjøbing paa Lolland skriver Emil Aarestrup, der dengang var Læge i Byen, i et Brev fra Maj følgende: »Orla Lehmann var her — som Du ved — og henrykkede, hvor han kom. Du skulde have hørt det rørende Farvel, Farvel! der ledsagede hans Haandtryk til nogle Bønder, som ønskede ham i Tale, da han var hos mig. Byfogden viste ham Kirken, Skolen, Havnen, Domhuset — jeg bad, man vilde gøre Sagen fuldstændig og trække Sprøjterne frem. Hos mig ... røg han nogle Cigarer, puttede nogle i Lommen og modtog endelig en velment Skaal i ypperlig Champagne. Et Talent! — Paa Falster — siger man — har han enrageret Bønderne ved at sige »De« til dem, sætte sig hos dem paa Kuskesædet for at kunne passiare og lade det til ham bestemte Sæde hænge ledigt; ved at ride Ranke med Bønderbørnene og lade dem gaa op ad sig etc.«³⁵).

Under denne Færden fik han mange vigtige Oplysninger om, hvad der var passeret. En lille Kladde fra hans Haand fortæller³⁶):

Købmand Christen Hansen kan bevidne, at Kammerherre Jessens Tjener paa Gaden uden for hans Butik har bearbejdet en Bonde til at vidne imod mig. — Sognefoged Hans Skytte i Ønslev, at Fuldmægtig Wilcken har frittet ham ud og ved Stikord har villet hjælpe paa hans Hukommelse. — Gaardmand Jeppe Andersen Møller i Busterappe, at han har hørt Ole Rode opfordre Sognefoged Borger Skytte i Systofte til at vidne i Sagen, uagtet han ikke har været til Stede, men efter hvad han har hørt af andre. — Adjunkt Hansen, at han skriftlig og under Navn har gjort Byfoged Buntzen opmærksom paa disse »Maschinationer«. — Gaardmand Anders Skrædder i Lidstrup, at Peder West har overtalt Rasmus Madsen til at vidne om Kronprinsen. — Købmand Isach Si-

denius og I. P. Petersen, at Jørgen Brygger har vedgaaet, at Peder West forgæves har villet have ham til at forklare det om Kronprinsen.

Købmand Sidenius afleverede følgende Brev fra Gaardejer Hans Nielsen i Sønder Alslev:

»Jeg kan ikke undlade at lade Dem vide, at jeg ved en Hændelse fik at vide i Aftes, at Fuldmægtig Wilcken paa Birkedommerkontoret i Gaar var i Sønder Alslev og holdt Auktion hos en Bonde. Da Auktionen var forbi, og de sad og spiste, holdt Wilcken vedlagte Forhør over Jens Smed af Ulslev:

W.: Nu, Jens Smed, Han var dog vel ogsaa ude at høre den Lehmann'ske Tale paa Raadstuen?

J.: — — — — ja — — — jeg var.

W.: Naa, syntes han om, hvad Lehmann sagde?

J.: Ja, jeg syntes meget godt om det, det var noget, som rigtig satte Liv i Folk.

W.: Kan Jens Smed huske noget af det?

J.: Ja, — — — — jeg kan huske meget.

W.: Kan Jens Smed huske, om Lehmann ikke sagde, at Kongens Søn eller Kronprinsen var uægte?

J.: Ja, det har jeg nu ikke nødig at sige Dem.

W.: Ha, ha, ha, Passiar, Jens Smed, vi taler kun Spøg; men Jens Smed vil ikke sige det, han ved dog godt, om Lehmann sagde det eller ikke.

J.: Ja, jeg ved nok noget, men jeg er kun en simpel Bonde, og vi Bønder forstaar os ikke saa nøje paa, hvad saadanne Folk taler.

W.: Ja, men jeg tror dog, at Jens Smed ved det meget bestemt, om Lehmann ikke sagde det.

J.: Nej, det ved jeg ikke.

W.: Ja, men om Jens Smed nu skulde gøre Ed paa, at han ikke har hørt det, vilde han saa gøre det?

J.: Nej, gøre Ed paa det vilde jeg ikke.

W.: Godt — nu skal han den Onde brække mig i Forhør Lørdag.

J.: Ja, saa kommer jeg dog til Nykøbing og faar mig en Snaps. Men Lehmann sagde jo dog, at han var Prokurator.

W.: Det er den Onde brække mig Løgn i Lehmanns Hals, aldrig har han været Prokurator, og ikke heller bliver han det«.

I en Fortegnelse over Vidner, Orla Lehmann ønsker afhørt, findes bl. a. følgende Notater: Væggerløse: Sognefoged Christoffer Rasmussen spørges om den Samtale, der fandt

Sted mellem ham og Kammerherre Jessen. Tilsagt ved et Brev fra Jessen. Sdr. Kirkeby: Sognefoged Hans Boesen, hans Forklaring skal ikke fuldstændig være protokolleret, og navnlig har han forklaret om Stemningen efter Talen, som ikke er medtaget. — Horbelev: Sognefoged Mikkel Tønnesen, privat præstioneret af Byfoged Buntzen, men ikke stedet til Forhør. (Fortsættes.)

Noter.

¹⁾ Meddelt af Kammerraad Drewsen under hans Vidneafhøring i Hof- og Stadsrettens Kriminelkammer 8. Maj 1841. Udskrift af Kriminelkammerprotokollen. Orla Lehmanns eftl. Pap. Ny kgl. Samling 1477 fol. 3. — De efterfølgende Udskrifter af Forhørsprotokoller findes alle i Orla Lehmanns efterladte Pap. — ²⁾ N. Bache: Nordens Hist. 5. Bd. 262 ff. (1887). — ³⁾ Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Hist. 2.— 294 (1934). — ⁴⁾ Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Hist. 2 — 245 ff. — ⁵⁾ Se »Fædrelandet« 12. Febr. 1841. — ⁶⁾ »Dagen« 18. Jan. 1841. — ⁷⁾ »Fædrelandet« 12. Febr. 1841. — ⁸⁾ Vidneafhøringerne 8. Maj. — ⁹⁾ Vidneafhøringen 8. Marts i Nykøbing Byting. Brændevinsbrænder Sidenius' Forklaring. — Udskrift af Nykøbing Købstads Politiprotokol. — ¹⁰⁾ Vidneafhøringen 8. Marts paa Falsters Birketing. Christoffer Rasmussens Forklaring. — Udskr. af Falsters Birks Politiprotokol. — ¹¹⁾ Mødets Forløb og Talerne findes ref. i Lolland-Falsters Stiftstidende 9. Febr. 1841. — Alle benyttede Eksemplarer af nævnte Blad findes i Orla Lehmanns efterl. Pap. 3. — ¹²⁾ Se Side 1. — Den 12. Juli 1840 fremlagde Købmand K. Sidenius for Stænderforsamlingen i Roskilde en Adresse fra 2260 Vælgere og andre Beboere af Lolland-Falsters Stift om, at Forsamlingen til Kongen vilde indgaa med Petition om »en fuldstændig Skattebevillingsret«, saaledes at ingen Skatter retlig kunde paalægges, intet Statslaan retlig optages uden Samtykke fra de tre forenede Stænderforsamlinger for Østifterne, Jylland og Slesvig. (Hans Jensen: De danske Stfors. Hist. 2 — 233). — ¹³⁾ Christoffer Rasmussens Forklaring under Vidneafhøringen paa Falsters Birks Tinghus den 8. Marts. — ¹⁴⁾ Orla Lehmanns Forklaring paa Falster Birks Tinghus den 7. April. — ¹⁵⁾ Orla Lehmanns Forsvarstale for Højesteret 19. Jan. 1842, Side 85 f. (1842). — ¹⁶⁾ Her henrykkes til Magister Jacob Christian Lindbergs Parti, der agiterede voldsomt mod Drewsen. — ¹⁷⁾ Orla Lehmanns Forsvarstale Side 47. — ¹⁸⁾ Loll.-Falst. Stiftst. 2. Marts 1841. — ¹⁹⁾ J. Michaelson: »Framin Samtid 1—49. — ²⁰⁾ Forhør over Orla Lehmann i Hof- og Stadsrettens Kriminelkammer den 26. Febr. — ²¹⁾ »Kjøbenhavnsposten«

den 25. Marts 1841. — ²²⁾ »Kjøbenhavnsposten« den 6. Marts 1841. — ²³⁾ Udskrift af Kriminelkammerprotokollen. — ²⁴⁾ Forordn. af 27. Septbr. 1799. — ²⁵⁾ Forhøret i Kriminelkammeret den 25., 26. og 27. Marts. — ²⁶⁾ Udskr. af Nykøbing Købst.s Politiprotokol. — ²⁷⁾ Orla Lehmanns Forsvarstale Side 16 ff. — ²⁸⁾ Vidneafhøring i Nykøbing Byting den 5.—8. Marts. — ²⁹⁾ Vidneforklaring i Falsters Birketing 8.—10. Marts. — ³⁰⁾ Under Forhørene blev det tilstrækkelig dokumenteret, at Ole Rode slet ikke havde været i Stand til at opfatte, hvad der i Virkeligheden var blevet sagt. Det er lidet sandsynligt, at han selv har forfattet Brevet. — ³¹⁾ Loll.-Falst. Stiftst. 30. Marts 1841. — ³²⁾ Loll.-Falst. Stiftst. 22. Juli 1841. — ³³⁾ Loll.-Falst. Stiftst. 25. Marts 1841. — ³⁴⁾ Orla Lehmanns efterl. Pap. 3. — ³⁵⁾ Se: Georg Brandes: Samlede Værker Bd. 2, Side 71 f. — ³⁶⁾ O. L.s efterl. Pap. 3.

Ejegod Mølle.

Fra Ejegodsmøllen ved Nykøbing.

Et Tidsbillede af Hjemmelivet i en
Møllerfamilie.

Af *Fanny Fang*.

Hvor ofte har ikke min nu afdøde Mor, Sophie Frederiksen, født Jappe, fortalt om sit Barndomshjem, Ejegod Mølle ved Nykøbing paa Falster, om Livet der og Tilknytningen til Nykøbing! Desværre er Børn sjældent gode Tilhørere, hvor vilde ellers mange gode Enkeltheder kunne være gengivet i al deres Friskhed om Livet og Dagligdagen for tidligere Generationer, — netop om alle de *smaa* Ting, som har fyldt og udgjort Livet, ja været Livet for de fleste Mennesker, Slægt efter Slægt. Store Bøger er skrevet i Romanform, — aldrig er man sikker paa det helt ægte i Skildringerne. Den jævne, saa vidt mulig, sandfærdige Fortælling kommer det virkelige nærmest.

Gennem Aarene blev det mere og mere klart for mig, at

Mor paafaldende stærkt levede i Mindet om sit Hjem og sine Forældre, noget for vor Tid usædvanligt maatte ligge til Grund herfor, og i hendes seneste Aar fik jeg samlet Hovedtrækkene af det gennem Aarene fortalte. Et Billede af Dagliglivet i Hjemmet paa Ejegod Mølle fremstod derved, og samtidig fik man Lov til at kigge ind i et Ægtepars Kamp og Kaar for Børn og Livets Opretholdelse for snart et lille Aarhundrede siden, deres Tankegang og Væremaade. Det er saadanne jævne Træk, her skal gengives.

Møllen og Møllestedet ved Ejegod staar mærkeligt nok endnu, ja, er endda i de senere Aar, efter at Ejegod 1936 er købt af Byen Nykøbing, blevet noget forbedret og fornyet. Da mine Forældre engang i 1890'erne foretog en Rejse med os Børn til Falster, for at vi skulde se Mors Barndomshjem, husker jeg hendes store Skuffelse over at se det slet vedligeholdte, ja, næsten forfaldne Stuehus, der allerede paa det Tidspunkt, ligesom nu, var delt op i flere Lejligheder og var beboet af forskellige. Haven, som havde hørt til, og meget i Baghuset var ogsaa helt forandret, — men endnu ligger dog den lange Stuelænge med sine ti Fag, med sit skærmende, mørke Straatag, lige op ad Møllen, og Bebyggelsen helt nede fra Vejen er den samme som for hundrede Aar siden.

Hvad Mor fortalte, vil jeg i det følgende gengive saa nær op ad hendes egen Skildring og Ord som muligt, saa uforsvansket som det lader sig gøre, uden at indblande mit senere Kendskab til et og andet.

Sophie Jappes Erindringer fra Hjemmet paa Ejegod Mølle.

Mine Forældre, Mølleforpagter Jens Nicolaj Jappe og Hustru, Elise Amalie Kragh, havde Bryllup i Roskilde Domkirke den 10. April 1845. Bruden, min Mor, der var 24 Aar gammel, var klædt i grøn Silkekjole. Dagen efter Brylluppet bar hun Kappe med blegrøde Hagebaand, Tegnet paa hendes Koneværdighed. Min Mor var født og hjemmehørende i Roskilde. Brudgommen, min Far, der var 26 Aar gammel, havde forpagtet Ejegod Mølle ved Nykøbing paa Falster, og dertil rejste de efter Brylluppet. Herremanden paa den Tid, Far var der, hed Bøckmann og Mejeriforpagteren hed Peters.

Han var min Fars gode Ven. I henved 30 Aar levede mine Forældre paa Ejegod Mølle. Familien blev stor. I Løbet af 20 Aar havde Mor ialt 16 Fødsler, deraf var endnu i 1865 ti Børn i Live. Jeg nævner dette straks, for den store Børneflokk maatte naturligvis sætte sit Præg paa Hjemmet og ogsaa gennem Aarene indvirke paa mine Forældres økonomiske

Elise Jappe.

Nicolaj Jappe.

Kaar. I mine Barndomsaar havde mine Forældre det ret godt, der var altid, hvad man kaldte »god Dag og jævn Vej« i Hjemmet, men i Løbet af de Aar, de var paa Møllen, gik det alligevel jævnt ned ad Bakke for dem, dels paa Grund af de nedadgaende Tider for alt Vindmølleri, dels paa Grund af de store Udgifter med de mange og i Aarevis syge Børn. Tre af mine Søskende var født med legemlige Svagheder, Lammelser i Benene, svækkede Nerver og lignende. De maatte gaa paa Krykker og var meget ofte sengeliggende lange Tider ad Gangen.

En Ting til, som maaske ogsaa bidrog til min Faders økonomiske Tilbagegang de seneste Aar paa Ejegod, var, at han

ikke undlod offentligt i det politiske Liv at bekende sin konservative Kulør. Jeg forstod det ikke ret dengang, men jeg husker min Mors Formaninger til ham og Bønner om at afholde sig derfra. Det var jo netop i en Egn, hvor Venstrepartiet blev saa stærkt, — og min Far var jo saadan set kun en lille Mand. Han kunde heller ikke rigtig godt med Bønderne, — de var nu engang ikke efter hans Hoved eller af den Type, han yndede.

Jeg elskede min store, mørkhaarede, kønne Far, og for mig tegnede alting sig saa lyst i Barndommen. Jeg var et glad og meget kvikt Barn, Nummer seks i Rækken, egentlig den sundeste og raskeste af alle Børnene. Mit Barndomshjem staar for mig som noget af det bedste paa denne Jord, og vi havde virkelig ogsaa tillige et smukt, velforsynet Hjem.

.Skønt Børneflokken var stor og skulde have Plads efterhaanden, havde vi dog altid tre Stadsstuer paa Rad, vendende ud mod Landevejssiden, mod Gaabensevej. Mellem Huset og Vejen var der fri Udsigt over en Mark ligesom nu. Den øverste af Stuerne ved Hjørnet kaldtes »Salen«. Alle tre Stuer var kønne og velmøblerede, alle med Mahognimøbler. Der var kun een Indgangsdør paa denne Side af Huset, dengang vi boede der. Den førte ind i en Entré. Nærmest denne laa Fars Stue med de dengang nødvendige Møbler, bl. a. Chatollet, Hjørneskabet og den høje Skrivepult, betrukket med grønt Klæde.

I den næste Stue, Mellestuen, stod Klaveret, Sofa, Bord, Stole og Piedestal, og i »Salen« var der et lignende Arrangement med Sofa og Bord. To smaa Konsoller med Spejle hang mellem Vinduerne. Væggene i Salen var blaa og olie-malede, og foran Vinduerne hang Mors kridhvide, fint stivede Gardiner. Fra en Urtepotte paa hver Side af Sofaen rankede to velvoksne Vedbend sig op og mødtes i en S sammenslyngning som en Indramning midt over Sofaen. Det var et smukt Syn. Mors Vinduer bugnede altid af Planter. Men Vedbenden maatte desværre lade Livet, da nogle besøgende engang om den og en prægtig Myrte udtalte sig meget stærkt. »Ved De ikke, at Vedbend og Myrter bringer Ulykke«, sagde de, og det var nok til, at Mor straks fik det hele revet ned og Plan-

terne fjernet. Ulykke gennem Planter skulde de dog ikke have, — der kunde være nok i Forvejen.

Til Husets Gavlf- og Gaardside laa Barnekamret ved Siden af Salen. Der sov Pigerne i en Dobbelt seng og Drengene i Slagbænke, saa længe vi var mindre. — Derefter kom Spisekammer, Køkken og Forældrenes Sovekammer samt endnu en mindre Stue ud mod Gaardsiden. Den sidste Ende af Huset nærmest Møllen og Mølleporten var forbeholdt Lager og »Butik«, hvortil der var Indgang fra Entreen. Derfra solgtes Mel og Gryn. Møllen kan jeg ikke fortælle meget om, da det var os Børn strengt forbudt at komme der, baade i Porten og paa Mølleomgangen. Men jeg husker dog den store Paapasselighed og Aarvaagenhed, der skulde til for at udnytte Vind og Vejr og det rette Øjeblik for Arbejdet Nat og Dag. Store Værdier stod paa Spil i Møllen. Far var ogsaa meget agtpaagivende i Uvejr. Han stod straks op og vandrede op og ned udenfor Huset, saalænge det stod paa. Han var bange for, at Lynene skulde slaa ned, og af den Grund var det ogsaa en given Regel, at de større Børn hver Aften maatte samle deres Tøj hver for sig i en Bunke parat til at tage med, hvis der skulde ske noget.

Fars og Mors Sovekammer, hvori der stod en bred Dobbelt seng, var efter vanlig Skik dengang tillige det daglige Spise- og Opholdsrum med Bænk og Bord ved Vinduet. Der stod ogsaa Vuggen, og den var jo for det meste i Gang.

I Baghuset, hvor der var mange Brugsrum, var der ogsaa Kamre og Gæstekammer. Der mindes jeg, at Far maatte gaa over og lægge sig, naar han gerne tre Dage i Træk led af en slem Hovedpine. For at dæmpe Smerterne blev der lagt kolde Klude paa hans Tindinger og i hans Nakke.

Stuerne blev kun benyttet ved festlige og højtidelige Lejligheder, men dem var der jo gennem Aarene ogsaa en Del af. Vi Børn maatte naturligvis ikke komme der, da slet ikke saa længe vi var smaa. Naar Bøckmann kom ned og spiste Frokost hos Far, og det skete ikke saa sjældent, blev der dog spist i Fars Stue. Vilde de smaa kigge ved et dækket Bord, havde Far den Vane at knipse dem væk med en »Bemand«, et Knips paa Næsen.

Børnene var ogsaa tilfredse, hvis de fik Lov til at dyppe Stegepanden op med Rugbrød, hvis der havde været stegt noget ekstra lækkert til fremmede. Men ellers blev de holdt strengt nøjsomt, men godt. Velsmagende Mælk, godt hjemmekærnet Smør, hjemmebrygget Øl, dejligt Brød og kraftig, nærende Dagligkost fik vi. Mor var meget dygtig i sit Køkken. Aldrig faar man saa dejlig Mad mere. De smaa sad og spiste ved et Bord for sig, kun de større sad til Bords med Forældrene. Om Søndagen, naar ren Dug skinnede paa Bordet, var Retterne som Regel Oksekødsuppe med Peberrodskød den ene Søndag, Bankebyggsuppe og Klipfisk næste Søndag. Fars Hverdagsfrokost var en Tallerken smurt Mad, uden Paalæg. Han fik efter Ønske en Humpel Kød og en Humpel Ost til samt Snaps og hjemmebrygget Øl.

Mor var bekendt for sin veltillavede Mad, — Madam Jappes gode Mad fik altid Ros. Mine Forældre havde ikke saa faa Omgangsfæller, og Familien blev jo efterhaanden ogsaa større, saa de havde ikke saa lidt jævn Selskabelighed, som man nu havde den dengang. Retterne var altid de solide, f. Eks. Stege eller Forloren Skildpadde, Prinsessebuddinger, Florentinerkage eller Æblekage, og saa lavede Mor en dejlig sjællandsk Punch af hvid Rom og Citron, der særlig var meget yndet til Skildpadde, men ogsaa kunde drikkes varm for sig selv som Toddy. Gæster spiste gerne hos dem.

Hvor ofte har det ikke moret Far at faa Skolelærer, Kordegn Carl Olsen inde fra Nykøbing til at tage rigtig for sig af Retterne! Han var ikke forgæves at nøde, men hans paaholdende Kone var der hele Tiden og mindede ham om at holde igen. Men saa tog Far hans Parti, — engang imellem skulde Degnen have Lov til at spise sig mæt, sagde han. Pastor Sidenius fra Nykøbing gik heller ikke af Vejen for Bordets Glæder. Han spurgte engang Far, mens de sad ved et veldækket Bord: »Sig mig nu engang, Jappe, hvad siger Folk egentlig om mig som Præst?« »De siger«, svarede Far, »Præsten er en rar Mand ved et godt Bord, men paa Prædikestolen har de ikke saa meget i Sinde med ham«. Det Svar morede Præsten sig hjerteligt over. Han kendte det vist i Forvejen.

Mors Dygtighed i Hus og Køkken var ikke helt billig. Tilfreds var hun ikke, husker jeg, hvis hendes Suleolle ikke var fyldt, som den helst skulde være, med saltet Kød og Slagtemad. Men hun havde jo Aaret rundt ogsaa mange at skulle sørge for, Børnene, Piger, Møllefolk og Hjælpere til Landbruget. Far havde ogsaa Jord i Forpagtning, — hvilket gav Anledning til meget Arbejde især i Høstens Tid. Men det var ikke nemt for Far at skaffe alt, hvad der skulde til, — og Mor gav meget bort. Baade Far og Mor var meget godtgørende og langtfra smaalige. Der var altid saa mange Koner og Smaafolk, der blev givet noget til. De trængte saa vist ogsaa. Men ogsaa andre støttede de, saalænge de endnu havde det godt. Ved given Lejlighed forærede Far saaledes sin Brodersøn paa Nykøbing Mølle baade Vogn og to Heste. Mor havde som alle Husmødre dengang ogsaa en vis Stoltshed i stadig at forny sin Linnedforsyning. Spundet Hør gik til Hjemmevæveren, men det var dyrt, naar det kom derfra og skulde betales. Det kneb det ogsaa somme Tider med. — Hvis ikke mine Forældre Gang paa Gang havde haft min Mors Forældre i Roskilde at ty til, naar det kneb økonomisk, var det næppe gaaet godt for dem saa mange Aar, som det gik. Jeg hørte senere blive sagt, at de unge skulde haft Lov til at gaa fra Forpagtningen den første Gang, det var galt. Al Hjælpen i det lange Løb hjalp jo intet, den bragte blot Hjælperen til heller intet at eje.

Vort smukke Hjem, det gode Sølvtøj i Skabe og Skuffer og Malerierne paa Væggene, alt skyldtes for øvrigt mine Bedsteforældre i Roskilde, min Mor havde faaet det i Udstyr. Og Bedstefar vedblev gennem Aarene at sende hende Gaver.

— — —

Jeg vil opholde mig lidt ved Mors Arbejde. Det var stort og omfattende. Selv ydede hun personlig meget Arbejde, selv om hun havde Piger og Koner til Hjælp. Alt, hvad Mor gjorde, staar for mig iblandet en hel Del, man maatte og skulde, men ogsaa meget, man endelig ikke maatte, — for saa gik det galt. Mange Forholdsregler blev saa stærkt indprentet gennem Aarene, at jeg selv aldrig helt befriedes for en Del af dem. Maaske var de meget almindelige, de fleste

Mennesker iagttog vist de samme, kun faa kunde frigøre sig for dem.

Om Vinteren efter Slagtingen blev der lavet en stor Portion sorte Pølser, som det naturligtvis var os Børn den allerstørste Fornøjelse at bringe til nær og fjern, fint anbragt paa Bakke med hvid Serviet. Mor lavede ogsaa hvide Pølser, nogle meget velsmagende af Risengrød kogt i sød Mælk og krydrede saa fint som til Budding. Der kom Rosiner i. De sorte Pølser skulde absolut koges med Grisens Milt fra Slagtingen ved, ellers vilde de gaa itu under Kogningen. Engang var Milten blevet borte, og Mor græd og var ulykkelig ved Udsigten til det meget spildte Arbejde. Vi Børn glædede os højlydt til Pølserne, men Mor tyssede paa os og sagde: »Glæd Jer ikke, for nu vil nok alle Pølserne koge itu for mig«. De blev gode, men Mor undlod dog ikke fremtidig at komme Milten ned i Gryden.

Kom et af os Børn f. Eks. til at sige: »Hvor ser den Dej dog dejlig ud«, hvis Mor netop stod og skulde sætte Dej i Ovnen, sagde hun forskrækket og bekymret: »Aa, ti dog for Guds Skyld stille, — nu bliver der ingen Velsignelse ved den«. Altid naar hun satte sit Bagværk — hendes gode Søsterkager, Æblekager, Julekager, Fastelavnssboller eller Hvedekager — ind i Ovnen, slog hun Kors over det og sagde: »Saa i Guds Navn da«.

Tabte Mor eller hendes Far, Bedstefar Kragh, et Stykke Brød paa Gulvet, tog de det op og kyssede det. Hun tog aldrig en Naal op fra Gulvet Mandag Morgen uden først at slaa Kors for sig. Gjorde man ikke det, fik man Rivninger med sine Omgivelser hele Ugen. Uheld gennem Ugen fik man ogsaa, især Mænd, hvis den første, man mødte Mandag Morgen, var en gammel Kælling. — Aldrig maatte man klippe Negle om Søndagen, i Ugens andre Dage skulde dette helst foretages en Fredag. Knive maatte aldrig ligge over Kors, saa fik man Spektakler, — tabte man en Kniv, saa Spidsen kom til at staa i Gulvet, eller sprang der Gnister ud af Kakkelovn eller Komfur, kom der fremmede. Begyndte Gaardhunden Rinaldo tilfældig at tude, sagde Mor straks bekymret: »Aa Gud, hvem skal nu gaa bort?«

Ved Juleforberedelser og i selve Juledagene var der mange Ting at iagttage. Der maatte aldrig hænge Tøj paa Snor Juleaften, og der maatte ikke vaskes mellem Jul og Nytaar. Begge Dele betød, at der kom Lig i Huset i det nye Aar. Juleaften skulde Vinduerne i den Stue, hvor man opholdt sig, helst være tildækkede. Man sagde, at gik én udenfor og kiggede ind ad Vinduet, vilde vedkommende kunne se, hvem der skulde dø i det kommende Aar. Den paagældende vilde man kunne se uden Hoved. Det var saa uhyggeligt, saa den Viden vilde man helst være fri for. — Syede man i Helligdagene, fik man bulne Fingre, og nævnte man Navnene Rotter og Mus, vilde man ogsaa i det nye Aar faa dem ind i Huset i stort Tal.

— — —

Foruden alle de dengang aarlig og stadig tilbagevendende større Sysler som Slagtning, Bagning, Brygning m. m. var der Rengøring, et stort Punkt i det huslige Arbejde, og der var rent hos Mor. Alle Gulve var hvidskurede, og den, der skurede, skulde naturligvis ligge paa Knæ. Kun rigtig Haandkraft med en Skurevisk af Halm duede. Alt Husgeraad af Træ blev ogsaa skuret og tørret i det frie baade Vinter og Sommer. Til Skuring brugtes Lersten. Ganske almindelige som anvendt i gamle Huse. De blev knust og overhældt med almindeligt koldt Vand. Den Grød, der fremkom derved, skurede man Tingene med, efter at de først var godt blødt i Vand. Bagefter fulgte en kraftig Eftervask med mange Hold rent Vand. At dette skulde hentes i Gaarden ved Posten var en Selvfølge, der ikke begrundede et mindre Vandforbrug. Vand slæbte alle efter bedste Evne. Mænd vaskede sig som oftest ved Gaardposten, det forlangte Far ogsaa, at mine Brødre skulde.

Vask var der meget af i Huset, og Storvasken med det kraftige, hjemmenvævede Tøj, Hør- og Blaargarnstøj m. m., var alt andet end let Arbejde. Tøjet blev først gennemvasket, saa kogt i Bøgelud, lavet af Aske fra Bøgebrænde kogt med Vand i en Pose for sig. I dette Afkog blev Tøjet kogt. Skyllingen, og den skulde være grundig, foregik ude i Gaarden ved Posten, Vinter og Sommer.

Rulning paa Trækrulle og Strygning var ogsaa Arbejder, der skulde lægges Kræfter i, og hvor har Mor dog lagt meget Arbejde i sin Strygning! Alt hvad der kunde stives, blev stivet, mest i kogt, kold Stivelse og saa strøget omhyggeligt bagefter. Gardiner, Kjoler, Forklæder, Skørter med mange Læg, Flæser, Plisseer og Broderi blev alt sammen strøget saa stivt, at det næsten kunde staa alene. Hertil brugtes et tungt Jern, i hvis indvendige Rum der blev lagt en afpasset, brændende varm Jernbolt.

Det var Mors Stolthed, at hendes Pigebørn var stive og struttende, — vi maatte mange Gange »lide noget for Stad-sens Skyld«, som hun sagde. Mig gjorde det ikke noget, jeg var ikke generet hverken af strammede Fletninger, stramme Linninger eller snærende Skørte- eller Livbaand, — eller da vi kom frem til den Alder, af Korsetbaand, der blev bundet fast i en Dørlaas og trukket til, for at vi skulde faa den rette, smalle Midie. Men min ældste Søster, Camilla, fik mange Skænd og Knubs i Hovedet, fordi hun græd og beklagede sig og led ved at blive snøret allerede som Barn. — Der er vist grædt mange Taarer i mange Hjem, før den stivede, hvidklædte er kommet af Sted i Mollskjolen til Balsalen! Jeg var nu saa lykkelig, at intet generede mig, bare jeg kunde faa en køn Kjole paa, var jeg glad.

Et andet større Arbejde var Vedligeholdelsen af en Masse Brugskobbertøj. Det blev vasket med kogt sur Mælk eller Valle, derefter gnedet med en Blanding af tørt Mel og fint Sand og endelig skyllet grundigt i koldt Vand og tørret i rene Stykker. Mor havde ogsaa Held med Blomster og havde derfor mange kraftige Planter, som ogsaa skulde passes, i Vinduerne, og endelig havde hun Fjerkræet, Høns, Ænder, Gæs og Kalkuner.

Stor Øvelse havde Mor især i at opfede Kalkuner. Til Julen modtog hun Bestillinger paa dem. De i Forvejen velfodrede Dyr behøvede kun ni Dage for at opnaa den ønskede Vægt, 19—20 Pund for en Høne, 21 Pund for en Hane. Kalkunerne blev lukket inde i et snævert, mørkt Rum, hvor de knap kunde røre sig, og tre Gange om Dagen fodrede Mor dem selv. Hun rørte Rugmel og Vand saa tykt sammen, at

der kunde dannes Boller deraf. Otte à ni saadanne aflangt rullede Boller puttete hun een for een ned i Halsen tre Gange om Dagen paa hver Kalkun, og da de kun fik meget lidt Vand at drikke, blev de snart, som de skulde være paa den korte Tid.

Jeg husker, vi som Børn bar nogle særlig velfedede og fine Dyr ind som Gave til vor Købmand, Konsul Benzons. Sommersøndage gik der ogsaa adskillige Fade fin, oplagt Mælk med tyk Fløde paa samme Vej. Konsulen fik malet paa Møllen, og vi handlede hos ham, men der har sikkert manglet lidt Balance i Regnskabet. Det tænkte man jo ikke paa dengang, vi tænkte vel, det var for at vise Familien en Opmærksomhed, — Mor var jo ingen Steder bange for at give, tværtimod.

Saa var der Arbejdet med alle Børnene. De to første, mine Forældre fik, — to Piger med godt et Aars Mellemrum, — døde som smaa. De blev opkaldt efter Bedsteforældre og Familiemedlemmer, saa da de smaa døde, kunde deres Navn anvendes paa ny og blev det ogsaa. Min ældste Søster, der levede, var Camilla Sophie Nicoline, født 1848. Hun var under hele Opvæksten et lidt fortrykt Barn, aldrig rigtig glad. Men lidt skumplet til Side er hun ogsaa nok blevet. De ældste i en stor Børneflokk har det ikke altid let. De to næste Børn var Juliane Marie og Niels Peter Christian, — alle fem født med kun et Aars Mellemrum. De to sidste havde legemlige, medfødte Skavanker, var syge og gik ved Krykker gennem Opvæksten eller maatte køres. Ubegavede var de ikke, men lære noget for Alvor kunde de alligevel heller ikke. Den lille syge Juliane tog mine hjælpsomme Bedsteforældre i Roskilde til sig fra hendes halvtredie Aar og beholdt hende Barndommen igennem. Der gik hun i Skole. Men til Niels blev der holdt Lærerinde hjemme, og Pastor Sidenius forberedte ham ogsaa og konfirmerede ham i Hjemmet.

Paany i tre Aar kom der tre Børn efter hinanden. Den ældste af dem var mig, Sophie Vilhelmine Conradine, født 1853, og saa en Dreng, Carl Conrad Vilhelm. Den tredie var igen en lille syg og svagelig Pige, Justine Louise Kirstine, med samme Lammelser som de andre syge. Hun lærte aldrig rigtig at tale rent, kunde kun lære meget lidt, gik daarligt, men var langtfra uden Forstand. Da hun blev voksen, kunde hun godt paa forskellige Maade gøre lidt huslig Nytte.

Efter hende kom endnu tre Dreng, Henrik Marcus Jonas.

Conrad Kragh og Peter Christian, der døde som lille, og to Piger Elise Amalie og Juliane Therese. Den sidste blev født nogle Maaneder før den syge Julianes Død, og hendes Navn overtog hun. Arbejdet med det lille Barn blev saa godt som overladt til mig, skønt jeg kun var tolv Aar gammel. Hver Eftermiddag, naar jeg kom fra Skole, blev hun overgivet til min Pleje, og jeg syntes næsten, min Sommerferie blev sær-

lig fri og god, ved at jeg paa gode Dage fik Lov til at trille med den lille i Stangvognen over i Bangsebroskoven.

Alle vi Børn blev bestemt og fornuftigt opdraget, og alle som een maatte gøre Nytte paa sin Vis, saa snart de kunde. Skaanet blev vi raske ikke. Med os havde det jo ingen Nød, hvorimod mine Forældres Hjerter altid blødte for de syge Børn. De hang ved dem med rørende Omhu og Kærlighed. Dette gjaldt især min kære Bror Niels, som vi alle elskede og hjalp paa bedste Maade. Gennem hans forskellige aarelange Lidelser i Barndommen, gennem alt, hvad der iøvrigt forekom af

Camilla, Sophie og Elise Jappe.

smaa og store Vanskeligheder og Besvær i Hjemmet, fik vi raske Børn et levende Indtryk af Livets Alvor. Liv og Død holdt gentagende sit Indtog i Hjemmet, det knyttede os ubevidst sammen og har siden hen styrket vor Kærlighed til Forældrene og Mindet om deres Prøvelser gennem Livet.

I al Almindelighed hørte saakaldte Fornøjelser og Adspredelser ikke til den daglige Kost i vor Barndom, men naar Far om Sommeren nu og da spændte en gammel Hest for Møllevognen og kørte Mor og saa mange af os, der kunde være med, til Stranden, saadan kaldte vi Guldborgsund, og vi fik Lov at gaa i Vandet, syntes vi, vi havde en dejlig Udflugt. Far var ogsaa altid i godt Humør, naar vi var ude. Paa Køre-

ture og Skovture sang man altid i Fællesskab muntre Sange og Fædrelandssange, det forhøjede Stemningen og gjorde det endnu dejligere, end det var i Forvejen, at komme ud i Naturen og i de dejlige, grønne Skove.

Naar vi gik i Vandet ved Stranden, gik Far og Mor med Drengene og Piger hver for sig lidt af Vejen for hinanden. Vi beholdt vore Benklæder og Chemiser paa og havde vor Fornøjelse af at se vores Mor i den Situation. For komisk saa det ud, naar Luft og Vand fyldte Tøjet som Balloner. Vi saa ellers aldrig vore Forældre afklædt, og kom Far tilfældig og saa os større Piger staa lidt blottet til Vask, kunde han give sig til at skamme os ud med Ukvemsord, som han ellers ikke brugte. Ogsaa hvis vi ikke kom rettidig op om Morgenen, og det var for hans Vedkommende ved 4—5 Tiden.

Vore Skovture gjaldt oftest Bangsebroskoven, men den bedste af alle Ture gik dog til Sakskøbing til min Onkel Niels Bastian Borella og Tante Juliane. Det var en besværlig Køretur derover, og noget af et Lotteri, hvem der fik Lov til at tage med. Far kørte selv, og over Sundet blev Køretøjet og Passagerer sat over paa en lille Færge. Mor havde en Rædsel for Kørsel, og var, saa længe den stod paa, til at købe for en Skilling, hvad der morede Far meget. »Aa Gud, Nevclaj dog«, sagde Mor tit — hun sagde aldrig Nicolaj.

Tante Juliane Borella i Sakskøbing var Mors eneste Søster. Hun var en imponerende Kone, rank og statelig og altid smukt og dyrt klædt. Sit smukke Hjem paa Torvet i Sakskøbing, hvor Beboelseshuset staa endnu, holdt hun i en mønsterværdig Orden. Velholdt var det velforsynede

N. B. Borella.

Hjem, som Bedstefar Kragh i Roskilde ogsaa der havde sat i Stand. Altid lugtede der af ny Oliemaling og skinnende Renhed. Onkel og Tante var velstaaende. De havde kun tre Børn. En meget smuk Søn, Niels, der blev Landmand og til deres store Sorg døde 30 Aar gammel af Blindtarmsbetændelse, — og saa to Døtre, mine kønne Kusiner Therese og Vibeke. De var i Barndommen, især Vibeke, usædvanlig

Juliane Borella.

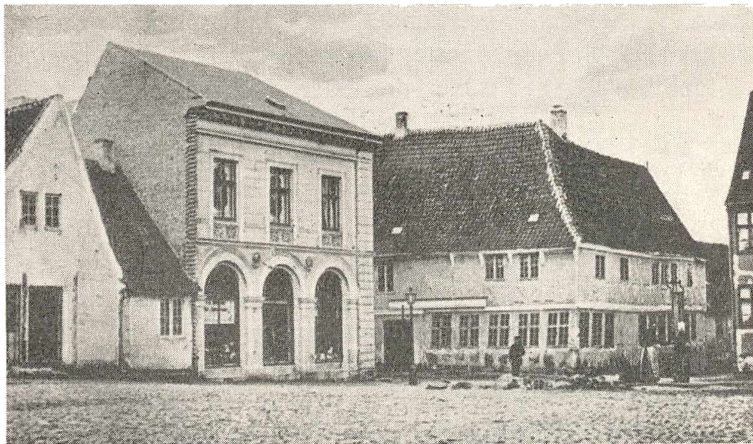
spinkle og spædlemede. Flere Sommerferier fik jeg til min Fryd Lov til at tilbringe der, hvor en af vore største Fornøjelser for Vibeke og mig var at køre i Skoven med vor Frokost i hendes Legevogn, forspændt en dejlig stor St. Bernhardshund med rigtigt Seletøj.

Onkel Bastian, som han kaldtes, var en lille Mand, Tante Jane kunde se ham over Hovedet. Om han var nylig indvandret Italiener, ved jeg ikke bestemt, men efter Sigende var flere Italienerne indvandret samtidig her til Landet fra Genua, og dem havde han Forbindelse med. Der var Dominico Borello, som slog sig ned i Roskilde og

handlede med Glas og Porcelæn og ellers rejste omkring paa Markeder med sin otte Skillings Bod, og samtidig var der Balloni, der slog sig ned i en Hjørneejendom paa Torvet i Nykøbing og handlede med Manufaktur. Hos ham havde en tredje Italiener, Ferrari, der lavede Sigter og gik rundt paa Landet og solgte dem, sit faste Opholdssted. Min Onkel Borella i Saksøbing havde en af Datidens sædvanlige blandede Stof- og Kolonialforretninger, men ikke af de ringeste.

Markedsdage i Nykøbing maatte ogsaa siges at høre med til vore Fornøjelser, selv om Pengerigeligheden indskrænkede sig til fire eller otte Skilling, som man skulde have det mest mulige ud af. Men der blev ikke mere end til en lille Ting med hjem til Mor fra Borellos otte Skillings Bod.

Ude ved Nykøbing Mølle, ved Fætter Peters, stod af og til en Karrusel, saa primitiv, som den nu var dengang. Den lokkede ogsaa. Den gik ved Haandkraft og passedes af en Mand og Kone, deres Søn og Datter, hvilket fremgaar af omstaaende »Vers«, som de sang for at lokke Kunderne til¹).

Ballonis — senere Borelløs — Hus paa Torvet i Nykøbing. Paa Hjørnet Czarens Hus.

Fætter Peter, som han altid kaldtes, var ældste Søn af min Farbror Peter i Kongskilde Mølle ved Sorø. Onkel var to Gange gift med to Møllerenker, der bragte Børn og Ejendomme med, saa der var ialt elleve Børn i Kongskilde Mølle. Min Fætter i Nykøbing, Peter Jappe, fik selv femten Børn i sit Ægteskab. Han blev gennem Aarene en kendt og velstaaende Mand og flyttede først fra Nykøbing 1897. Møllen hedder Jappes Mølle, og en Gade er opkaldt efter ham.

Vi havde ogsaa som Børn Venner og Skolekammerater, men selskabeligt kom vi jo ikke meget sammen. Maaske lidt til Fødselsdage, men ellers ikke. I Ejegodssmedien ved Gaabensevejen boede Smed Petersen i et propert og nydeligt Hjem med otte Børn, fem Sønner og tre Døtre, alle saa dygtige, velopdragne og velbegavede²). Dem var vi bl. a. Venner med og gik i Skole sammen med, Drengene i Realskolen, Pigerne i Frk. Engels Pigeskole. Vi lærte især at sy smukt der, skønt det jo ogsaa somme Tider kneb lidt med Penge til de dyre Broderier. I mit trettende Aar syede jeg et stort

Korsstingsbroderi, der ikke var helt almindeligt. Det er bevaret endnu og har holdt sine Farver sjældent godt. Det forestiller en ung, hollandsk Skipper, der eksamineres som Styrmand. Baade Sting og Farver er meget detaillerede.

Vi havde lang Vej til Skole. Der var ganske bart og ubebygget fra Hjemmet ad Landevejen langs Stranden ind til Byen, og i kolde Vintre kunde Turen være slem. Først naar vi kom ind til Tømrermester Glahns, syntes vi, det begyndte at lune lidt, og bedre blev det, naar vi passerede Jernstøber

Peter Jappe, Nykøbing.

Bruuns, Købmand Frigasts og Vinhandler Sidenius' Huse. En Gang om Ugen kom vi om Vinteren først hjem fra en Sangtime ved 6—7-Tiden om Aftenen. Fra en saadan Tur i Mørke og forrygende Snevejr husker jeg, at jeg blev taget op af en Mand, der kom kørende i Kane. Hverken Kanen eller Manden havde jeg set, og jeg havde saaledes været lige ved at blive kørt

over. Han brummede over det uansvarlige i at lade Børn gaa alene i saadant Mørke og Vejr. Ja, det var ofte pinefulde Ture. Fodtøjet passede jo ikke altid allerbedst. Stift var det haarde Læder ofte, eller ogsaa kunde Støvlerne ikke naa at blive tørre fra den ene Dag til den anden. Huden var ofte kærret og sprængt om Vinteren, men, som sagt, med os raske Børn havde det ingen Nød, — og det gik jo ogsaa altsammen.

— — —
To Gange i min Barndom, da jeg var ti og tretten Aar, gjorde jeg en Rejse med Mor hjem til hendes Fødeby Roskilde for at besøge mine Bedsteforældre. De havde af og til været hos os ved Jul og andre Lejligheder, og de var saaledes ikke fremmede for mig. Min Bedstefar, Niels Frederik Kragh, var en Møllersøn fra Houby Mølle ved Fakse, en høj, pæn Mand. Skønt han til det yderste var venlig og betænk-

som mod sine Børn og Børnebørn, var han af Væsen dog ofte lidt bidsk og haanende mod sin lille, flittige, taalmodige Kone, Vibeke Sophie, født Bierring, en Købmandsdatter fra Holbæk.

En Søster til hende, Mariane Bierring, var en Snes Aar

Niels Frederik Kragh og Sophie Kragh.

før hende blevet gift med Fiskeforpagter ved Sorøsøerne Peter Jappe. Han døde dog forholdsvis tidligt, da deres yngste Barn, min Far, Jens Nicolaj Jappe, kun var 6 Aar. Til Gengæld var deres ældste, en Datter, 24 Aar. Denne Datter holdt sin yngste Broder over Daaben 1819, medens en 17-aarig Broder og Faderen var Faddere. Mine Bedsteforældre paa fædrene Side havde ialt 7 Børn. Af disse blev to Møllere, min Onkel Peter i Kongskilde Mølle ved Sorø, og min Far

paa Ejegod Mølle. En Søn, Carl Vilhelm, blev Lærer i Kirkerup i Sydsjælland. Børnene skal alle have været kønne og mørkkrøllede, og Far fortalte, at vistnok han selv og nogle af hans Søskende som Børn havde været Modeller til Engle til en Altertavle i Sorø eller i en af Omegnens Kirker. Min Onkel Carl i Kirkerup var ogsaa som voksen en meget køn Mand^a).

Min Bedstefar Kragh i Roskilde havde allerede som ung faaet en Benskade, hed det, og derfor maatte han holde op med Mølleri. Han havde ved sin Kones Hjælp et overordentlig propert og velholdt mindre Gæstgiveri paa Hovedgaden i Roskilde, som de levede af. Foruden havde han Fæstevirksomhed og var Retsvidne. Han formaaede altid meget med sine Midler; hvor han havde dem fra, vidste ingen rigtig. Maaske havde han dog faaet en Del fra sit Hjem i Houby Mølle; men var han undertiden altfor stor paa det, kunde den lille Bedstemor alligevel dæmpe ham lidt tilbage med ét: »Ja, ja, Kragh, lad os ikke tale for højt!« Disse Bedsteforældre boede til Leje i næsten alle deres Aar i Roskilde hos den Familie, hvis ældste Søn jeg blev gift med. Vort Bekendtskab kom til at stamme fra disse Besøg i Barnealderen, og desuden havde vore Mødre været Skolepiger sammen i Roskilde. En Forbindelse til i Familien mellem Nykøbing og Roskilde gik endnu to Slægtled tilbage, idet ogsaa min Mands Farmor var født og døbt i Nykøbing, Datter af en Købmand Christensen og Hustru, født Svane, og kom til Roskilde og blev gift der.

I Forbindelse med det, jeg berørte om Bedstefar Kragh, kan jeg sige, at man allerede i Barnealderen saa adskilligt hos de voksne, som ikke var, som de sagde, det skulde være. Men det var maaske ingen Skade til at være forberedt. Da vi blev voksne, talte Far os Piger meget strengt til, og jeg for mit Vedkommende blev udsat for en Prøve, som der næsten skulde mere end menneskelig Styrke og Erfaring til at staa igennem. Som nittenaarig, efter ikke før at have været ude, fik jeg en Stilling som indvendig Jomfru hos en Jægermesterinde paa en Herregaard paa Falster. Men hendes Søn, Forpagteren, og hans unge Kone boede der ogsaa. Den Skærsild jeg, som andre unge Piger før mig, dér blev udsat for og gik igennem, vilde Nutiden vist ikke tro paa, om den blev skildret. Mens den ene unge, vingskudte kom derfra efter den anden, frelste min Fars Formaninger, Stoltheden over at overvinde en brutal Mands raa Tilnærmelser, men

vel nok allermest min fra Barndommen rodfæstede Kærlighed til ham, der senere blev min Mand, mig fra at komme i Ulykke. Min Far indsaa dog ogsaa, han havde været for haard ved mig. Han havde hidtil vægret sig ved at tro, at unge Kvinder virkelig kunde blive budt saadanne Tilnærmelser, som var Tilfældet dengang.

— — —

Naar jeg taler om Glæder og Fornøjelser i Barndommen, maa jeg nævne Højtiderne. Altid gjorde Mor noget ekstra ud af Helligdagene. I Paasken skulde vi alle Paaskemorgen fastende spise et Æble for ikke at blive syge inden næste Paaske, — og særlig kunne Paaskeæg fik vi. De blev kogt i Løgskaller, som farvede dem ejendommeligt i brune og grønliges Farver. Hvert Æg blev helt indpakket i Skaller og ombundet med hvid Bomuldstraad, der ogsaa medvirkede til at mønstre dem. — Skærtorsdag fik vi Grønkaal til Middag, men Mor havde hjemsogt hver Ribs- og Stikkelsbærbusk i Haven for at finde et grønt Skud, saa den med Rette kunde siges at være kogt paa »ni Slags Kaal«. Det skulde den være. Til Langfredagsmad hørte Sødgrød og Skidenæg, Byggryn kogt i Sødme og overskaarne Æg i Sennepssauce, det var gode Retter. Men den Højtid, vi som Børn glædede os mest til næsten Aaret rundt, det var dog Julen. Alt andet fordunkledes af denne Fest. Og maaske særlig efter en Begivenhed, som jeg maa fortælle om, fordi den har gjort et Indtryk paa mig, som jeg aldrig har kunnet glemme.

Naar Tiden nærmede sig, var alle unge, og gamle med, saa forventningsfulde, travlt optaget af smaa og store Hjemmeligheder. Vi glædede os baade til de Ting, der ventede os selv, og ogsaa over de Smaating, som vi skulde glæde andre med. Og i Hjemmet steg Stemningen hver Dag med Mors tiltagende Travlhed, med Husets Rengøring, Julemadens Tilberedning og den herlige Duft af Bagværk. Som der kunde lugte herligt i Mors Køkken! Som Stuerne var varme og hyggelige, — aldrig var de det som ved Juletid.

Julens Hovedbegivenhed helt fra vi var smaa var dog den længselsfuldt ventede Kasse fra de gode Bedsteforældre i Roskilde. Denne Kasse forekom os som en ren Skatkiste,

alene Tanken om den kunde sætte vore Sind i Glædesoprør. Men vi maatte aldrig faa Indholdet at se før Juleaften, naar alt var parat til at lade os komme ind i Stuen, hvor Juletræ og Julebord stod. Kassen indeholdt hvert Aar Klædningsstykker, Fødevarer, Legetøj og Godter, men trods ihærdig Kikken gennem Nøglehuller fik vi dog intet at se, før Tid var.

Huset ved Gaabensevejen — 1940.

Far tog Juleaften de Børn med til Kirke i Nykøbing, som ikke kunde gøre Nytte hjemme, og naar de kom tilbage, stod Bordet dækket med skinnende hvid Dug, og vi spiste alle med den største Appetit vor Risengrød, Gaase- eller Flæskesteg, i Forventning om det, der skulde komme. Ingen var glempt, heller ikke Dyrene. Selv Køerne i Stalden havde hver faaet deres Juleration, en Rundtenom Rugbrød overhældt med en Snaps Brændevin. Naar de fik det Juleaften, gav de rigelig med Mælk i Spanden, sagde man.

Da vi alle saadan en Jul havde sagt Tak for Mad og netop utaalmodige stod og ventede paa at komme ind til Træet og Gaverne, sagde Far saa pludselig og uventet: »Er der nogen af Jer, der har tænkt paa, hvordan Jørgen og Maren holder Jul?« Vi skottede lidt til hinanden, for hvem havde tænkt paa Smede-Jørgen og Smede-Maren. De levede netop nu i den yderste Nød, det vidste vi.

Far gav saa Ordre til, at der skulde laves en Kurv til med al Slags af, hvad vi selv havde spist, — den skulde vi lidt større Børn saa gaa ned med med det samme. Det ligesom hjalp lidt paa os, — og hvilken Glæde bragte denne Juleaften os ikke!

Vort Møllested laa som sagt, som det ligger i Dag. Herremandens boede jo lidt fra os paa selve Ejegod lidt nærmere Stranden, men vore nærmeste Naboer var dog tre Familier, som boede i det samme gamle Hus, vistnok en tidligere gammel Ladebygning, der ogsaa endnu ligger ved Udkørselen fra Ejegod og Møllen nærmest Gaabensevej. Smed Petersen boede ved Landevejen og desuden boede der en Smed Bodenhausen i Kraghave.

Jørgen og Maren havde den daarligste Lejlighed nærmest Hovedvejen. Lejlighed kunde man knap kalde den. En lille Forstue med aaben Skorsten førte ind til den eneste Stue, der hørte til. Der var der Lergulv, og kun en skrækkelig elendig Kakkelovn, klinet med Ler, gav lidt Varme. Ruderne var som oftest itu og dyttet med Klude, og alt Bohavet bestod af en gammel Himmelseng, en Slagbænk, et Bord og en sammenslaet Stol. Sengetøj var der ikke noget af, de klarede sig med Sække med Halm i. Mand og Kone laa sammen i Sengen, mens deres yngste Dreng og et mindre Barnebarn, de havde i Pleje, om Natten laa paa Bordet foran Vinduet med nogle Pjalter over sig. Paa det samme bare Bord blev der lagt en Haandfuld groft Salt, naar deres Maaltid, en Grydefuld kogte Kartoffler med Skræl, skulde spises. Saltet var Dypelse. Undertiden hentede de for »et Par Skilling Gryn« og lidt Mælk hos Mor, og hun gav dem aldrig for knapt, eller ogsaa tog de »paa Borg«.

Smede-Jørgen og hans Maren var i Aarenes Løb sunket saa dybt i Nød og Fattigdom, som de vel kunde komme. Flasken havde været Jørgens Ulykke. Han var bestandig villig til Arbejde og havde godt Haandelag for mange Ting, men efterhaanden vilde ingen have hans Hjælp, og Maren, — ja Maren var i Tidens Løb blevet sløv. Hun var nu heftig af Sind, eller maaske var hun blevet det, for egentlig gode og tjenstvillige var de begge, trods deres Elendighed. Naboerne

bekymrede sig ikke meget om dem. — Da vi Børn nu den nævnte Juleaften kom ned med vor dejlige, duftende Mad i Kurven, — og Klokken var vel ikke mere end syv, — da var de allerede gaaet til Ro. Hvor kunde Juleaften for dem være anderledes end enhver anden Aften, og Varme havde de ikke. Der var mørkt hos dem, og vi gik lige ind. Men da de hørte om vort Ærinde, var det, som der skete noget i disse Menne-skers Sind. De glemte helt sig selv, og deres Glædesfølelse maatte have Luft.

Jørgen hoppede ud af Sengen uden at tænke paa sin alt for stumpede, korte Skjorte. I Trang til at gøre noget greb han en gammel, forstemt Violin, der hang paa Væggen, og gav sig i sin glade Stemning til at gnide løs paa den. Hans Ansigt straaede. Trods Aarenes Hærgen var hans Smil endnu saa smukt, at det ligefrem varmede én om Hjertet. — De spiste alle af Hjertens Lyst, og da vi, efter hjemme at have fortalt om det heldige Udfald af vor Tur, senere paa Aftenen atter fik Lov til at gaa ned til dem med Punch og Æbleskiver, var de og vi saa opløftede og feststemte, at vi følte Glæden risle igennem os.

Første Juledag plejede alle, Husbond, Madmor, Børn, Tyende, Møllefolk og andre Hjælper, at være forsamlet til Frokost i Borgestuen, og Juledag efter denne Juleaften gik Far selv ned og bad Smede-Jørgen, Maren og Børnene om at komme op og spise med os. Maren græd og vilde ikke. »Det kunde de ikke være bekendt«, sagde hun. Det var Tøjet, det kneb med. Men Mor laante hende et stort, rent Forklæde, og selv fandt hun saa sit grønne Vadmelskørt frem, det hun havde bevaret endnu helt tilbage fra sit Bryllup. En køn, lille Hue med Baand kom ogsaa for Dagens Lys. Den blev sat over Marens tykke, endnu kønne, sorte Haar, der blev redt og sat ordentligt paa Plads med lidt Olie. Jørgen, der straks glad havde sagt ja til Indbydelsen, blev ligesom Børnene vasket og redt, og de blev helt pæne at se paa. Jørgen havde ogsaa bevaret sit kønne, mørke Haar. Han havde i sin Ungdom været en kraftig Smed og Husar, da han var Soldat.

Der blev stor Glæde ved det Julefrokostbord. Jeg har tit tænkt, at det var som mine Forældre denne Jul var sendt for

at glæde de to fattige Mennesker. Ikke alene for at mætte dem, men for at give dem Følelsen af, at de dog endnu var saa meget værd som Mennesker, at andre vilde sidde ved Siden af dem og være venlige mod dem.

Mærkeligt nok blev det Marens sidste Jul. Mor havde godt lagt Mærke til, at Maren allerede før Julen havde begyndt at tage sig lidt sammen, hun havde spundet lidt for Folk i Stedet for sløvt at opgive alt, og Mor havde sine Anelser. Hun sagde flere Gange: »Den Flid er nok mod Døden«. Og da saa Gaardhunden tog til at gø paa ubelejlige Tider, saa var Mor ikke mere i Tvivl. Hen mod Fastelavn døde Maren. Efter den Tid gik det helt ned ad Bakke for Jørgen. Hvor usselt Hjemmet end havde været, havde det dog været hans Tilflugtssted, nu havde han ingen Støtte mere. Han flakkede om og forsvandt omsider helt fra Egnen. Maaske har han selv gjort Ende paa sine Dage.

— — —

Om de andre Beboere i Lejehuset ved Gaabensevejen maa jeg fortælle lidt mere. I Lejligheden ved Siden af Smede-Jørgens boede et Par Arbejdsfolk fra Ejegod. De arbejdede begge der. Det var flittige og paapasselige Folk, der havde fire store Dreng og en Pige. Deres Børn lod de gaa Byærinder og i det hele taget bestille noget fra de tidlige Aar. Jeg husker mest disse Folk, fordi Konen, unge Ki'sten eller store Ki'sten, var en stor, kraftig, yngre Kvinde. Manden derimod var en lille Spirrevip. Det blev ofte fortalt om hende, at hun flere Gange nær en Fødsel havde været til Torvs i Nykøbing og først naaede hjem saa sent, at Barnet blev født paa Tærskelen, uden Skade hverken for hende eller Barnet.

I Lejligheden nærmest Møllen boede vore gode Venner Gammel Ki'sten og Rasmus, to ældre Mennesker, der i et og alt var forskellige fra de andre Husbeboere. Gammel Ki'sten var min Mors Hjælp og Støtte, og vi Børn vidste intet bedre end at komme i Besøg i hendes propre, lille Hjem. Rasmus kunde ikke gaa meget omkring mere. Han var kroget af Gigt, som man sagde, han havde paadraget sig ved at give Herremanden Lange paa Ejegod russiske Dampbade. Ved Udluftningen og Rengøringen bagefter havde han døjet megen Træk

og Kulde. Nu sad han i den sirlige, rene Stue og skar Tobakspinde til Tobaksspinder Nobel inde i Nykøbing; de var meget fine og tynde og blev, naar de var færdige, stukket ned i et Ølglas. For hver 100 Stykker blev der sat en tykkere Pind i Glasset for at holde Rede paa Regnskabet. Gammel Ki'sten var altid i Gang med et eller andet, ude eller hjemme.

Gammel-Ki'sten og Rasmus.

Hun vaskede, passede Børn, var med ved større Lejligheder, og selv havde hun en god Have, hun lagde meget Arbejde i. Om Efteraaret stod hun paa Torvet i Nykøbing med dejlige Blommer og store Flaskeæbler, og hjemme tørrede hun Pærestykker paa Snor. De smagte lige saa dejligt som hendes gammeldags Puddersukkermad, som for os Børn var en ren Lækkerbiskken at faa paa en Rundtenom af hendes hjemmebagte Brød. Puddersukkermad kaldte vi for Resten for Negerspyt.

Hver Søndag kunde man finde de to gamle siddende ved deres Bord bag Geranierne i Vindueskarmen. Rasmus var nybarberet, havde ren Skjorte og rene, hvide Uldstrømper paa, og Ki'sten, som altid saa proper og ordentlig ud, havde pyntet sig med rent Bomuldsforklæde. Hun læste Evangeliet højt, hvorefter de efter deres bedste Evne sang en Salme sammen.

— — —
Gammel Ki'sten og Rasmus hørte med til vort Barndomsliv paa Møllen. »Ja, min Far«, var Ki'stens Sædvaneudtryk til os Børn, og mange Genvordigheder har hun taget Del i, vel ogsaa afbødet. Hvor der var saa mange, maatte der jo bestandig ske noget og være noget paa Færde. Jordemode-

ren og Doktor Struckmann blev hyppig hentet til Møllestedet, og gjaldt det ikke altid de syge Børn, kunde der jo ogsaa være noget i Vejen med de raske.

Der var saa mange Ting, som man selvsagt kurerede paa selv. Naar et Barn havde faaet Vorter paa Hænderne, tog Far Barnet ved Haanden, tog et Æble med og gik ud i Haven. Der skar han Æblet over, smurte med det over Vorterne og sagde til Barnet, at det skulde gaa uden at vende sig om, saa vilde Vorterne forsvinde. Hvad han gjorde med Æblet, ved jeg ikke. Men røget Flæsk til at fjerne Vorter med kunde ogsaa bruges, det skulde graves ned, og naar det var raadnet bort, vilde Vorterne være forsvundne.

Jeg vil nævne enkelte Midler i Flæng, som man brugte ved forskellige Piner og Sygdomme. Naar et Barn var født, skulde Navlestrengen gemmes og tørres. Fik Barnet Tandkrampe eller Kighoste, var det et godt Middel at støde den tørrede Streng til Pulver, røre dette ud i Vand og give Barnet det ind. For Byld i Brystet ved Diegivning var det helbredende at lægge varme Ekskrementer i en Klud som Omslag. Om dette skulde være Barnets eller fra en voksen, ved jeg ikke. Det skulde kunne trække meget stærkt og brugtes almindeligvis af Fattigfolk, fordi det var et nemt og billigt Middel. Jeg ved da, at stakkels Smede-Maren har brugt det, og hun kom sig. Mod Bylder var det ellers godt at røre Rugmel og Honning til en Dej og lægge paa. Ved Tandbylder lagde man en opvarmet Krydderpose uden paa Kinden, en Pose fyldt med »fordelende« Urter, eller ogsaa satte man Iglær ind ved Tandkødet, der kunde »trække det onde Blod ud«. Ved Tandpine holdt man lidt Brændevin inde ved Tandden. Voksne puttede oftest en Skraa ind ved det smertende Sted. Havde man ondt i Halsen, blev den skyllet med en kradsende Blanding af Vand kogt med Eddike, Salt og Peber, og ved rigtige Brystforkølelser fik man et Grødomslag paa. Den kogte Byggrød puttet i Pose kunde være rygende varm og ogsaa holde sig varm længe.

Mod mindre Forbrændinger smurte man det brændte Sted med Saften af et afknækket Blad af Planten »Semperfi« — men ikke altid var det tilstrækkeligt. Min Bror Henrik kom

engang som lille for nær en Kande kogende Kaffe, der var stillet til Folkene. Han rev den ned over sig og fik noget i Ansigtet. Dr. Struckmann blev hentet og sagde, han turde ikke svare for Drengens Syn, og Mor var ulykkelig. Men saa kom Karen Marie Rask, som boede i Kraghave og gik rundt og solgte lidt af hvert ved Dørene, tilfældigt til, og da hun saa Drengen, gav hun følgende Raad: Kom en stor Klat Svinefedt paa Stegepanden, slaa deri en halv Snes Æg med alt med, men Skallerne skal være velknuste. Lad det koge eller stege sammen, til det bliver en sort, flydende Masse. Mor var ikke sen til at efterkomme Raadet. Drengen blev smurt med Salven og kom sig uden Mén. Men Karen Marie Rask kendte naturligvis ogsaa lidt af hvert. Hun gik selv med en saakaldt »Mus med Haar og alting« paa Ryggen og kunde fortælle, at den havde hun faaet, fordi hendes Far i Kaadhed havde kastet en Mus efter hendes Mors Ansigt, da hendes Mor skulde have hende. Men Konen havde hastigt taget sig om paa Ryggen med et Greb, og derfor var den kommet til at sidde der.

— — —

Paa adskillige Maader mærkede vi, at vort Hjem laa ude paa Landet. Jeg har allerede fortalt om Vejen derud langs Stranden, som syntes os saa lang, men ogsaa paa de mange omløbende Kræmmere, som kom til Dørs for at sælge, og paa de omstrefjende Vagabonder mærkede vi, at vi var langt uden for Byen. Min Mor har saa ofte fortalt os om de to Omløbere, Ole Bøsse-mager og Rasmus Godtfred, som var godt kendt der paa Egnen. Med de to havde de paa Møllestedet en Oplevelse, som mine Forældre tit talte om, saa tit, at jeg selv synes, jeg ogsaa havde haft den. Men det passer ikke, da jeg kun var halvandet Aar, da Begivenheden indtraf i Vinteren 1854—55.

De to Vagabonder var altid paa Vej, man var aldrig sikker paa dem og vidste ikke, hvor de opholdt sig. De laa paa Stænger og i Lader, tiggede sig frem eller stjal, og manglede der noget i Forraadskamrene rundt omkring, Fødevarer eller lignende, kunde man være saa temmelig sikker paa, at det var de to, der havde været der. De kom ved højlys Dag og

hilste paa Folk og fik saa altid Penge, vel ogsaa ofte Mad. Naar Hunden gæde om Natten, sagde Mor gerne: »Bare det nu ikke er Ole, der er paa Spil«.

Ole var Ophavsmanden til alle deres Bedrifter og langt fra af den godmodige Slags. Rasmus var derimod saa skikkelig, som Dagen var lang. Han nænnede ikke at gøre ondt, naar han kunde blive fri, men han var viljeløst i Oles Vold og kunde ikke komme løs fra ham. Baade Far og Mor hjalp ofte de to baade med Mad og Penge og kendte dem begge rigtig godt. En Formiddag kom Rasmus alene ind i Gaarden — han havde set sit Snit til at slippe uden for Oles Synskreds en Stund — og spurgte, om han maatte tale med Far. Han kom for at advare mine Forældre mod en Ulykke, — maaske vilde han derved gøre lidt Gengæld for Hjælpen, de tit havde faaet.

»Ole har bestemt«, sagde han, »at vi i Aften skal stikke Ild paa Ny Kirstineberg, og imens det brænder der, og Folk er optaget af det, skal vi gaa herved i Møllen og gøre Indbrud«.

Far blev naturligtvis opskræmt, men han fik dog sagt det, der forekom ham at være det vigtigste i Øjeblikket:

»For alt hvad I gør, Rasmus, saa maa det ikke ske! Tænk paa alle de Kreaturer, der staar paa Stald, — det maa du for enhver Pris forhindre!«

Rasmus svarede ikke, men gik sin Vej. Ved at røbe Hemmeligheden havde han jo allerede gjort noget for at forhindre Ødelæggelsen. Det viste bedst, at det ikke var med hans Vilje, det skete.

Far fik travlt den Dag. Han tog til Nykøbing og underrettede Politiet, — at klare den Sag alene var umuligt. Da man naaede Aften, var alt forberedt til at modtage de natlige Gæster, og der var ikke det Sted ude eller inde i Møllestedet, hvor der ikke var udstillet Vagtposter. Politimesteren fra Nykøbing og Politibetjent Wilcken var til Stede, og ogsaa den store, kraftige Slagtermester Schröder fra Byen var blevet hentet. Sammen med Gaardens Folk stod de afventende hver sit Sted. For ikke at gøre Støj var »Rinaldo« sendt væk, Børnene var i Seng og Mor og en Niece, hun havde i Huset,

var beordret til Ro. Men det blev nogle Nattetimer fulde af Angst og Spænding for min Mor. Hun var paa ny i Omstændigheder.

Det blev Slagter Schrøder, der fangede Indbrudstyven Ole Bøsemager. I Nattens Mørke hørte man omsider hans kraftige Røst brøle et: »Ole Bøsemager! Rør dig ikke af Stedet, eller jeg skyder dig den Onde brække mig ned som en Hund!«

Slagter Schrøder havde staaet i Entreen bag Døren til Fars lille Stue, og derfra havde han kunnet se Ole Bøsemager bryde Vinduet op ind til denne Stue, pænt og forsigtigt sætte Mors Potteplanter ned paa Række uden for Vinduet først og saa kravle ind. Schrøder gav ham endda Tid til at gaa hen til Chatollet, men lige idet Ole var i Færd med at løfte Chatolklappen, var det, han lod sin Røst høre. Ole udstødte et Vræl af Forskrækkelse og blev staaende som lammet over den uventede Opdagelse.

Hurtigt kom de andre til, og inden længe havde Ole Haandjern paa. Hans Frihedstid var forbi. Politimesteren forhørte ham lidt, — men det vigtigste var nu fuldført. Inden de kørte til Nykøbing med Ole, fik hele Selskabet sig et godt Maaltid. Mor, som nu var kommet til, havde i Forvejen belavet sig rigeligt paa Smørrebrød og Kaffe, og Ole fik sin rigelige Andel af Goderne.

Rasmus Godtfred var der ingen, der havde set, heller ikke spurgt efter. Men da Far næste Dag kom ned i Laden, fandt han ham der. Han havde hængt sig. Far og Mor var vis paa, han var en ærlig Sjæl. Naar han havde gjort Ende paa sit Liv, var det sikkert, fordi han ikke mere kunde holde ud at leve saadan, og han vidste jo ogsaa, hvor det bar hen for ham, nu Ole var taget. Der var ikke blevet noget af Ildspaesættelsen paa Ny Kirstineberg, — man tør vist godt formode, at Rasmus havde faaet Ole til at opgive Planen, — som godt var.

Ole Bøsemager, som nu endelig var i Lovens Hænder, havde mange Synder paa sin Samvittighed, saa Politiet havde Grund til at være glad for den Fangst paa Ejegodsmøllen. Han blev sat fast i 10 Aar. — Efter den Tid mødte Far ham en Dag paa Gaden i Nykøbing, standsede og hilste

»Goddag, Ole, hvordan har Du det?« — Men samtidig maa Far have haft sit sædvanlige poliske Smil over Ansigtet, for Ole sagde truende: »De skal ikke smile, Jappe, for den, der ler sidst, ler bedst«.

Saadan en Trusel fra Ole turde Far ikke være overhørig — hvad var der ikke nu i øget Tal af Folk og Fæ paa Møllestedet! Skønt det gjorde ham ondt, meldte han dog det passerede til Politiet, og endelig fik man saa Fred for Ole og den Uro, han havde foraarsaget blandt Egnens Beboere. Han blev derefter for Livstid lukket inde paa en Arbejdsanstalt.

Sidst i Maj 1855 fødte Mor en lille Pige — det tredie af hendes daarlige Børn. Hun mente altid siden hen, at dette Barns Svaghed skyldtes den Angst, hun havde gennemgaaet den Nat, Ole Bøsemager blev fanget. Men det var vist kun et Forsøg paa at bortforklare den vistnok nærmere liggende Aarsag, at mine Forældre var for nærbeslægtede. Deres Mødre var jo Søstre, og de var saaledes kødelige Fætter og Kusine.

Den ældste af de syge Søkende, Juliane, havde, som fortalt, opholdt sig hos Bedsteforældrene i Roskilde fra sit halvtredie Aar. Men i Juni Maaned 1865 var hun sammen med Bedsteforældrene hjemme i Besøg hos os paa Ejegodsmøllen, og der blev hun heftig syg og bukkede under »efter mange Aars Svaghed og 12 Dages haarde Lidelser«, saaledes meddelte Forældrene Dødsbudskabet i Nykøbingbladet. Hun blev knap 16 Aar gammel. 1861 havde mine Forældre mistet en etaarig Dreng. I Roskilde Avis for Torsdag d. 29. Juni 1865 har en ubekendt efter Tidens Skik skrevet et Mindedigt over den lille, svagelige Pige, som han vel har kendt i Roskilde*).

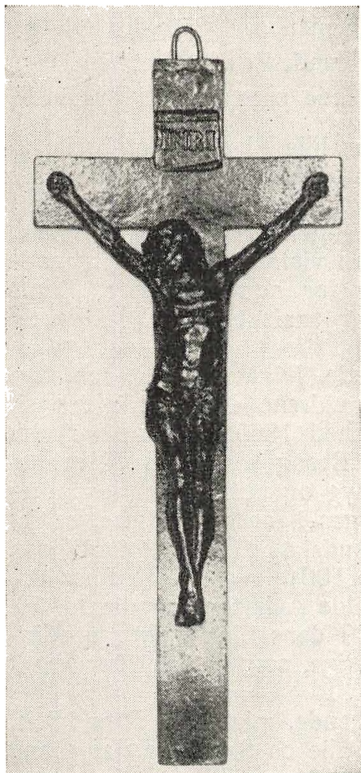
Den anden af mine syge Søkende, min kære Bror Niels, vel den bedste og elskeligste af alle os Søkende, laa Gang paa Gang syg gennem Opvæksten. Men alle kappedes om at vise ham Omsorg og Kærlighed og opmuntre ham paa bedste Maade. Han kunde i Timevis sidde stille ved Vinduet og kigge ud i Gaarden, og var han rask nok til det, havde han det lille Arbejde at tage Æg ind. Somme Tider tog jeg for Løjer hans Krykker og dansede rundt med dem foran ham, men saa sagde han halvt mellem Smil og Taarer: »Du skal lade være, Sophie«.

Vor Læge, Dr. Struckmann fra Nykøbing, blev tit hentet til vort Hjem. Skønt vi godt kunde lide den smukke Mand, saa frygtede vi ham dog, enten det gjaldt mindre eller større

Ting, for han var skaanselsløs haard og taalte ikke, at nogen gav sig, endsige skreg under hans Haand eller Kniv. Mest gik det ud over Niels. Engang han havde Benedder, jog Doktoren et Spyd (Sonde) gennem den arme Drengs Haandlede, det var ondt at se paa!

Hvor maatte stakkels Niels dog lide, inden han slap. Han naaede en Alder af nær ved 20 Aar og laa til sidst i Seng

i 3—4 Maaneder. Jeg, som dengang var 17 Aar, var til Stadighed med til at pleje ham. Han led forfærdeligt af Krampe, og det var hjerteskrærende for os, mest for Far og Mor, at være Vidne til hans Lidelser. Engang under et heftigt Krampeanfald, hvor hans Tunge var bidt i Stykker og hans Legeme strakte sig unaturligt, mindes jeg at se Far klynge sig fortvivlet til Sengens Fodende, og jeg synes endnu at høre ham forpint udbryde: »Nej, at nogen kan sige, der er en god Gud til«.

Niels' Krucifixs.

Skønt vi indsaa, at Niels' Død kom som en Befrielse for ham selv, var det dog et stort Savn, at han ikke mere var hos os. Over hans Seng havde i mange Aar hængt et Jernkrucifixs. Det var støbt smukt af en Former Stub hos Jernstøber Bruun i Nykøbing. Hans Kone, Dorthea, havde som ung tjent hos os paa Møllen. Ogsaa hun holdt

meget af Niels og havde faaet sin Mand til at lave den smukke Gave til ham, symbolsk som den var for hele hans Liv. — Jeg har senere ejet det Kors al min Tid. Beständig har det mindet mig om den kære Bror og om al den Livsalvor, hans svære Aar lod os lære at kende fra den tidlige Barndom.

— — —
Niels døde i 1870, — da var vi kun otte Søkende tilbage

af den store Flok. Men vi var alle i Opvæksten fra 22—5 Aar og kunde endnu trænge til Støtte fra Hjemmet. Den ældste Dreng var kun 16 Aar. Min Søster Camilla og jeg var nu de ældste. Mor havde haft god Brug for os hjemme, og skulde vi lære noget, kunde vi vel ikke lære bedre end hos Mor, men efter Niels' Død blev jeg dog en Tid ung Pige i Huset hos Madam Balloni paa Torvet i Nykøbing. Efter mig kom min ældste Søster ogsaa der en Tid i Huset.

Madam Balloni — alle udtalte Navnet som Ballong — var da Enke. Hun havde mistet en Søn i Opvæksten og havde ingen andre Børn. Hun lagde ikke Skjul paa, at det ikke altid havde været let at være den lille, ildfulde Italiener Caspar Ballonis Kone. Selv var hun saa dansk som nogen, en Slagtermesterdatter fra Mariibo. — Madam Balloni havde altid hjulpet til i Butiken, men syntes Balloni ikke, det gik hurtigt nok for hende, eller det

Madam Balloni.

gik som han vilde have det, smøg han sig tæt forbi hende, tog hende tilsyneladende venligt i Armen, men kneb i Virkeligheden haardt til. Samtidig sagde han opmuntrende: »Naa, lille Mor!« — Hun havde ogsaa haft sit Hys med at faa Lov at varte deres Kunder op, som hun syntes, de skulde have det. Dengang var det jo Skik, at mange af dem kom ind i Bagbutikken eller Privatlejligheden og fik Kaffe. Men lagde hun saa en ren Dug paa, og det ikke passede Balloni, gnelrede han op med sin stærke, fremmede Accent: »Vil det Skidt-kram ikke spise ved samme Dug som Balloni, saa kan de Dæ'len knække, gale mig, bie«.

Hun hyggede sig i sin Enkestand og om Aftenen, naar hun havde sat sig til Rette, sagde hun: »Saa, min Pige, nu laver du mig en rigtig god lille Kop Chokolade«. — Min Søster kunde bedre være hos Madam Balloni end jeg. Jeg var ikke saa meget for Stillesidden, — og saa kunde jeg ikke lide, hun brugte Fontaneller. Hos hende var det Smaahuller under

Theodor Borello.

Therese Borello.

Fødderne, der blev holdt aabne ved at lægge en Ært i. Naar denne Ært var bulset ud, d. v. s. havde trukket Fugtighed fra Foden, »det onde« ud, blev den skiftet med en ny, for lukkedes Hullet, vilde man paa een eller anden Maade blive syg eller faa en Sygdom igen.

Italieneren Ferrari havde som fortalt sit Ophold hos Ballonis, — han endte ogsaa sine Dage der. Madam Balloni var velsitueret, men Arvinger havde hun ikke. Den gode Forretning, hun ejede, kom dog paa en Maade til at blive »i Familien« eller i det mindste indenfor Bekendtes Kred. Italieneren Dominico Borello, som havde nedsat sig i Roskilde, fik en af sine Sønner, Theodor, anbragt hos Ballonis, og der blev han og overtog senere Forretningen.

Ejendommeligt nok blev denne Theodor Borello gift ind i Familien Borella fra Saksøbing. Min Onkel Bastian Borella og Tante Janes Datter, Therese, blev hans Kone. Maaske har nok de to gamle Fædre, Bastian og Dominico, været stærkt medvirkende til, at dette Parti kom i Stand, der var jo Midler paa begge Sider, der skulde holdes sammen paa.

Min livlige, smukke og feterede Kusine Therese var vist ikke selv lige saa interesseret. Men hun havde tilsyneladende den lykkelige Evne at kunne tage Livet og Begivenhederne let. Hun var fiks og meget velklædt, og baade hos sin Far og hos sin Mand kunde hun faa næsten alting, som hun vilde have det. »Et og et o kun hun bytted, dengang hun ham gav sin Tro«, hed det i en Sang ved hendes Bryllup, hvor vi unge var Brudepiger, klædt i hvidt.

Thereses Levetid blev ikke lang. Under meget triste Omstændigheder, hvor Lægerne stod magtesløse, døde hun nogle Aar efter Brylluppet og efterlod kun en lille Pige. Denne Datter, Christine Borello, blev opdraget og gik i Skole i Roskilde. Hun blev som 18-aarig gift med Manufakturhandler Emil Hansen og flyttede til Fædrehjemmet i Nykøbing, hvor de boede og havde Forretning til deres Død. Der døde ogsaa den gamle Bastian Borella fra Saksøbing, 87 Aar gammel, som efter at have boet en Del Aar i København og efterhaanden have mistet sine Midler, endte sine Dage hos sin Datterdatter, omgivet af syv Oldebørn. En Søn af Christine, Axel Borello Hansen, fik senere Forretningen, der dog nu i de senere Aar er gaet over paa andre Hænder.

— — —

Min Søster, Camilla, der var fem Aar ældre end jeg, havde en Tid Stilling som Husjomfru hos Proprietær Dahl paa Holgershaab, men hun maatte tage derfra, fordi hun fik Gigtfeber. Vandet stod højt paa Gulvet i hendes Værelse, der laa i Kælderen. Hun bevarede Aar igennem et venskabeligt Forhold til Familien. I 1872 blev min Søster gift med den fjorten Aar ældre Manufakturhandler John Boesen i Nykøbing, en Bror til Gustav Wieds Mor Cathrine Boesen, og i Sommeren samme Aar besøgte min tilkommende, Rasmus Frederiksen fra Roskilde, mig og mine Forældre paa Ejegodsmøllen. Der gik dog næsten fem Aar endnu, inden vi blev gift. Mens vi endnu boede paa Falster, blev der lagt kraftigt an paa mig af en noget ældre, solid Købmand inde i Nykøbing, og særlig Far lagde Pres paa mig og lod ham komme i Besøg hjemme.

Far vilde vel gerne se sine Døtre gift. Men jeg undgik heldigt alle onde Anslag. Hvor jeg kunde komme til det, morede jeg mig med glad Sind, i Familiekrede, til Forenings- og Borgerballer, — altid under Følgeskab af Forældrene eller andre paarørende. Men med Hensyn til at skifte Sind, forlove eller gifte mig, — da var den

Sophie Jappe, Sommeren 1872.

Sag een Gang for alle afgjort for mit Vedkommende.

Kun een Gang var jeg forelsket, — men da var jeg kun Skolepige. Min tilbedte var en ung Landmand, den smukke Oscar Hillerup fra Kirstineberg. Naar jeg mødte ham, stod mit Hjerte stille, eller det bankede heftigt. Jeg var lykkelig, rødmede dybt og var helt fortabt blot ved at se ham. Aldrig har jeg talt et Ord med ham, aldrig tror jeg, han nogen Sinde har set til den Side, hvor jeg var, men det gjorde ikke noget. — En

af mine Sønner gav jeg mange Aar efter Navnet Oscar — vel delvis i Mindet om det barnlige, uskyldige Sværmeri og den Lykkefølelse, det gav mig.

I 1872 var det, jeg kom til den omtalte falsterske Herregaard, og dette Aar blev mine Forældres sidste paa Falster. Far og Mor havde paa mange Maader kæmpet for at holde ud saa længe som muligt paa Ejegodsmøllen, der hvor de nu havde levet i 27 Aar — og oplevet saa meget med hinanden. Far havde søgt at øge Indtægterne ud over Mølleriet og havde saaledes en Del Aar foruden Landbruget haft Diligencekørselen mellem Gaabense Færgegaard og Nykøbing, men megen Fortjeneste havde der vist ikke været der-

ved. Far havde vist ikke haft rigtig Forstand paa Heste, han blev narret og maatte skifte oftere end godt var. Mor var da aldrig glad, naar der skulde handles om nye Heste, — og til sidst var der ikke Raad til at skifte dem ud. Far og Mor kom nogenlunde velbeholdne fra Falster, men et og andet af Mors gode Ting og Mahognimøbler havde dog maattet tages fra Hjemmet, for at enhver de senere Aar kunde faa sit. Men nogen Gæld kom de vel til at efterlade, skønt de følte det som en Æreskrænkelse for dem. En af de Kreditorer, som viste, at han forstod, hvor vanskeligt det gennem Aarene maatte have været for mine Forældre og ogsaa gav Udtryk for det, var Apoteker Lassen. Han slog en Streg over det ubetalte og sagde: »Jeg beundrer Dem og Deres Hustru, at De, trods alt hvad De har gaaet igennem af Sygdom, Sorg og Besvær, har kunnet holde Dem oppe, som De har gjort. De har i Aarevis lagt Penge nok her paa Apoteket.«

— — —

Først i 1873 flyttede mine Forældre til Bredegades Mølle ved Slagelse. Fire voksne Børn opholdt sig endnu paa Falster, tre ukonfirmerede og den syge Justine havde de med til Slagelse. Der kom ogsaa de gamle Kraghs til at bo hos dem. Bedstefars Midler har vel omsider været opbrugt, eller ogsaa har han brugt det sidste for at være med at skabe et nyt Hjem. Og mine Forældre fik ogsaa igen et stort Hjem der, paa ny med meget at bestille for Mor, — men trods alt hvad de gjorde for at arbejde, holde sig ranke og holde sammen paa deres Ejendele, lykkedes det dog heller ikke for dem der.

Et Par Aar efter flyttede de til Sorø, hvor Far fik Fiskeriet i Søerne i Forpagtning, vistnok den samme hans Far havde haft i sin Tid. Men Hjælperne, der var ældre i Gaarde end han, forstod at tage Profitten, og min stolte Far formaaede ikke at komme til Bunds i Sagerne, før det var for sent. I Sorø døde gamle Bedstefar Kragh. Vi havde endnu et pænt Hjem i Sorø, dér, som alle Steder baaret oppe af Mors Flid og Properhed, — men jo paa anden Vis end forhen.

Jeg kan ikke undlade at fortælle om mine Forældres Nedgang, selv om det ikke netop har Interesse for Falster og Erindringerne derfra. Ser jeg ud over deres Liv i store Træk, som vi nu har gjort her, maa vi løbe Linen til Ende for Historiens Skyld, for dette Virkelighedsbilledes Skyld.

Aldrig blev de trætte, aldrig laa de paa den lade Side, de havde kun bestandig Uheldet med sig.

Efter et Par Aars Forløb i Sorø, flyttede mine Forældre til Ringsted, og derfra til Osted Kro, som de fik i Forpagtning, — igen et Arbejde, der hvilede paa Mors Skuldre og hendes huslige Dygtighed. Der døde min gamle Bedstemor, Sophie Kragh, 87 Aar gammel. Sluttelig flyttede mine Forældre til Mors Fødeby Roskilde, hvor de ernærede sig ved en lille Beværtning, den eneste Udvej for Folk i deres Alder. Arbejdet dér hvilede atter næsten udelukkende paa Mor.

Efterhaanden var mine Forældre blevet ribbet for det meste af, hvad de havde haft. De sidste Aar levede de under saa smaa Forhold og saa smaa Kaar, at Trykket deraf var mere, end min Far kunde bære. Han var en brudt og bøjet Mand, da han knap 65 Aar 1884 bukkede under for Sygdom. Trolig havde mine Forældre holdt sammen altid, om end ikke deres Livsvej havde været saa lys og legende let, som den unge Nicolaj havde lovet sin Kusine Lise det, da han friede i 1843. Haandskrevet havde han sendt hende Digtet: Sig mig lille Pige med det guldgule Haar, hvori findes Stroferne:

Saa gaar vi ud i den grønklædte Skov,
 syng med Fuglene Kærligheds Lov,
 O, vi skal leve saa herligt og frit,
 Danse og lege og kyskes saa tit.
 Blive vi sultne, saa sanke vi Bær,
 aa, vi skal leve saa lykkeligt der — — —

Paa det Digt fik han hendes Ja til at vandre med ham Livet igennem.

Min Mor levede tolv Aar efter Fars Død i Roskilde, hjulpet af Familien paa forskellig Maade. Hun og den sidstlevende af hendes syge Børn, Datteren Justine, sled deres Aar sammen. Justine fik aarlig et mindre Legat fra det Classenske Fideikommis, rimeligvis kom hun i Betragtning der gennem Forbindelsen med Ejegod. Michael Classen Lange var Ejer af Ejegod før Proprietær Bøchmann. Mor naaede ikke at se denne sin syge Datter bragt til Hvile, ellers en Trøst og Beroligelse for Forældre med hjælpeløse Børn. Mor døde 1896, 76 Aar gammel, og maatte lade Omsorgen for den syge gaa over paa andre Hænder. Da min Søster afgik ved Døden seks Aar efter, 47 Aar gammel, blev de forenede i samme Grav. Mine Forældre og flere Søsken hviler paa Graabrødre Kirkegaard i Roskilde.

Her ophører min Mors Fortælling. Det bør dog tilføjes

som en Ejendommelighed, at hun, fremfor sine Søskende, vedblev at være sund og rask hele sit Liv, saadan som hun havde været det fra Barneaarene. Mor døde 85½ Aar gammel 1938. Til det sidste vedblev der nu og da at være en syngende falstersk Tone i hendes Stemme.

Med Hensyn til Navnet *Jappe*, som nu baade en Mølle og en Gade i Nykøbing F. bærer, er det i de seneste Aar blevet muligt at fremkomme med nogle Oplysninger. En Bærer af Navnet, Overingeniør Heinrich Jappe, Duisburg-Meiderich, har fremskaffet et stort Materiale til Efterforskning af Navnet og Slægtens Oprindelse. Han kommer derved helt tilbage til 1300-Tallet, hvor Navnet særlig er knyttet til de frisiske Øer. Efter Stormfloden dér 1362 breder Japperne sig over Slesvig-Holsten og er gennem Aarhundrederne knyttet til Byer i Øst-Holsten, Bosau, Pløn, Kiel og Lübeck. Navnet er særlig fæstnet gennem en Bronze- og Klokkestøber Reimer Jappe. Gennem Inskriptioner og skriftlige Kilder kendes hans Navn bl. a. paa en Broncedøbefont i Gr. Flintbeck og fra adskillige forsvundne og endnu bevarede Kirkeklokker.

I Stadsbiblioteket og i Raadhuset i Lübeck findes Raadsherren Asmus (Erasmus) Jappes Vaaben fra 1600-Tallet, og flere Slægtsmedlemmer nævnes frem efter i Tiden. Af mest Interesse i Forbindelse med det nedskrevne synes dog at være den i de nævnte optegnede og trykte Undersøgelser »hertugelige plønske Fiskemester Hans Jappe«. Ellers nævnes deres borgerlige, jævne Bestillinger at have været Købmænd, Skolelærere, Haandværkere, Gaardejere og lignende i Holsten.

Her i Landet lever for Tiden flere Grene af Jappefamilien. Hvornaar min Mors Bedstefar, Fiskeforpagter Peter Jappe ved Sorøsøerne, er født, vides ikke, heller ikke, hvornaar han blev Forpagter der. Men han døde 1825. En anden Gren af Familien fortæller dog, at deres »Stamfader«, Fiskemester Johan Jappe, skal være indkaldt af Bregentved Gods fra Eutin i Holsten for at udsætte Yngel i Godsets Søer der. Gennem Sorø Kirkebog oplyses det dog, at Fortællerne stammer fra Fiskemester Christian Jappe, der samtidig med Peter Jappe var Fisker ved Sorøsøerne. Disse to var Brødre, —

maaske Sønner af Johan Jappe. Om en anden Jappe, Tømrer Heinrich Jappe i Sorø, ved man, at han var indvandret fra Pløn i Holsten. Han ligger begravet paa Sorø Kirkegaard.

Baade Virksomhedernes Art og Bynavnene knytter saaledes Forbindelsen med Slægtens Forfædre. Mange har troet, at Navnet Jappe stammede fra Frankrig. Undersøgelserne har fastslaaet Forbindelsen med Slesvig-Holsten, og derfra tilbage til de nordfrisiske Øer og Kysterne deromkring. Derfra angives Navnet at være det samme som Jacob.

Noter.

- 1) Morten Møk han slaar paa Trommen,
Madam Møk hun drejer om,
Lauritz be'r om lidt i Lommen,
Caroline raaber Kom, kom, kom,
Tingelingeling, saa kører vi,
Tingelingeling, saa kører vi.
- 2) Flere af Børnene blev senere kendte og ansete Skikkelser i Nykøbing o. a. St., bl. a. Viceskoleinspektør P. Petersen og Bankbestyrer Petersen i Nykøbing, Smedemester Petersen, Maribo.
- 3) Maaske til et af Fru Ingemanns Malerier.

- 4) Ved Juliane Marie Jappes Død.

Fra Falster det Sorgens Budskab nys lød:
Juliane Jappe herovre er død.
Fra Roeskilde By hun rejste saa glad,
Og snart hos Forældre paa Falster hun sad.

Og Bedstefader hende fulgte med Lyst,
Han var hendes Barndoms Støtte og Trøst;
Forældre nu kjærligen hende gjensaae,
Hun hilste paa dem og paa Søskende smaa.

Men Sorgen blev stor, da en Engel fra Gud
Kort efter kom ned med det himmelske Bud:
Din Frelser vil tage Dig blidt i sin Favn,
Reis hjem med mig i din himmelske Havn!

I den himmelske Fryd hun nu nyder sin Løn,
Har Plads iblandt Englene, uskyldig og skjøn;
Den Gud hende prøvet med Byrden saa tung,
Gav hende Livskronen, imens hun var ung.

Ja Fader og Moder o! stands Eders Sorg,
Gud hende bortkaldte til Himmelens Borg;
Der nyder hun Løn for sin Prøvelse her,
Hos Børnevennen, vor Frelser saa kjær.

Og I, Bedsteforældre fra Roeskilde Stad,
Hos hvem hun i Prøvelsens Dage sad,
O! stands Eders Klage, hun et Smil sender ned
Fra Himmelens Blaae, for Eders Kjærlighed.

P.

Generalmajor J. F. Classen.

Det Classenske Firkløver.

„Arbejde er Livets Hjul“.
(Edw. Tesdorpf).

Af *F. Hjort*.

Til Fund af et Firkløver knytter sig fra ældgammel Tid overtroiske Forventninger og Forestillinger om Held. Derfor anvendte man ogsaa ofte i Middelalderen Firkløveret som Tryllemiddel.

Det „*Firkløver*“, som her skal omtales — det „Classenske“ — har da ogsaa ofte været knyttet til store Forhaabninger og Forventninger, hvad enten man nu tænker paa Firkløverets enkelte „Blade“ eller paa den samlede Classenske Institution, som de enkelte 4 „Blade“ repræsenterede efter hinanden.

Skønt man ogsaa i vore Dage træffer enkelte Mænd, som har forsmaaet i Løbet af temmelig kort Tid at samle sig store Formuer, saa skal man søge længe for at finde een, der kan maale sig med Generalmajor *Johan Frederik Classen*¹⁾ (1725—1792) i Henseende til at faa sine opsparede Midler saa godt og smukt anvendt for Samfundet som netop denne mærkelige Mand. — Ikke alene fremvoksede der under hans energiske og kyn-

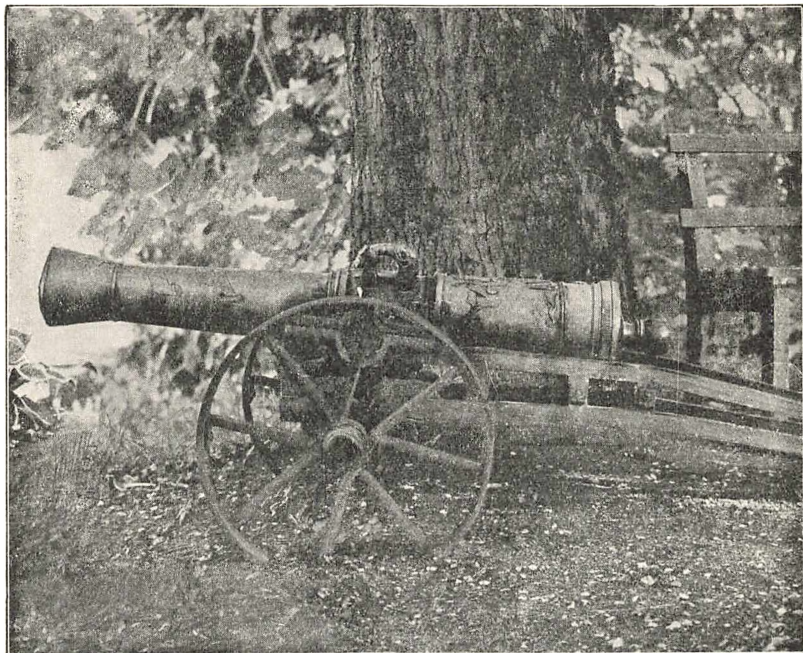
dige Haand det næsten verdenskendte Fabrikantlæg paa Frederiksværk, men tillige lignende Virksomheder i Norge. Hertil kom, at han efterhaanden blev Storgodsejer, idet Generalen samlede 4 à 5 Hovedgaarde under sit Scepter, samtidig med at han blev Ejer af flere store og værdifulde Ejendomme i København samt en Millionformue i Kontanter.

Kort før sin Død oprettede General Classen „*Det Classenske Fideicommis*“, der udelukkende anvendes i velgørende Øjemed, hvilket en enkelt Passus tydeligt siger, nemlig § 1: „Min Grundsætning er, at mit hele Efterladenskab skal i Fremtiden være een bestandig samlet Fond, der skal anvendes til at danne nyttige Mennesker til Statens Bedste, til at understøtte og befordre Vindskibelighed og Arbejdsomhed i de nødvendigeste Dele for Landets Vel, og til at hjælpe og

General Classen.
Originalen paa Corselitze.

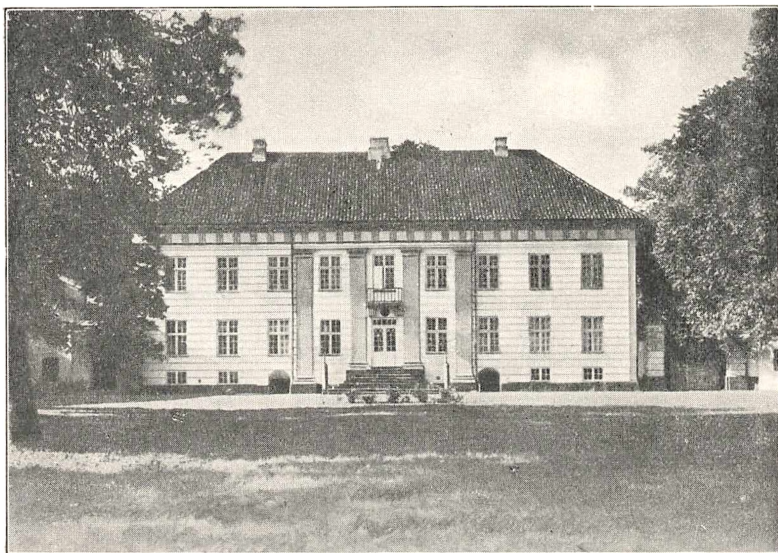
lindre Fattigdom og Elendighed“. Endvidere tog han Bestemmelse om Oprettelsen af Agerbrugsskolen paa Næsgaard og skitserede selv personlig hele dens Indretning i store Træk, ligesom han i Testamentet med rund Haand betænkte alle de Mennesker, han kendte eller havde staaet i Forbin-

Metalkanon fra Frederiksværk i Corselitze Have.

delse med, endogsaa hver eneste Bonde paa alle sine Godser gav han Arvefæste, og „Hoveriet skulde bestemmes paa allerømmeste og lemfældigste Maade, endog mildere end Love og Forordninger foreskriver, og i Tvivlstilfælde skal alt udtolkes til Bøndernes Fordel“! Hertil kom, at alle Generalens mindre Tilgodehavender blev eftergivet Skyldnerne! Et saadant Testamente er vist aldrig før set i Danmark. — Det mangler desuagtet ikke paa nedsættende Kritik og lidet pyntelige Udtalelser om Joh. F. Classen, men saavidt det nu kan konstateres, synes de dog at stamme fra Misundere eller Uvenner, som vel har ment at se deres Fordel derved,

men i alle Tilfælde harmonerer saadan Tale kun lidet godt med de faktiske, bevidnede Gerninger, som vi ovenfor har set en lille Prøve paa. — General Classen døde 24. Marts 1792. Flere tilstedeværende bevidner: „Generalen vidste, at Afslutningen nærmede sig, og under sin Sygdom viste han en

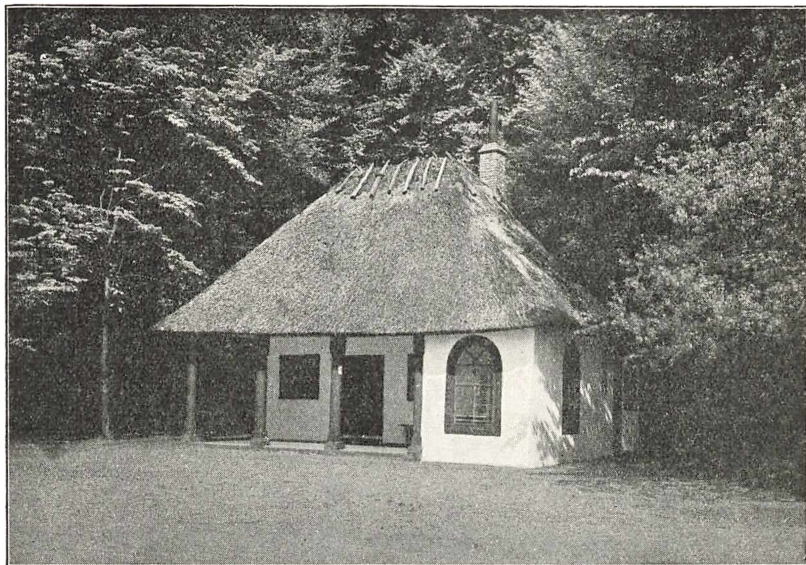
Hovedbygningen paa Corselitze.

standhaftig Hengivenhed i den allerhøjestes Vilje og takkede Gud, som havde forundt ham Tid til at forberede sig til at gaa ind i Evigheden“. Endvidere skrives: „Classen havde en svær Strid med Døden, men lidt over Kl. 7 Lørdag Aften blev han rolig, og Kl. 7 $\frac{1}{2}$ gik han ud som et Lys“.

I Frankfurt læste Generalens eneste Broder, Gehejmeraad *Peter Hersleb Classen*, d. ældre (1738—1825) i „Kjøbenhavns Adresseavis“ om Broderens Dødsfald og Uddrag af hans Testamente. Straks kørte han af Sted mod Nord, alt hvad Hestene kunde strække ud, og i Hamborg modtog han et den 24. Marts dateret Brev fra sin Svoger — Gehejmeraad *Schultze* — der — „efter Hr. Agent *Koustrups* Anmeldelse, Dagen før: den 23. fra Frederiksværk forsikrede

mig, en lykkelig crisis, havde sat ham (Generalen) ud af alle Farer"! Med denne mærkværdige Skrivelse i Lommen naaede Gehejmerraaden tyve Dage efter sin Afrejse til København, hvortil han ankom 24. April, 10 Dage efter at Broderen var bisat i Vinderød Kirke.

Generalens Lysthus ved Tromnæs.

Kort før Generalen døde, havde han sendt Breve til Broderen i Paris og deri beskrevet Sygdommen med Bøn om at konsulere de franske Læger, og han laa nu og ventede paa, at enten Broderen skulde komme, eller dog et Svar paa Brevene — kun lidet anende, at han ventede for-gæves, fordi Svarene med Besked fra Lægerne laa vel for-vaaret i Koustrups Gemmer, ligesom Broderen ikke var underrettet om den Vending, Sygdommen havde taget, fordi Koustrup under alle Haande Paaskud og usandfærdige Be-retninger holdt Slægt og Venner borte fra „Arresødal“. ²⁾

Da Gehejmerraad P. H. Classen saa Testamentet og det dertil føjede Codicil og blev klar over den fremtidige Ad-ministration af alle Broderens Efterladenskaber, udbrød han

med stor Harme: „Hvilken smuk Forfatning for en Broder! Eneste Arving efter Loven, Medarbejder i henved 40 Aar paa at samle en Masse af en til to Millioner (Rdl.) og indtil

Gehejmerraad Peter Hersleb Classen.

sidste Time i Livet fortroligste Ven og Medvirker i vigtige Begivenheder!“ — Et Rygte vil vide, at Gehejmerraaden var af den Mening, „at Codicilet — til Testamentet — blev til ikke ganske uden fremmed Indflydelse“. Faktum er, at det er skrevet med Koustrups Haand, og værre er det, at Gehejme-

raad Classen udtaler i et Bilag til Dødsprotokollen: „at Testamentsvidnerne efter oftere forgæves at have erindret den døende General om at underskrive skulle have benyttet dertil det sidste Øjeblik af hans Svaghed“. 3)

Men det maa dog bemærkes som en Garanti, at Konferensraad *J. E. Colbjørnsen*, Højesterets dygtige Reformator, var til Stede ved Codicillets Affattelse.

General Classen.

Originalen tilhører Det Classenske Fideicommis.

Hvorledes det nu forholder sig i Enkelthederne i de store Øjeblikke, saa bøjede Gehejmerraad P. H. Classen sig loyalt for Generalens Testamente, og med utrættelig Iver arbejdede han for dets Fuldbyrdelse.

Gehejmerraaden var lige til sin Død 1825 Sjælen i Bestyrelsen for Det Classenske Fideicommis, og med stor Energi blev alt ordnet og sat i System af ham, ligesom han selv ydede væsentlige Bidrag til Fremme af

Testamentets Formaal. Paa Fideicommisets Godser udfoldede P. H. Classen i flere Henseender en anerkendelsesværdig Virksomhed, og især arbejdede han meget for at fremme Testators Planer angaaende Agerbrugsskolen. Allerede 14. Nov. 1799 var Skolebygningen færdig, ligesom det dertil hørende Bondegaardsbrug med alt Tilbehør ogsaa var i Orden til at virke efter sin Plan. Derimod var der endnu noget at ordne med Husmandsbruget og den store Forsøgsmark

(paa 150 Td. Land). Alle Lærerne, baade de praktiske og teoretiske, var parate til at tage fat paa Undervisningen; men uagtet al Umage meldte der sig kun ganske enkelte Lærlinge (2 à 3 Stk.). Man forsøgte alle Midler, lovede frit Ophold med Kost, Logi og Klæder, men, intet hjalp. Tiden var aabenbart ikke moden endnu. Derfor bestemte Direktionen, at Professor Olufsen (Forstanderen for Skolen) skulde holde Forelæsninger i København om Landøkonomi. Paa Næsgaard blev der saa indrettet forskellige Forsøg navnlig med spanske Faar!

Dengamle Gehejmeraad Classen døde som Elefantridder 19. Maj 1825 i sit 88. Aar og blev begravet paa Holmens Kirkegaard, hvor hans Hustru og Søn ogsaa ligger begravet. ⁴⁾ Da han var borte, indtraadte Fætteren, Gehejmelegationsraad *Michael Classen* ⁵⁾ som administrerende Di-

rektør i Fideicommisset, i hvis Direktion han havde haft Sæde ligefra Begyndelsen, men kun som „overtalligt Medlem“. Denne Fætter havde oprindeligt deltaget i Generalens Virksomhed; men der siges, at han paa Grund af Uoverensstemmelse med flere af de ledende rejste til Marokko 1786 som Generalkonsul og kom 1797 i en lignende Stilling til Frankrig, hvor han opholdt sig i Paris til 1817, da han atter kom hjem til Danmark. Her købte han Gaarden

Generalinde Classen.
Originalen tilhører Det Classenske Fideicommis.

„Ejagod“ ved Nykøbing paa Falster og satte sin eneste Søn — Peter Hersleb Classen — der da var 13 Aar, i Skolen i Nykøbing. Michael Classen (1758—1835) synes at have været en blød Natur og stille Mand, der helst holdt sig ubemærket, i hvert Fald hører vi ikke ret meget til ham. Han synes i nogen Maade at have svaret til det „lille Blad“ i Markens Firkløver. Ofte vil man i disse Firkløver finde, at et af de to midterste Blade — tit det

Gehejmelegationsraad Michael Classen, malet af C. A. Lorentzen. Frederiksborg Slot.

General Classens Vaabenskjold paa Frederiksborg Slot.

trede fra venstre — er kendeligt mindre end de øvrige tre Blade, og ofte sidder det lille Blad ligesom gemt og noget bag de andre, og derfor delvis skjult af disse, saaledes at man først bliver det var ved nøjere Eftersyn. Omtrent noget lignende har jeg opfattet Gehejmelegationsraaden inden for Fideicommiset, sammenlignet med sine 3 Slægtninge. Det er kun sjældent — end ikke i Aarene fra 1825 til sin Død 21. Febr. 1835 — man ser ham fremme i første Linie indenfor Direktionen. Dog træffer vi hans Navn en enkelt Gang i Professor Chr. Olufsens mange Korrespondancer med forskellige Personer herhjemme, da han var paa sin 3-aarige Udenlandsrejse for at dygtiggøre sig til at overtage Forstanderpladsen paa Agerbrugssko-

len. Af denne Brevveksling fremgaar det ret tydeligt, at ogsaa Michael Classen interesserede sig levende for at fremme Generalens testamentariske Dispositioner paa bedste Maade, og man faar tillige Indtryk af, at han nok kunde gjøre sin Mening gældende.

General Classens Sarkofag efter Gehejmeraad Classens Udkast,
udført af J. Wiedewelt.

Michael Classen havde foruden den før nævnte Søn ogsaa en Datter *Justine Constance Classen* f. 14. Juli 1802 d. 1856, der efter Faderen blev Ejer af Ejegod og senere gift 14. Okt. 1837⁶⁾ med *M. J. L. Lange*, der forud i adskillige Aar havde været Forvalter paa Ejegod (f. 1795 i Kbhvn. d. 1860) med hvem hun fik 2 Sønner, af hvilke *Michael Classen Lange* f. 13. April 1843, fik Ejegod, som han dog allerede i 1874 solgte til *Bøchmann*, der forud havde været Forpagter paa Ejegod. Da Michael Classen 1835 var død, og hans Hustru *Anne Elisabeth Treville* var død allerede Aaret før, fik de sammen med et Par andre Slægtninge deres sidste Hvilested

i Begravelsespladsen Tromnæs ved Corselitze. Deres 2 Børn delte indbyrdes ved privat Skifte al deres Efterladenskab.

Umiddelbart derefter indtraadte Sønnen, der i 1824 var bleven juridisk Kandidat, i Direktionen som administrerende. Direktør og forblev der som saadan i 52 Aar. Han var en meget varmtfølende, letbevægelig og stærkt religiøs Mand, der higede efter at gøre noget godt for Land og Folk. Ifølge sit Navn og Slægtskab med General Classen havde han let ved at gøre sin Indflydelse gældende indenfor Direktionen, og det gjorde han i rigt Maal i alle de 62 Aar, han havde Sæde der (de første 10 Aar som over-talligt Medlem).

Sørgemonument over
Generalinde Classen i Corselitze
Have.

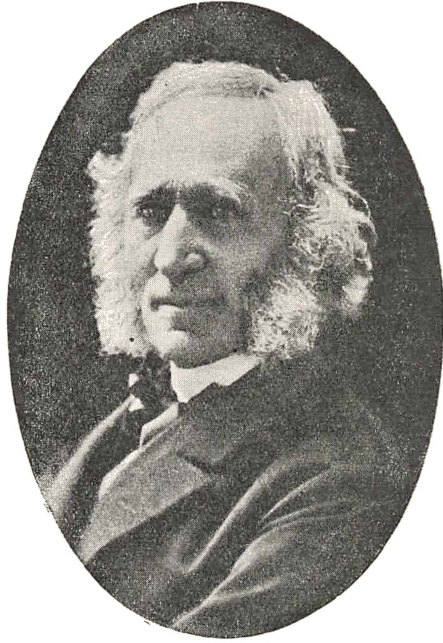
Peter Hersleb Classen, (1804—1886), der ogsaa naaede at blive Gehejmekonferensraad ligesom sin Navne, boede mest paa Corselitze. Hans Sindelag var mildt og livligt og udpræget patriotisk; ligeledes var det let at faa ham inter-

resseret, hvor det gjaldt om at fremme noget, der var godt og sundt. Ganske særlig var han stærkt interesseret i at hjælpe og støtte Landbrug og Havevæsen, hvilket ofte kom frem ved offentlige Møder om disse Spørgsmaal, hvor Classen ofte tog Ordet med Vægt, ligesom han ogsaa brugte Pennen, naar han mente, at det kunde frugte. — Ved Hjælp af Præmier søgte han ofte at animere Bønderne til Forbedringer af Husdyrracerne samt til Indføring af forbedret Sædekorn, Træplantning og Haveanlæg. Til Hjælp i saa Henseende fik Kammerherren, som han dengang kaldtes, ansat en Gartner. Husmændene

General Classens
Signet.
Efter 1783.

fik specielle Præmier for ypperlig Dyrkning af Husmandslodder og for Pløjning med Kør. Svingplove og Kornrensemaskiner blev uddelt o. s. v. — Alt, hvad der vedrørte Skolevæsenet, og som kunde tjene til at forbedre dette, havde fra første Færd den unge Direktørs specielle Interesse. Allerede i 1829 fik Classen ved Hjælp af Professorinde *Smidth* i Moseby Præstegaard oprettet en Syskole, som Fideicommiset støttede ved Løn og Underhold til en Lærerinde; og efterhaanden oprettedes flere lignende Skoler i Horbelev, Karleby, Næs og Vejringe, hvor Bønderpigerne fik fri Undervisning i Strikning, Spinden, Linnedsyning, Vask og Strykning. — Ogsaa her benyttede Kammerherren Præmie-systemet som Hjælp. Endvidere forsøgte han at oprette Fortsættelsesskoler i Forbindelse med Almueskolerne, men det kneb her med at faa tilstrækkeligt med Elever, skønt Lærerpersonalet var godt. Det gik noget lignende med dette, som det var gaet med Agerbrugsskolen — de synes at være kommet for tidligt til Verden. Derimod havde

Geheimkonferensraad Peter Hersleb Classen.

Porcelæns-Vase med Gengivelse af General Classens Sarkofag i Vinderød Kirke.

oprettedes flere lignende Skoler i Horbelev, Karleby, Næs og Vejringe, hvor Bønderpigerne fik fri Undervisning i Strikning, Spinden, Linnedsyning, Vask og Strykning. — Ogsaa her benyttede Kammerherren Præmie-systemet som Hjælp. Endvidere forsøgte han at oprette Fortsættelsesskoler i Forbindelse med Almueskolerne, men det kneb her med at faa tilstrækkeligt med Elever, skønt Lærerpersonalet var godt. Det gik noget lignende med dette, som det var gaet med Agerbrugsskolen — de synes at være kommet for tidligt til Verden. Derimod havde

han bedre Held med Opret-
telsen af en Husholdnings-
skole for Bønderpiger paa
Bjerregaard under Forpag-
terens Hustru, Fru *Schous*,
Ledelse. Den oprettedes 1856,
og et Kursus varede i 2 Aar,
og Skolen modtog aarlig 6
nye Bønderpiger. De unge
Piger undervistes — ved
regelmæssig Veksel — i de for-
skellige Husholdningsarbej-
der, Haandarbejder, Skræd-
dersyning, Havedyrkning, Me-
jeri, Rengøring, Regning, Ret-
skrivning o. s. v.; til Hjælp
holdt Fideicommiset en Mejerske og en Lærerinde. Endvidere
sørgede Classen for, at Fideicommiset fik oprettet Børne-
hjem, Plejestuer, Asyl og en Skole for konfirmerede Pige-
børn. Alt dette trivedes saare vel under Classens vaagne
Øjne og næsten daglige Tilsyn, ligesom han kendte hvert
enkelt Barn.

Porcelæns-Vase med General
Classens Portræt.

Tallerken fra „Hestestellet“,
i den gennembrudte Kant læses: „Til
Erindring af det danske Aciatiske
Compagni den XXI. October
MDCCLXXIV“ (1774).

Ogsaa de fattige og alle, som var i Nød, vidste, at naar
de blot kunde faa Kammerherren i Tale, var de sikre paa
at faa et venligt Ord og ofte til-
lige Hjælp. — Men trods alt
saa var det dog til syvende og
sidst Agerbrugsskolen, der aller-
mest laa denne sjældne Mand
paa Sinde; for den arbejdede
han med Mund og Pen, saavel
ude omkring i Landet som inde
i Fideicommiset, og det lykkedes
allerede 28. Okt. 1845 at faa
indgivet et fuldstændigt Forslag
og Plan for denne Skole. Clas-
sen lader ogsaa et lignende For-
slag bedømme af det Kgl. Land-

husholdningsselskab, og Præsidenten, Konferensraad *Collin* svarer, at han „vilde ønske den Egn meget til Lykke, hvor en Skole som den omtalte, med Indsigt og Kraft indrettedes“. Endelig faar Classens Forslag i 1847 hele Direktionens Tilslutning, men der gik dog næsten 2 Aar, før alt var i Orden til, at Skolen kunde aabnes den 1. Juni 1849 med 9 Lærlinge, hvoraf de 5 var fra Bornholm, 2 fra Falster og 2 fra Lolland. — Ved Skolens Aabning udtalte Kammerherre Classen i en stor Forsamlings Paahør: „Ligesom det er et af mine kæreste Ønsker, der i Dag gaar i Opfyldelse, skal denne Skoles Fremblomstring herefter være et af de vigtigste Formaal for mine Bestræbelser“.

Den gamle Excellence døde 22. Februar 1886, over 82 Aar gl. og blev begravet i Vinderød Kirke efter at have virket i 62 Aar indenfor det Classenske Fideicommiss til stor Velsignelse for mange Mennesker og bidraget mægtigt til, at denne herlige Institution kom til at virke paa fast og sikkert Grundlag, saaledes at det nu ligesom „gaar af sig selv“ og er fuldt ud bragt i Overensstemmelse med Generalens Ønsker paa alle Omraader.

Efter den gamle Excellences Død blev en Mængde kostbare sjældne Ting spredte for alle Vinde; her er afbildet ganske enkelte Stykker, men Testamentet giver Oplysning om, hvilke Mængder her var, og hvor de kom hen.

Naar man læser det sidste Regnskab, kan man ikke undgaa at blive varm om Hjertet ved at betænke, hvilket Arbejde, der er gemt bag de mange tørre, men store Tal. En kontant Formue paa over 10 Millioner Kr., 5 Herregaarde, 3000 Td. Land Skove, flere store københavnske Ejendomme, en Mængde filantropiske Foretagender og Indretninger m. v., for ikke at tale om alle de Masser af enkelte Personer, der har nydt godt af de store Midler, og al den Nød og Elendighed, som Fideicommiset har afhjulpet, og hvortil medgaar ca. $\frac{1}{2}$ Million Kr. hvert Aar.

— Naar man nu i Ro og Stilhed overvejer og betænker alt, hvad „det Classenske Firkløver“ har faaet Lov til at udrette for det danske Folk, særlig ved at fremme Flid og Arbejdsomhed og ved at lindre Nød og Elendighed, saa kan

man ikke undgaa at lægge Mærke til, hvilken vidunderlig Velsignelse, der gennem den forgangne Tid har hvilet over dette herlige „Firkløver“s Arbejde. Ligeledes vil det let forstaas, at alle de 4 Classen'ers Liv og Gerning er levet og ført paa kristent Grundlag, hvilket særligt kommer til klart Udtryk i den sidste P. H. Classens hele Liv. Under den Synsvinkel forstaar man ogsaa bedre, at det netop blev ham, der fik alle de store og mægtige Foretagender til at dreje ind i de solide og gode Spor, hvori de endnu gaar og synes at gaa støt og fast. — I Spidsen for Ledelsen og Kontrollen af alt dette staar en Direktion paa 3 Medlemmer, der for deres Arbejde faar hver 4000 Kr., eller omtrent 80 Kr. om Ugen, eller det samme som en almindelig jævn Arbejder faar for sin Gerning. Der er vist ingen, som misunder Ledelsen den Fortjeneste. Men Glæden ved en saadan Gerning maa være nær ved at være ubetalelig!

Hs. Kgl. Højhed Kronprins Frederik er Protektor for det Classenske Fideicommis.

Ære være det Classenske „Firkløver“s Minde!

Samtlige Clichéer til denne Artikel er velvilligst stillet mig til Raadighed af Det Classenske Fideicommis. Jeg bringer herved Direktionen min ærbødige Tak.

Forf.

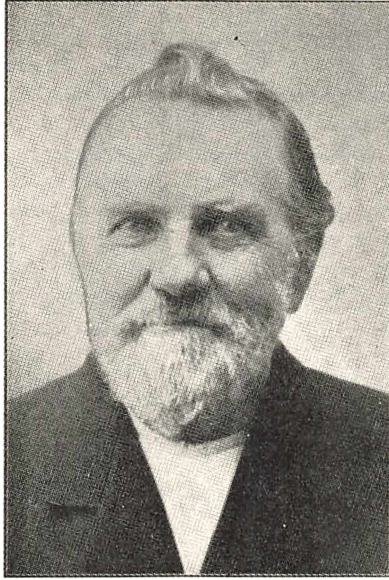
Noter.

1) Se Loll.-F. hist. Samfund's Aarbog 1918 p. 99 ff. — 2) Disse, ligesom flere andre Oplysninger, er hentet fra Astrid Paludan-Müller: „Classen“, Nyrup: „J. F. Classen“, „Tidsskrift for Landøkonomi“ og A. la Cour: „Den Classenske Agerbrugsskole 1899“. — 3) Testamentsvidnerne var Provst og Sognepræst i Kregome P. Hoffmann og Agent J. Koustrup. Den sidste var en falleret Købmand, Broderen P. H. Classen havde haft i sin Tjeneste et Par Aar, inden han i 1765 gik over i Generalens Tje-

nesten, hos hvem Koustrup efterhaanden arbejdede sig op til at blive Bogholder og Kasserer, ja Faktotum paa Hovedkontoret i København, hvorfra alle Traadene udgik til alle General Classens Besiddelser. I ham saa Konferensraad Classen efterhaanden Ophavsmanden til alt ondt, og Tiden synes at have givet ham Ret. Koustrup døde $20/4$ 1793. — 4) Se Personalhistorisk Tidsskrift 1904, p. 168. — — 5) Gehejmeraadinde Classen siger i et Testamente 16. Nov. 1896, at min Svigerfader (Michael Classen) var Generalens Plejesøn og udnævnt af ham selv til første Direktør i Fideicommisset efter Generalens Død. — 6) Vielsen foregik efter kgl. Bevilling af 7. Okt. 1837 paa Corselitze, og Forlovere var Kammerjunker P. H. Classen og Forpagter Nyholm, begge af Corselitze. Ægteparrets ældste Søn Ludvig Michael Peter Hersleb Classen Lange, f. 5. Okt. 1841.

Lærer A. C. Hansen.

Lærer A. C. Hansen, Gunslev.

Af Helene Strange.

Iblandt de Lærere, som i Provisorietiden og Aarene der omkring deltog stærkt i Politik, var Lærer A. C. Hansen, Gunslev, i sine sidste Aar mest kaldt »Gamle Hansen«, til Adskillelse fra Efterfølgeren, den senere Folketingsmand og Statsrevisor A. M. Hansen.

I Rigsdagsperioden 1865—69 var A. C. Hansen Folketingsmand for Maribo Amts 4. Valgkreds og var her med til at behandle en lang Række forskellige Spørgsmaal. Hans første Indlæg i Debatten vedrørte Skolevæsenet paa Landet, og derefter fulgte Slag i Slag mangfoldige andre Taler om Emner, der havde hans særlige Interesse; bl. a. var her »Jernbane gennem Sydsjælland«, »Danmarks Riges gennemsete Grundlov af 1849«, »Styrelsen af Sognekommuner«, »Ansættelse af Lærerinder ved de offentlige Skoler«, »Nedlægelse af Jonstrup og Lyngby Seminarier«, »Hovedlandeveje-

nes Henlæggelse under Amtsvæsenet«, »Afløsning af Offer og Accidenser«, »Bestyrelsen for Vejvæsenet«, »Menighedens Deltagelse i Valget af Præster«, »Ophævelse af Skolemuktsystemet for Landkommunernes Vedkommende«, »Ekstraordinær Bevilling til Krigsministeriet«, »Jernbanen Maribo—Bandholm«, »Kommissionen ang. Almueskoleundervisningen«, »Bestemmelser om Embedsmænds og Bestillingsmænds Lønningsforhold«, »Finanslovsforslagene og det kgl. Teater«. Som man ser mange højst forskellige Ting at sætte sig ind i og debattere om, og hans Indlæg var kloge og saglige og vidnede om indgaaende Kendskab til det, han talte om. En dygtig Debattør var han ligeledes, og i det hele var han en ganske fortrinlig Taler, der havde Ordet i sin Magt.

Angaaende Jernbanen i Sydsjælland udtaler han, at han ikke tror paa, at en Bane fra Ringsted til Vordingborg vil faa nogen Betydning, dersom den ikke forlænges til Nykøbing Falster og til Smaaøerne i det hele taget.

Han taler stærkt for, at Offer- og Accidens afløsningen maa finde Sted, skønt han godt ved, der er mange ældre Præster, som holder meget paa det gamle System. Men han finder, at Pengeraslen er meget usmagelig i Kirken, og det er ogsaa særdeles utiltalende, at nogen kan bestille Ligtaler — lange eller korte — efter Recepten, hvor meget der kan betales. Enhver vil nu være enig med ham heri, men dengang var man det ikke, saa der skulde gaa adskillige Aar, før Kravet blev gennemført. Men det hele viser, at han her var langt forud for sin Tid.

Derimod kan man ikke prise ham for hans Holdning overfor Kvindernes Ligestilling med Mændene. Under Debatten om Lærerinders Ansættelse holder han paa, at en Kvinde kan være god nok til at undervise Smaabørn, men hun maa ikke blive fast ansat, da det vil virke meget uheldigt og kun øge Pensionisternes Tal. Men han ønsker, at Læreransættelsen maa blive en ren Kommunesag, og han kan ikke være med til, at Præsterne faar mere Indflydelse i Skolekommissionen, end de allerede har. Han hævder ogsaa, at Religionen ikke skal bort fra Skolen, men som det er nu, tager den alt for megen Tid. Om Sang siger han, at den er god, men det er

forkert at kassere en dygtig Lærer, fordi han ikke kan synge. Han arbejder ligeledes stærkt for, at Menighederne skal være delagtige i Valget af deres Præster. Desuden holder han paa, at det daværende Skolemulktssystem er alt for haardt overfor fattige Forældre og foreslaar, at de Børn, der har faaet en Plads om Sommeren og i Tjenesten bliver nødt til at for-sømme adskillige Dage, skal have Lov at blive borte uden Mulkt imod at gaa nogle flere Dage om Vinteren og derfor tages ind i Klasser, hvor de ellers ikke hører til.

Om Eksamen ved de højere Skoler ønskede han, at alle Elever skulde rejse til København for at blive eksamineret der, eller ogsaa burde der være en fast Skolekommission, der kom rundt til de forskellige Skoler i Landet, saa Eleverne kunde blive stillet ens ved en Eksamen.

Hans sidste Debat gjaldt det kongelige Teater; han nævner, at det er kaldt for en »Dannelsesanstalt«, men den Dannelses, som udgaar derfra, kommer kun en mindre Part af Befolkningen til gode, og han vil tillige sige, at i visse Henseender er Teatret ogsaa en »Forlystelsesanstalt«.

Trods al sin Interesse for Politik blev han dog kun Rigsdagsmand i een Valgperiode og fortsatte saa med Skolegeringen, indtil Alderen gjorde sin Ret gældende. Men kom han end ud af Rigsdagsarbejdet, fulgte han alligevel stærkt med i det politiske Liv og deltog med Liv og Sjæl næsten i et Utal af Møder. I en stor Part af dem slog han Følge med daværende Redaktør Carl Slengerik, Stubbekøbing. De var haarde Modstandere i Politik og begge i Besiddelse af mere end almindelige Talegaver, saa det var aldrig kedeligt, hvor de to var til Stede. Slengerik var jo radikal, medens Hansen stod som moderat Venstremand, og her havde han sit faste Stade til det sidste. Han var ogsaa ned gennem Aarene Stiller for Stubbekøbingkredsens mangeaarige Folketingsmand N. I. Larsen. Ligeledes var han Medarbejder ved Lolland-Falsters Folketidende og skrev her en lang Række Artikler for det meste under Mærket »En gammel Væver«.

Foruden de politiske Møder havde han ogsaa megen anden Foredragsvirksomhed og var en søgt og skattet Taler over en større Del af Falster, saa han kom meget ud baade

offentlig og privat. Hans udmærkede Talegaver kom ikke mindst frem ved Begravelser i Skoledistriktet, hvor han efter Egnens Skik og Brug talte over de døde, inden de førtes bort fra Hjemmet. Han kunde da slaa paa de rette Streng og tale saa fint og gribende, at alle følte sig grebet deraf. Ingen Præst kunde gøre saa smuk en Ligtale som Degnen, har flere af de gamle fortalt.

Andreas Christian Hansen var født 18. September 1832 i Brede, Sønderjylland. Forældrene var Gaardejer Jens Hansen og Hustru Kristine Pedersen. Om sin Slægt og Hjemegn har Lærer Hansen for øvrigt nedskrevet følgende, som er overladt mig af hans Børn:

Brede, hvor jeg er født, ligger 1 Mil Sydvest for Løgumkloster og 2 smaa Mil Nord for Tønder i de saakaldte blandede Distrikter. De $\frac{2}{3}$ af Sognet var jysk (Trøjborg Gods), men Kirke og Skole var slesvigsk. Bredebro var en brolagt Landsby lige op til Brede, i hvis Bymarker de faa Landmænd havde deres Jorder; ellers var Byen beboet af alle Slags Haandværkere og Købmænd, der havde en ypperlig Afsætning her, hvor Landevejen Tønder—Ribe og Løgumkloster—Ballum krydsedes. Der fandtes naturligvis ogsaa en meget stor Kro, hvor der var Tingsted for Lo Herred, og hvor der aarlig holdtes Session 3 Dage i Træk; thi de jyske Enklaver hørte ind under Sømilits-Distriktet. Tingstedet blev 1848 flyttet til Visby. I Bredebro var Valgsted for Ribe Amts 5. Valgkreds; af Vælgerne var $\frac{1}{3}$ fra Før og Amrum tysktalende.

Min Fader, der var født 1792, arvede sit Hjemsted. Dette havde været i Familiens Besiddelse fra Arilds Tid, og Ejerne har skiftevis baaret Navnene Hans Pedersen og Peder Hansen. De fleste af dem havde nok været Søkkaptajner eller i lignende Stillinger og faret paa lange Rejser, hvorom der gik flere Sagn i Familien; f. Eks., at en af dem kunde blevet Konge iblandt Hottentotterne. De skal have været i Besiddelse af store Legemskræfter, saa Slægten gik under Navn — den stærke Familie. Heri skete dog en Forandring, da min Bedstemoder giftede sig med en Karl fra Nabosognet ved Navn Hans Jensen. Han var en Svækling og døde tidlig. Bedstemoder var derimod en stærk og robust Kvinde, der endnu paa sine gamle Dage kunde løbe med en Tønde Rug. Frugten af dette Ægteskab var en Flok Børn, der alle var pukkelryggede og vanføre undtagen den yngste, min Fader,

der slægtede Moderen paa og blev en velvoksen og kraftig Mand. Jeg kan huske to af hans Søskende, der trods deres skrøbelige Legemer var gode Hoveder. Den ene var Lærer og efterlod sig en Enke, men ingen Børn; den anden døde ugift i vort Hus; han lavede Kniplinger og var meget anset vidt omkring.

Min Fader var ogsaa ualmindelig godt begavet, og uagtet en meget daarlig Skoleuddannelse skrev og regnede han som en af de bedste, og hans Hukommelse og Stedkundskab i Sognet og hele Omegnen var mageløs. Det var derfor intet Under, at han i mangfoldige Aar havde Part i Sognets Styrelse, ligesom der ej heller kunde ske noget ekstra som Hedeudskiftning og deslige, uden at der fra Beboernes og Øvrighedens Side blev raabt efter Jens, hvis Hæderlighed og store Lokalkendskab var ubestridelig. Ved hans Jordefærd 1859 mødte derfor ogsaa en ukendt stor, uindbudet Sørgekare fra nær og fjern, selv Præsten, der ellers aldrig plejede at komme i Sørgehuset og som var min Faders politiske Uven, var mødt og begyndte sin Tale med de Ord: »I Dag begraver vi en Stormand«.

Min Moder, der var lidt ældre, levede endnu et godt Aars-tid. Hun var en Gaardmandsdatter fra vor Naboby. Hun blev tidlig forældreløs og maatte ud iblandt fremmede, hvormed hun fortsatte til sit Giftermaal. De sidste 13½ Aar tjente hun i en Præstegaard og blev her betragtet som hørende til Familien. Hun havde to Brødre, der begge var bosiddende i Flensborg og for til Søs. Den ene var i mange Aar Skibsfører, men fik saa Ansættelse som Lodsoldermand og levede sine sidste Dage i en god Stilling og som anset Mand. Hans ældste Søn, Peder, havde først drevet Handel og blev en stor Skibsreder og meget rig Mand. Han var ivrig dansk-sindet og havde 1850 megen Leverance til Armeen. Han var Senator og senere Stænderdeputeret og Ridder. Han døde 1864, men heldigvis før Tyskerne kom til Byen.

Vor Ejendom i Brede var kun lille, havde ret gode Enge, men skarpsandet eller kold Agerjord, hvorpaa der holdtes 2 Heste, 5 Køer, et Par Ungstykker og 12 Faar. Der var temmelig lidt at leve af for en Familie, hvorfor min Fader søgte at tjene lidt som Smaakører, mens min Moder var i vide Kredse bekendt som en dygtig Kok ved store Gilder, hvorfra hun hjembragte megen lækker Mad til os Børn. I dette gode Hjem voksede vi fire Søskende op. Begge mine Brødre tjente under deres Skolegang i Præstegaarden; den ældste lærte derefter Handel og døde som Husfoged i Aabenraa. Den yngste deltog som Soldat alle 3 Krigsaar ved 3. Jægerkorps

og fik 1849 ved Isted en Kugle gennem det ene Ben. Efter Faders Død overtog han Ejendommen. Min Søster var bestandig hjemme og deltog i Hus- og Markarbejde og knip-lede og vævede saa ellers for Resten.

Om mig selv kan jeg fatte mig i Korthed. Jeg var sygelig i min tidligste Barndom, og senere var jeg lige til min voksne Alder meget undseelig og næsten folkesky. Jeg var den yngste i Flokken og var hjemme som Vogterdreng og havde der Tidsfordriv nok; thi vi havde vor Jord paa 11 langt fra hinanden beliggende Steder og havde Kørerne inde baade Middag og Nat. Jeg blev konfirmeret 1849 (altsaa 17 Aar) og blev saa 1. Maj Hjælpelærer i Daler, hvor jeg var til 1. November, da jeg fik Biskolen i Apterp i mit Fødesogn. Her var jeg i 3 Aar, derpaa 2 Aar paa Seminariet, 4 Aar Andenlærer i Nr. Alslev, (Falster) og 45 Aar Lærer i Gunslev, fra hvilket Embede jeg tog min Afsked i Juli 1903.«

Lærer Hansen var en glimrende Begavelse og i Besiddelse af en næsten enestaaende Hukommelse, som han vel havde arvet efter Faderen, og til sin Død læste han uden Brillen. Hans Evner og Kræfter blev ogsaa taget stærkt i Brug uden for Skolen. Han var saaledes i 18 Aar Formand for Gunslev Sogneraad, Medstifter og Formand fra 1873 til 1895 for Gunslev Sogns Alderdomskasse, Revisor ved Landbostandens Sparekasse, Regnskabsfører for Andelsmejeriet »Nutiden«, med til at oprette Skerne og Gunslev Brugsforeninger o. m. a.

Sine sidste Aar tilbragte han som Enkemand hos sin Datter og Svigersøn, Anna og Lars Stryg, Gunslev, og blev begravet paa sin 80 Aars Fødselsdag. Ved Højtideligheden i Hjemmet talte A. M. Hansen over ham og udtalte bl. a.: »Nu, da vi skal føre afdøde ud fra det Hus, der nu i 9 Aar har været hans Hjem, ligger det nær for os at samle vore Tanker om den Mand, hvis virksomme Liv igennem en Aarrække har haft saa stor Betydning for denne Egn. En Del af jer, der staar omkring hans Baare, har jo kendt ham gennem hele hans Manddomsgerning, set ham i hans Manddoms fulde Kraft vinde fremad til de fremskudte Pladser — set ham som den, der under Ansvar var med til at gribe ind, ikke alene i Sog-

nets Anliggender, men endogsaa i Statens Styrelse. I har kendt ham, da hans Navn var landskendt og hans Tanker og Meninger i Ord og Skrift naaede ud til vide Kredse af vort Folk. I har kendt ham, da han stod midt i Livets Kamp, hvor Slagene faldt hvasse og haarde, men hvor ogsaa Begejstringen lød varmt og taknemmelig. — Jeg selv har ogsaa kendt gamle Hansen, men mere som Kæmpen, der var træt efter Slagene, kendt ham mere som Hjemmets Mand, og jeg siger ham Tak, fordi jeg fik Lov at faa et Ungdomshjem i hans Hjem derude i Skolen, og jeg siger ham Tak, fordi jeg med Sandhed kan sige, at trods den store Forskel, der var paa os saavel i Alder som i Meninger og Anskuelse om saa mange, mange Ting, saa mødte jeg dog altid Venlighed og Godhed.

Han elskede Fred i sit Hjem, Fred med sine Skolebørn, der jo nu ogsaa var hans Sognebørn — Fred med os alle. Et haardt og ukærligt Ord smertede ham dybt. — Og vi har kendt gamle Hansen, da han i sin høje Alderdom efterhaanden rystede de mange Tillidshverv af sig for til sidst at søge ind i Stilheden her paa dette Sted, hvor han fik sit Alderdomshjem, og hvor en Datter viste Kærlighed og Opofrelse imod sin Fader, der søger om Sidestykke.«

Ved Graven bragte Lærer Nielsen-Klodskov en Tak, fordi gamle Hansen i sin Tid uden Vederlag havde forberedt ham til Lærergerningen.

I Stilhed var der flere andre, der bragte en Tak til den gamle, højtbegavede Lærer og Politiker.

Præstekalenter paa Lolland-Falster fra Reformationen til vore Dage.

Af Erhard Qvistgaard.*)

De saakaldte Præstekalenter, og dermed menes i vor lutherske Kirke siden Reformationen Sammenkomster af Præster til gensidig Opbyggelse og Drøftelse af Embedssager, har deres Oprindelse tilbage i den katolske Tid i de daværende Gilder eller Lav. Selve Navnet »Kalent« er udledet af det latinske Ord »calendæ«, den første i Maanednen, da Kalentebrodrerne i Reglen samledes. De katolske Gilder var ogsaa Foreninger, vel i Reglen i Byerne, særlig af Præsterne, Haandværkere og Købmænd, der kom sammen til gensidig Opmuntring og tillige, hvad ikke maa glemmes, for at der skulde læses Sjælemesser for dem efter deres Død. Medlemmerne samledes i Reglen 4 Gange aarlig.

Nogle af de tidligste Oplysninger herom her i Landet har vi fra Lolland-Falster i de saakaldte »Statuter for Guds Legemes Lav eller Sønderherreds Kalent«¹⁾ fra 1388. Disse Statuter eller Kalentebreve fandtes i Pastor Rogerts Tid (Præst i Nakskov, død 1706) i de lollandske Præsters Fællesarkiv (Landkiste), en vel beslaaet »Knubkiste«, der fra gammel Tid havde sin Plads i Stokkemarke Kirke, senere er den forsvundet, hvornaar vides ikke. Medlemmerne i Guds Legemes Lav var mest Præster og Adelsfolk, disse sidste næsten alle Tyskere, der, da Lolland var pantsat til Grev Johan af Holsten, i særlig Grad var kommet herind, ligesom

---

*) Forfatteren, der 1891—97 var residerende Kapellan i Vesterborg-Birket, døde 4. Oktober 1940.

mange af Præsterne. De samledes til gensidig Opbyggelse og Sjælemesse for deres døde.

Foruden ovennævnte Guds Legems Lav har vi paa Lolland »*Vor Frue Kalent eller Vingodset i Sønder Herred*«, hvortil det første i Tidens Løb synes at være blevet forandret, og dets Opgave var, som ogsaa Navnet antyder, for en stor Del at forsyne Kirkerne i Sønder Herred med Vin og Brød ved Nadveren. Midlerne hertil og i det hele til Sammenkomsterne havde Kalenterne erhvervet rimeligvis ved Sjælegaver givne til Messe for de afdøde. Adkomstbrevene til Kalentegodset (Kalentebrevene) opbevarede i Landkisten i Stokkemarke, og de ældste af dem gaar tilbage til 1420^s).

Om der har været flere Kalenter her, vides ikke med Sikkerhed; der nævnes undertiden »det store Kalent og det lille Kalent« samt Sct. Nicolai Kalent i Nørre Herred.

Dette er i store Træk, hvad vi ved om Oprindelsen til de senere Præstekalenter, der opstod efter Reformationen, hvorved Sjælemesserne afskaffedes, saa Kalenterne blev af en anden Art.

Selve Navnet Præstekalent viser jo allerførst, at Medlemmerne heri i Hovedsagen var Præster og tillige Degne, idet disse sidste, der i Reglen var Studenter, nærmest henregnedes til Præstestanden; enkelte fromme adelige Personer og Øvrigheds personer træffer vi dog ogsaa af og til som Gæster. Hvert Herred havde i Reglen sit Kalent, der holdtes i det mindste 2 Gange aarlig, saaledes f. Eks. Slagelse Herreds Præsters Kalent, og Hensigten hermed var dels gensidig Opbyggelse, dels Drøftelse af fælles Interesser, og Kalentet sluttede altid med et Gilde, der jo desværre paa Grund af Tidens Umaadelighed i Mad og Drikke ogsaa ved disse blev Aarsagen til, at de blev forbudt, først ved kgl. Anordning 1618, og senere igen ved Chr. d. V's Danske Lov.

Hvor holdtes nu disse Kalenter? Altid i Kirkerne, undtagelsesvis ogsaa i de fra den katolske Tid bevarede Kalentehuse, hvor Præsten, der holdt Mødet, prædikede ligesom paa Bededagene, og der blev sunget Salmer. Tillige blev der ved den Lejlighed betalt forskellige kirkelige Afgifter. Naar en Kalentebroder døde, skulde alle Kalentebrodre følge hans

Lig til Graven. Hvo, der forsømte det, skulde bøde en Tønde Øl (betegnende for Datiden i dens umaadelige Brug af Øl og tildels ogsaa Vin). Desuden skulde der gives 6 Mark som Sjælegave til Kalentet og 1 Daler som Sjælegave (et Udtryk for Legat) til Københavns Universitet. Desuden indsamledes der til forældreløse Præste- og Degnebørns Skolegang og til de fattige (de saakaldte Tavlepenge).

Efter Mødet i Kirken samledes Kalentebrødrene med Hustruer til Gilde i Præstegaardene, der skulde holdes uden Overdaadighed efter kgl. Befaling efter nærmere Regler, der var givet af Landemoderne, ogsaa kaldet Synodalia³). Ved Maaltidet blev der sunget Salmer paa Latin, hvoraf en Del endnu er bevarede, og læst bestemte Bønner. Skønt disse Gilder efter kgl. Anordning og Biskoppernes Paabud skulde holdes med Maadelighed foruden Drukkenskab, Spillemand, Bulder og Bang, Sværgeren og Banden, overholdtes disse Paabud ifølge Tidens Skik langt fra altid. Biskop Jac. Madsen i Fyn siger bl. a. saaledes: Vi hører om Kalentegilder, hvor der trakteredes med 15 Retter Mad, og til et Kalentegilde 1598 i Sydsjælland anvendte Præsten et Kvæghoved, to Fedesvin, seks Lam, syv Gæs, ti Par Høns, tolv Snese Æg, desuden otte Fade Saltmad, hvortil blev drukket fem Tdr. Øl og tre Potter Brændevin. Gildet varede i 3 Dage. — Naar vi læser dette, kan det ikke undre os, at Kongen af den Grund helt forbød Kalentegilderne, der saa lidt efter lidt gik over til de nu brugelige Præstekonventer under beskedne Former.

Hvorfra fik nu Præsterne, der i Reglen var fattige, Midlerne til saadanne Gilder? Selvfølgelig var der ogsaa dengang velhavende Præster, der af deres egen Pung afholdt Udgifterne dertil, men i Reglen fik de, der holdt Gilderne, Hjælp fra Kalentegodset, der i den katolske Tid var givet til Afholdelse af Sjælemesser i disse Lav, men nu var gaaet over i Præstekalenternes Eje, og endelig var disse Gilder vel ofte for en Del Sammenskudsgilder ogsaa fra de deltagende Degne.

Hvordan saa nu den gejstlige Øvrighed oprindelig paa disse Præstekalenter? Den saa paa dem med Velvilje, skønt

de stammede fra den katolske Tid, de havde ogsaa Kongens Bevaagenhed, saa at han holdt sin Haand over dem og straffede dem, der paa en eller anden Maade forulempede dem, og han søgte at fremkalde saadanne Præstekalenter paa Egne, hvor de enten var gaaet af Brug eller aldrig havde været, f. Eks. ofte i Jylland, hvor vi nærmest intet hører om Præstekalenter, da de lange uvejsomme Strækninger og det barske Klima lagde store Hindringer i Vejen for Sammenkomster.

En vist tilfældig Undtagelse fra Paabudet om Præstekalenternes Ophævelse skal, da den er ganske interessant, fremdrages her. Skønt Præstekalenterne ved kgl. Bud er ophævet for over 300 Aar siden, selv om de ikke alle forsvandt paa en Gang, findes der dog endnu 2 Steder her i Landet, hvor de endnu er i Live, nemlig Lollands Sønder og Nørre Herred, og der svares aarlig en Afgift af 8 Tdr. Byg fra 2 Gaarde, en i hvert Herred, og Pengene herfor betales til den Præst, der det Aar skal holde Kalentet og Gildet derefter. Udgifveren heraf har selv som ung Præst paa Lolland for nogle og fyrretyve Aar siden deltaget heri. Kalentet begyndte sikkert med Forhandling om et eller andet kirkeligt Emne og endte med en festlig Middag og hyggeligt Samvær.

For nogle Aar siden nægtede den ene af Ejerne af Kalentegaardene at betale den aarlige Afgift paa 8 Tdr. Byg. I den Anledning blev der af Øvrigheden anlagt Sag imod ham, og han tabte Sagen. Nærmere om Sagens Forløb kendes ikke. Hvordan det kan være gaaet til, at Præsterne paa Lolland i Modsætning til andre Steder har beholdt disse Præstekalenter, kan vist næppe nogensinde forklares mere, da alle Protokoller o. lign. vedrørende disse Kalenter for længst er forsvundne, det siges efter gammel Overlevering, at det var, fordi Præsterne paa Lolland var mere maadeholdne med Mad og Drikke end Præsterne andre Steder, men mon det er sandt? Det bliver vist altid en uløst Gaade.

Om de endnu eksisterende Kalenter i Lollands Nørre og Sønder Herred kan yderligere meddeles følgende efter velvillige Oplysninger fra Provst Frode Odsbjerg, Søllested, og Stiftskasserer Fru Schjerbeck, Nykøbing F.:

De to Kalenter holdes den Dag i Dag i Overensstemmelse med de gamle Kalenteregler, hvori det bl. a. var foreskrevet, at den Kalentebroder, hos hvem Kalentet holdtes, skulde indlede en Forhandling om et gejstligt Emne, hvorefter man indtog »et tarveligt Maaltid«. Endelig var det »Brødrene« tilladt at samles om »2—3 Timers Samdrik«, hvorefter de skulde forføje sig hver til sit, saaledes at de kunde komme hjem, medens det endnu var lyst. — I vore Dage er det tarvelige Maaltid dog blevet til en Middag, hvori ogsaa Præsternes Hustruer deltager, og de »2—3 Timers Samdrik« er udgaaet af Programmet.

Saa vel i Nørre som Sønder Herred holdes Kalentet een Gang aarlig, almindeligvis paa en Hverdag i September Maaned. Til Afholdelse af Udgifterne ved Sammenkomsten modtager den Præst, der efter Tur holder Kalentet, dettes samlede Aarsindtægt, der for Nørre Herred udgør 146 Kr. og for Sønder Herred 152 Kr. Disse Beløb er Renter af Kalenternes Kapitaler, der udgør henholdsvis 3657 Kr. og 3800 Kr. Endelig raader begge Kalenter i Fællesskab over en Kapital paa 800 Kr., hvis Renter fordeles med Halvdelen — 16 Kr. — til hvert Kalente.

Kapitalen er — formodentlig ved Tiendeafløsningen — indbetalt til Stiftsøvrigheden, der forvalter dem. Sønder Herreds Kalentes Kapital indestaar saaledes i en Ejendom paa Søvej i Nykøbing F. *Red.*

Noter.

¹⁾ Se Kirkehist. Samlinger 3, VI, 418 ff. — ²⁾ Rhode: Samlinger til Lolland-Falsters Historie. — ³⁾ Se herom Landmodeprotokollen for Sjællands Stift 1559 og tillige Biskop Peder Pallidus' Visitatsbog.

Kilder: Kirkehist. Saml., 3, VI, 418 ff. — Pontoppidans Annaler II, 232. — Nyrop: Danmarks Gilder I, 470, 512, 518, 346. — Dansk Magasin III, 264. — Rørdam: Danske Kirkelove II, 59.

Gehejmekonferensraad Edward Tesdorpf.

Gehejmekonferensraad Edward Tesdorpf, Ourupgaard.

Af *K. Ancker-Jensen.*

Da det i Aar netop er 100 Aar siden, at »gamle Tesdorpf« kom til Ourupgaard og begyndte det Arbejde, der i en Menneskealder skulde føre dansk Landbrug fremad med Kæmpeskridt, kunde der maaske være Anledning til ogsaa i denne Aarvog at riste ham en Minderune; saa meget mere som »gamle Tesdorpf« ubestridt staar som en af de ypperste Falstringer — om ikke den aller ypperste!

Edward Tesdorpf var født i Hamborg den 27. September

1817. Faderen havde her grundlagt et stort Handelshus; men medens den ældre Broder, Adolf, fortsatte Handelstraditionerne, saa havde Edward fra ganske ung Lyst til Landvæsenet. Efter sin Skolegang i Gymnasiet i Hamborg kom Edward Tesdorpf som 17-aarig ud paa forskellige store Gaarde i Holsten for at lære Landvæsen; og da der dengang var nogle holstenske Forpagtere, der havde bosat sig paa Lolland, fik Tesdorpf ogsaa Lyst til at komme herop og drive Landbrug. Han kom da 20 Aar gammel som Forvalter til Gammelgaard hos den bekendte Forpagter Wibeke, der dengang ansaas for at være en meget dygtig Landmand.

Her lærte Tesdorpf først og fremmest den fede lollandfalsterske Jordbund at kende, og her styrkedes mere og mere hans Kærlighed til denne Jord og hans usvigelige Tro paa, at den rigeligt vilde belønne, hvad der blev ofret paa den. Tesdorpf var paa Færde tidlig og silde, og han brugte sine Øjne godt; men det, den unge Forvalter saa med Hensyn til Jordens Drift og Kvægets Ydeevne, bestyrkede ham mere og mere i, at her skulde ganske andre Metoder til, og at der paa saa godt som alle Omraader trængtes til Reform.

Saa var det, at Ourupgaard paa Falster med Gods og Tilliggender, der ejedes af Baron de Selby, blev udbudt til Salg. Og da Tesdorpf havde været paa Falster og set paa Herlighederne, ilede han til Hamborg og fik sin Fader med til Brüssel, hvor de traf Baron de Selby og fik Handelen i Stand i Januar Maaned 1840. Købesummen var 330.000 Rdl.

Den godt 22-aarige Godsejer begav sig derpaa til Ourupgaard, hvor han — beskeden som han var — tingede sig i Kost hos Forpagter Mackeprang, der havde Gaarden i Forpagtning til 1842. Her gik Tesdorpf saa og tumlede i Tankerne med alt det, der nu skulde laves om, fornyes og forbedres. Tesdorpf's to Hovedinteresser var og blev til hans Død: Landbrug og Kvægavl. Og for at kunne forstaa det umaadelige Opsving, Landbruget nu gaar i Møde, er det nødvendigt først at se, hvor elendigt det dengang saa ud.

Stenede, sumpede og sure Marker med Afgrøder paa højst 5—7 Fold. Elendige Redskaber til at bearbejde Jorden med, Træharver og tunge daarlige Plove, der ikke kunde vende

Jorden ordentligt og ikke kunde gaa i. Et Minimum af Gødning raadede man over til at sætte Kraft paa Afgrøderne, og Kvæget var lavstammet, mere eller mindre misrøgtet og gav kun lidt Mælk o.s.v., o.s.v.

1842 tog saa Tesdorpf fat. Først Kvæget. Køerne paa Ourupgaard, som næsten alle andre Steder paa den Tid, var af »den gamle Landrace«; en lille forkommen Vantrivning af en Ko, som gav maadelig Mælk. Men Tesdorpf havde i Holsten lært Anglerkøen at kende, og da han først havde Foden under eget Bord paa Ourupgaard, begyndte han med det samme at udskifte alt Kvæget der, og i Stedet indførte han saa Anglerkvæg, eller, som det ogsaa kaldtes: holstenske Køer. Disse blev saaledes Grundlaget for den senere saa bekendte Ourupgaard-Stamme.

Han indforskrev ogsaa dygtige »Hollændere*»), der skulde passe Køerne og tage sig af Mælken; og lidt efter lidt kom der Orden i alle Tesdorpf's Stalde. Anglerkøen var stor og yderig, »Hollænderne« forstod at give Køerne Kernefoder, som paa den Tid var noget ganske ukendt, og snart steg Mælkeproduktionen til mere end det dobbelte af, hvad man kendte.

Om Agerbruget siger Tesdorpf selv: »Det gælder for Landmanden om efterhaanden ved Kulturen at forbedre Jorden. Blandt mange Midler, som tjener hertil, er der især to, som staar til alles Tjeneste: Gødning og Jordens Hvile«. Anglerkøen, der blev fodret haardt, gav megen Gødning, der kom Jorden til gode, og Brakken — Hvilen — ansaa Tesdorpf for aldeles uundværlig. (Nutidens Landmænd ser anderledes paa det). Med Hensyn til Jordens Behandling forstod Tesdorpf straks, at der skulde gode Redskaber til, og han var allerede i 1844 paa Indkøb i Holsten efter saadanne for landøkonomisk Selskab. Selv gik han paa sine Gaarde i Spidsen, naar noget nyt kom frem, og han var saaledes en af de første, der brugte Slaamaskine, Mejemaskine og Damptærskværk. Han indførte efterhaanden Dræning af Markerne paa alle sine Gaarde, hvad der paa den Tid var noget ganske ukendt,

---

*) »Hollænder« kommer af Hollænderi, ældre Navn paa Mejerivæsen.

og han lod uddanne Dræningsmestre, der saa igen lærte Kunsten videre. Han var en af de første, der brugte kunstige Gødninger; saaledes allerede 1853 fosforsur Kalk. Og i 1857 oprettede han den bekendte Benmølle paa Ourupgaard, der opkøbte Ben fra hele Lolland-Falster, og malede dem til Benmel, der blev brugt som Kunstgødning. Han sørgede for,

Ourupgaard, opført 1862—67 af Edw. Tesdorpf (Arkitekt Glühr, Hamburg). Ombygget 1939.

at de kalkfattige Marker blev merglet, og han lod de mange Sten i Markerne bryde op.

Denne udmærkede Behandling af Jorden og hensynfulde Drift gav Fremgang i Kornavlens Aar for Aar. 1849 giver Tesdorpf's Kornmarker i Gennemsnit 10 Fold; 1854 12 Fold; senere 18 Fold, og i Tesdorpf's sidste Leveaar endog 21 Fold.

Imidlertid havde Tesdorpf købt flere store Gaarde foruden Ourupgaard, hvis Hovedbygning han forøvrigt ombyggede 1862—67; saaledes: Gedsergaard, Frisenfelt, Ludvigsgave, Pandebjerg, Sædingegaard paa Lolland m. m., saa at han efterhaanden selv drev 10 Herregaarde med 2355 ha af Danmarks bedste Jord. Disse Gaarde blev nu Mønsterbrug for hele Landet, og fra nær og fjern flokkedes unge Landmænd

som Lærlinge paa Tesdorpf-Gaardene for at lære Landbrug. Tesdorpf forstod som ingen anden at vælge dygtige Medarbejdere — helst nogle, han selv havde oplært. Og de dygtigste kom nu ud som Forvaltere paa hans egne Gaarde og indførte her alle de nye Metoder og Fremskridt. De fik i mangt og meget Lov til at disponere temmelig frit, men altid under Ansvar. Der fortælles saaledes, at Tesdorpf engang kom til Gedsergaard, hvor en Hvedemark var mislykket det Aar. Tesdorpf holdt paa, at Marken skulde pløjes om, men Forvalteren protesterede; der skulde nok blive Hvede. Efter nogen Tids Parlamentering sagde Tesdorpf: »Ja, ja! Hvis det var *min* Hvedemark, saa skulde den nu pløjes om!« Den blev ikke pløjet om; men Tesdorpf fik Ret. Hveden mislykkedes totalt!

Saaledes var Tesdorpf selv paa Pletten for at vejlede og inspicere. Mindst een Gang om Ugen besøgte han hver af sine Gaarde og talte med Forvalteren, drøftede Sagerne og besaa Bedriften. Han kørte almindeligvis i aaben Landauer de lange Veje med sin berømte Kusk, Peter Holst, tronende paa Bukken. Han var almindeligvis iført en gammel Pels, og var det mørkt, bar han en tændt Lygte i en Snor om Halsen. Der fortælles, at han undertiden var saa tidligt paa Færde, at han naaede helt ud paa de sydlige Herregaarde Kl. 5 om Morgenen, før der blev sat i Arbejde.

Paa disse Køreture fulgte han nøje Bøndernes Arbejde i Mark og Mose og nikkede bifaldende, naar det, han saa, var godt. Var der derimod sløset med Arbejdet og ingen Tegn til Forbedring at spore, saa kunde han skrive et Par Ord ned i sin Lommebog, og saa fik Manden det at vide ved første Lejlighed. Det fortælles ligeledes, at Tesdorpf paa disse Køreture ved 5—6-Tiden om Morgenen stedsse lagde Mærke til, om Folk var oppe og i Gang med Arbejdet. Og saa han et Sted Køerne staa paa Marken og brøle, da er det mere end een Gang sket, at han stod af Vognen, gik hen og flyttede Køerne, bankede endelig paa Sovekammervinduet og sagde lunt: »Nu kan du godt sove lidt længere; jeg har flyttet!«

Men paa Ourupgaard samledes alle Traade, og herfra

kom alle Fremskridt — først til hans egne Gaarde og siden ud over Landet. Her lagdes Grunden til en konsekvent gennemført rationel og rentabel Landbrugsdrift, og her anstillede Fjord og P. Nielsen deres Forsøg, der har betydet saa meget for Landbruget. Her mødtes Landbrugets dygtigste Mænd, og Tesdorpf holdt aldrig noget af det nye for sin egen Mund.

Ligesom de store Bernstorff'er og Reventlow'er, der havde en levende Følelse af, at Adel forpligter, saaledes var Tesdorpf ogsaa altid rede til at ofre sig for en god Sag og lade alle nyde godt af de Fremskridt, der blev gjort.

Altid offentliggjorde han Resultaterne af sine Forsøg og Forbedringer i sine talrige landbrugsfaglige Artikler i Tidsskrifter og Blade. Han samlede sine Forvaltere og Lærlinge til Instruktion, indforskrev dygtige Konsulenter, og selv holdt han Gang paa Gang Foredrag om det, der altid laa ham mest paa Hjerte: Rentabelt Landbrug og Kvægavl og en forbedret Mejeridrift! Da Tesdorpf kom til Danmark, forstod man kun daarligt at lave Smør. Men Tesdorpf indforskrev dygtige Mejersker fra Holsten, der efterhaanden fik Gang i Mejerivæsenet, og den Dag i Dag bør disse Mejersker — senere Mejerister — holdes i Ære, fordi det var dem, der lagde Grunden til det danske Smørs senere saa bekendte høje Standard.

Ogsaa for Skovvæsenet gjorde Tesdorpf meget. Der blev gravet Grøfter, fældet og ryddet op, og store Skovarealer blev tilplantet med nyt, og lidt efter lidt kom Ourupgaardskovene i sund, forsvarlig og rentabel Drift. Jagt, som ellers de fleste Godsejere sætter saa stor Pris paa, brød Tesdorpf sig ikke om. Engang, da der saaledes var Tale om Udtørring af Fiskebæk Sø, og en af hans Venner bad for den gode Andejagt og den smukke Sø, svarede Tesdorpf: »En Række gode Køer er ogsaa smukt, og saa er den nyttig!«

Sammen med Ourupgaard overtog Tesdorpf Fanggaarden, den nuværende Bøtøgaard, og her holdt han Faar og Fedekøer. Stude og Fedekøer af Breitenburg-Racen holdt han ligeledes paa Sydgaardene. Men Fanggaardens Arealer grænsede op til Bøtø Nor, og derved kom Tesdorpf ind paa den

Tanke at afvande Noret. Denne Tanke havde været fremme før, men nu blev den virkeliggjort. I 1860 dannede Tesdorpf det Andelsselskab, som med ham selv i Spidsen førte Sagen igennem. Der blev gravet Kanal fra Bøtø Nor til Guldborgsund, anlagt Pumpestation ved Marrebæk, og i Tidens Løb indvandedes derved ca. 2000 ha Græsningsarealer, ligesom alle de mange Marker, der havde Afløb til Bøtø Nor, steg i Værdi. Stormfloden i 1872 syntes at slaa det hele Værk i Stykker; men Tesdorpf gav ikke op. Han tog fat igen, fik bygget det 15 km lange Dige mod Østersøen, og snart var der Orden i Sagen igen. Han indkaldte fra Hedeselskabet en Plantør, der paa Bøtøgaardens Arealer plantede 2—300 ha til med Gran og Fyr — Bøtøskoven — ligesom der blev plantet Læbælter langs Bøtø-Kanalen.

Paa sine mange Rejser havde Tesdorpf navnlig i Tyskland lært Sukkerroedyrkingen at kende, og han vidste, at det var en god Forretning for Landmændene. Han gik længe med Tanker om at begynde Sukkerroevavl paa sine Gaarde, men stødte paa Vanskeligheder fra Regeringens Side, idet Staten tjente godt paa den Told, der var paa indført Sukker. Først i 1872 lykkedes det at vinde Forstaaelse for Sagen, og »De danske Sukkerfabrikker« begyndte at bygge deres Fabriker. Men det var ikke Tesdorpf's Mening, at Industrien skulde løbe af med Gevinsten; han mente, at de indtjente Penge skulde komme Landbruget til gode.

Han fik derfor stiftet et Andelsselskab, og med Tesdorpf som Sjælen i Foretagendet byggedes Andelsfabriken »Nyköbing Sukkerfabrik« 1884. Hvad denne Fabrik har betydet og stadig betyder for Falster og Dele af Lolland behøver ikke nærmere at præciseres.

Ogsaa Bondebruget havde hans Interesse. Vi har set, hvorledes han kiggede Bønderne efter i Sømmene paa sine Køreture; men mange stod han i nøje Kontakt med.

Efterhaanden var der ogsaa en Del af dem, der havde været Lærlinge paa hans Gaarde, og de bevarede alle Dage Respekt for gamle Tesdorpf.

Straks i 1842 lod han Hoveriet afløse mod en særdeles rimelig Afgift, da Tesdorpf straks saa, at hverken han eller Bønderne var tjent med *den Slags* Arbejde.

Arbejdet staar i det hele taget for Tesdorpf som det egentlige i Livet. Anstrenge sig for stedse at yde det bedste, forbedre og forbedre paa det indvundne Resultat — altid at stræbe mod det mere fuldkomne, saadan var Tesdorpf selv, og saaledes forlangte han af andre.

Over hans Skrivebord paa Ourupgaard stod der: Arbejde er Livets Hjul! Og først naar vi ser, at han altid holdt sig dette for Øje, forstaar vi, at han naaede saa uendelig vidt og fik Tid til selv at være med endog i de mindste Detailler.

I 1847 tilbød Tesdorpf Bønderne deres Gaarde som Arvefæste med Udsigt til at overtage Gaardene som Ejendom. Men det blev ikke til noget ret mange Steder; Bønderne turde ikke vove det. Først da de gennem Tesdorpf's Belæring var blevet dygtigere og havde faaet mere Tro paa egne Evner, gentog han Tilbudet, og 1874 endelig købte Bønderne deres Gaarde.

Han interesserede sig for Bønderne, og naar han saa, de var virksomme og virkelig gjorde noget for at forbedre deres Brug, var han dem altid til Hjælp og Opmuntring. Han uddelte Præmier i Form af Tillægskalve, Grise eller Landbrugsredskaber til de dygtigste iblandt dem, og han skaffede dem Bygningshjælp og Dræningshjælp. Han sammenkaldte ofte Bønderne fra de 76 Gaarde, som hørte under Ourupgaard, og drøftede med dem, hvad der burde gøres.

Selvfølgelig fik Offentligheden ogsaa sit Tag i Tesdorpf, og mange og store var de Tillidshverv, der blev lagt paa hans Skuldre.

I næsten 50 Aar var han Leder og Bærer af »Maribo Amts økonomiske Selskab«, og som Præsident for »Det kongelige danske Landhusholdningsselskab« udfoldede han ret sine rige Evner. Han tog Initiativet til Oprettelsen af »Ugeskrift for Landmænd«, det første landbrugsfaglige Tidsskrift. Han arbejdede for Konsulentvirksomheden, for Undervisning af Landmænd, for et stedse dygtigere Mejeribrug, ligesom han paa Grund af sit store Kendskab til engelsk og tysk Landbrug fik udvirket et Samarbejde her af største Betydning. Han fik i 1865 oprettet regelmæssig Eksport af levende Kreaturer til England, der i en Menneskealder var en god Indtægtskilde for Landbruget. Han interes-

serede sig for Arbejderspørgsmaal, Sygekasser, Skolevæsen og Kirkevæsen. Han byggede sine Gaarde op, byggede Kirker, Bøndergaarde og Arbejderhuse. Han anlagde Teglværk ved Ourupgaard og fremstillede saaledes selv de fornødne Mursten og Drænrør. Han byggede solidt og praktisk. Man kan den Dag i Dag se paa et Arbejderhus, naar det er Tesdorpf, der har bygget det. Grunden er sat med store tilhugne Kvadersten som Fundamentet til en romansk Kirkebygning, og saadan var det helt igennem massivt og forsvarligt. Til hvert Arbejderhus skulde der være saa meget Jord, at der kunde holdes et Par Køer.

Idestrup Kommune var han en god Mand. Han var Sogneraadsformand næsten hele sit Liv og interesserede sig stærkt for Skolevæsen og Fattigvæsen. Saa godt som hver Søndag var han i Kirke og besøgte bag efter Fattighuset, hvor han kendte alle de gamle, talte med dem og uddelte Penge til dem. Han oprettede Sygekasse, Alderdomsforsørgelse, ja, selv en Brugsforening fik Idestrup paa Tesdorpf's Initiativ.

Da Tesdorpf traadte tilbage som Præsident for det kgl. Landhusholdningsselskab, blev han udnævnt til Æresmedlem og hædret med Collin-Medaillen i Guld, Selskabets højeste Udmærkelse.

1888 udnævntes han til Gehejmekonferensraad, ligesom han fra Udland og Indland modtog talrige Hædersbevisninger. Han var saaledes, bl. a. Æresmedlem af det kgl. engelske Landbrugsselskab.

Tesdorpf var Initiativets Mand, og han var en myndig Mand; men han var ogsaa en jævn Mand, der kunde tale med alle og gerne gjorde det. Hans Helbred var godt, og han taalte de største Anstrengelser; selv levede han nøjsomt og beskedent, ja næsten tarveligt. At han efterhaanden kom til at staa for Falstringerne som noget overordentligt, var jo ikke underligt. Men han havde saa godt som udelukkende Venner. I Krigsaarene var der af og til lidt Opposition mod den »tyskfødte« Mand, men det var kun Smaatterier. Alle var efterhaanden kommet ind paa, at Tesdorpf var en Hæ-

dersmand helt igennem, og at Danmark kunde være stolt af at have adopteret en saa virksom og dygtig Søn.

Den 2. Maj 1889 døde Gehejmekonferensraad Edward Tesdorpf paa Ourupgaard, 72 Aar gammel, af en Hjertesygdom, og dermed afsluttedes saa det rige og for Danmarks Landbrug saa betydningsfulde Livsafsnit, som ovenfor er skildret.

Gehejmekonferensraaden ligger begravet paa Idestrup Kirkegaard i den falsterske Jord, han elskede til det sidste.

Kilder: L. Koch: En gammel Præst's Erindringer 1912. — C. Pedersen: »Sukkerfabriken Nykøbing«, dens Tilblivelse og Virksomhed 1923. — A. la Cour: Edward Tesdorpf. Særtryk af Tidsskrift for Landøkonomi 1890. — Svend Jørgensen: Lolland-Falsters Herregaarde 1938. — Forskellige Lexica, Aviser, Tidsskrifter og Blade. — De fleste Smaatræk har jeg fra gamle, der har kendt Tesdorpf eller hørt om ham.

Matthias Weckmann og det prinselige Kapel paa Nykøbing Slot.

Nogle Musikbetragtninger.

Af *Svend-Ove Møller.*

To Byer i Danmark havde i det 17. Aarhundrede Betingelser for at blive virkelige Musikcentre, hvorfra Forstaaelsen af og Kærligheden til Tonekunsten kunde være bragt videre til store Dele af Folket. Desværre skulde Krige og politiske Ulykkesaar ogsaa sønderlemme dette Kulturarbejde, saa at den mægtige Indsats, der blev gjort, kun blev en kort isoleret Periode i dansk Musikhistorie. Ganske vist fik dette musikalske Arbejde stor Betydning for Samtiden, men havde det kunnet overleve de for Landet ulykkelige Aar, er der næppe nogen Tvivl om, at det havde faaet Betydning ogsaa for Nutiden; thi da var denne rige Tid sikkert blevet dansk Musiklivs Barndom; derved kunde dansk Musikkultur have haft en 300-aarig Tradition og vor Tonekunst maaske naaet betydelige Højder.

Den ene af de to Byer er Nykøbing Falster, og det er særlig Musikken i denne By, der i dette Tilfælde interesserer os. Imidlertid bliver det nødvendigt først at vende Blikket mod Nord for at se paa Forholdene i den anden af de to Byer, naturligvis København, da Musiklivet i Nykøbing har sit Udspring herfra.

Skaberen af denne Periodes Musikliv er ingen ringere end Danmarks berømte Konge Christian IV, som uden Tvivl er den største og ædlestes Musikmæcen, der har levet her i Landet. Musikken trivedes dengang væsentlig kun ved Hove (og saa naturligvis i Kirken), det var saaledes ganske i sin Orden, at Landets Konge var den, der maatte tage Traadene

i sin Haand, hvis der skulde gøres en Indsats i Musiklivet. Som den musikalske Natur han var, havde Christian IV et klart Blik for de uvurderlige Værdier, Tonekunsten rummer, og den Indsats han gjorde, for at fremme Musikken i vort Land, er saa vældig, at den aldrig vil blive glemt i dansk Musikhistorie, og Perioden, han skabte, vil bestandig staa som en mægtig lysende Fakkell i et ellers uigennemtrængeligt musikalsk Mørke.

Ganske vist var Musikken knyttet til Hoffet, inden Christian IV besteg Tronen, og denne musikelskende Konge overtog Kapellet, »Kantoriet«, som det dengang kaldtes, efter Frederik II. Men Kapellet gennemgik under Christian IV en fuldstændig Fornyelse, foruden at det blev betydeligt udvidet (ved Kroningsfesten talte det i alt 61 Mand, hvilket paa den Tid var et aldeles imponerende Tal). Christian IV' lange Regeringstid faldt sammen med den Overgang, der skete fra den gamle til den nye Musik (Solosangens og Instrumentalmusikkens Fremkomst). Dette var en væsentlig Aarsag til Kapellets Fornyelse, idet Instrumentalmusikken efterhaanden fik en meget betydningsfuld Plads. Christian IV kaldte mange fremragende udenlandske Tonekunstnere til sin Tjeneste, iblandt dem var den berømte Heinrich Schütz, som ikke blot var Tidens største Komponist, men hvis Værker fuldt ud har bevaret deres Friskhed og stadig regnes blandt de betydeligste Musikværdier, der er skabt. For Musiklivet herhjemme fik disse fremmede Kunstnere ikke blot Betydning ved deres ædle Kunst, men ogsaa — og ikke mindst — ved at uddanne unge danske Musikere, hvoraf nogle blev saa dygtige, at Kongen sendte dem til Udlandet for at fortsætte Studiet under de gunstigste Forhold. Da de vendte hjem, var det som fuldt udviklede Kunstnere, som derefter begyndte en værdifuld Gerning i deres Fædreland. Af disse danske Musikere var Mogens Pedersen ubestridt den største Begavelse, han har vundet et Navn i dansk Musikhistorie, og hans skønne Korværker, der for nogle Aar siden fik en Nyudgivelse, fremføres nu atter i Danmark.

At det paa den Tid, i det ellers saa musikforladte Land, ved en pludselig stærk Indsats blev muligt at uddanne en

Række betydelige danske Musikere, maa een Gang for alle slaa den Fordom til Jorden, at Danskerne skulde være et umusikalsk Folk; den frugtbare Tid, Christian IV skabte, viser med al ønskelig Tydelighed, at den danske Nation, ogsaa hvad Musikalitet angaar, ståar fuldt ud paa Højde med andre Nationer.

Christian IV nøjedes ikke med at høre Musik. Allerede som Barn begyndte han Musikstudiet, og ved megen Flid naaede han ikke blot at tage Del i Musikudøvelsen, men blev endog i Stand til selv at bedømme de Musikers Ydelser, der indstillede sig til Tjenesten i hans Kapel.

Kongen sørgede ogsaa for sine Børns musikalske Opdragelse, og dette bevirkede, at Danmark fik en ny Musikby med et fast Kapel. Og dermed kan vi igen vende Blikket mod Nykøbing for at faa et Overblik over den korte Blomstring, Musikken fik her i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede.

I Aaret 1634 fandt den udvalgte Prins Christians Bryllup Sted i København med overvældende Pragt og store Festligheder, og det var i denne Anledning Heinrich Schütz første Gang kom til Danmark for at lede Musikken ved Festlighederne. Prinsen, der aabenbart havde arvet sin Faders musikalske Evner, har sikkert slet ikke kunnet tænke sig at undvære Musikken ved sit Hof. En Kendsgerning er det, at han straks efter at have taget Ophold paa Slottet i Nykøbing Falster, dannede sit Kapel. Dette Kapel var naturligvis meget mindre end det kongelige Kapel i Hovedstaden; der blev dog knyttet betydelige Personligheder dertil, og der er næppe Tvivl om, at de kunstneriske Ydelser har staaet paa Højde med det bedste, der blev præsteret i den musikalske Verden paa den Tid. Prinsen købte en Del Instrumenter til Kapellet og anskaffede et Orgel fra den kendte Orgelbygger Joh. Lorentz.

Dette prinselige Kapel i Nykøbing talte seks Instrumentister (der ogsaa gjorde Tjeneste som Sangere og saaledes har været meget alsidige) samt seks Trompetere, og det har sikkert i det væsentlige været indrettet som det kurprinselige Kapel i Dresden (Prinsesse Magdalene Sibylles Hjemstavn), der var dets Forbillede.

Af de betydelige Personligheder, Prins Christian har haft i sin Tjeneste, er der ingen, der blot tilnærmelsesvis naar op paa Højde med den berømte Orgelmester Matthias Weckmann. Man maa næsten undre sig over, at det har været muligt at formaa en saa stor musikalsk Begavelse som Weckmann til at indtræde i det forholdsvis lille Kapel i Nykøbing. Muligvis er det Heinrich Schütz, som i 1642 for anden Gang blev Kapelmester i København, der har den egentlige Ære af denne værdifulde Ansættelse.

Desværre er det ikke meget, Musikhistorien beretter om Matthias Weckmanns Liv og Gerning og mindst om hans Ophold i Nykøbing Falster, der faldt i hans ganske unge Aar. Han blev født i Aaret 1621 og blev »Kapelknabe« i Dresden ved det kurprinselige Kapel og blev, efter at have muteret (Stemmen i »Overgang«), sat i Lære hos Heinrich Schütz (senere blev han Elev af Jacob Prætorius og Scheide-mann i Hamburg). I 1643 blev han ansat i Nykøbing Falster. Ifølge Matthesons »Ehrenphorte« skulde Matthias Weckmann være udnævnt til Kapelmester i Nykøbing, og Mattheson beretter endvidere, at han fik en Guldkæde forærende med Prinsens Portræt. Det er dog et Spørgsmaal, om Matthias Weckmann virkelig har været ansat som Kapelmester; Nykøbing-Kapellet var jo ikke ret stort, og af den Grund har man næppe oprettet en Kapelmesterstilling; snarere har han været ansat som »Musicant«, det vil for hans Vedkommende sige som Hoforganist, hvilket ogsaa fremgaar af efterfølgende Reglement. Det er maaske dog ikke udelukket, at han har haft en ledende Stilling, hvilket samme Reglement fra Kapellet kunde tyde paa. Weckmann skulde tage sig af en stemmebegavet »Kapelknabe«, og det karakteristiske Reglement lyder saaledes: »Hoforganist Weckmann skal hver Morgen, undtagen Fredag og Søndag, Kl. 9—10 musicere med ham og de andre Musikanter i det store Forgemark, hvor der for Tiden bliver holdt Prædiken. Han maa passe paa, at Drengen øver sig i de »Manerer«, han har lært, og ikke synger andre Steder. I øvrigt skal han anbringes hos Ph. Stolle, som skal lære ham at spille paa Theorbe, og han skal spise sammen med Pagerne. Til Bevaring af hans Stemme

skal der daglig gives ham ekstra noget Kandis-Sukker samt Aften og Morgen efter Maaltidet en Pægl Rhinskvin, som han skal drikke ud med det samme. Og det maa paases, at han ganske afholder sig fra overdreven Drikken, fra Nødder og andre for Stemmen skadelige Spiser«. (Originalen paa Tysk — citeret efter Angul Hammerichs »Dansk Musikhistorie«).

Allerede fire Aar efter sin Ansættelse i Nykøbing drog Matthias Weckmann bort fra Landet. 1647 blev han kaldt tilbage til det kurprinselige Kapel i Dresden. Det har sikkert været meget svært for Prins Christian at skulle give Afkald paa denne fremragende Musiker, og Prinsen undlod da heller ikke at gøre Forsøg paa at beholde denne Kunstner i sin Tjeneste, men hans Forsøg mislykkedes; Kurprinsen vilde have Weckmann tilbage til Dresden, hvor han ansattes som Hoforganist. Som anført er Musikhistorien meget hemmelighedsfuld, hvad angaar denne Kunstner; man ved dog, at han senere kom til Hamburg, hvor han efterhaanden fik et meget stort Navn som Komponist og Orgelspiller.

Som det er gaaet saa mange af det 17. Aarhundredes betydelige Komponister, blev ogsaa Matthias Weckmanns Navn efterhaanden glemt, og hans Værker har ligget upaaagtet hen lige ned til vor Tid. Nu har man imidlertid igen faaet Øret opladt for de Værdier, disse Værker rummer, og der er i de sidste Aar udgivet baade Orgelstykker og Kantater af denne Mester. Fremtiden vil sikkert bringe endnu flere af hans Kompositioner for Dagens Lys; thi der er næppe Tvivl om, at der endnu findes mange værdifulde Manuskripter fra hans Haand, som den Dag i Dag kunde være til Berigelse for Mennesker.

Og endelig ligger tilbage for Musikhistorieforskningen den interessante Opgave at kaste mere Lys over Matthias Weckmanns Liv og Virke, og for os vilde det ikke være af mindst Interesse at faa Klarhed over hans Gerning i Nykøbing Falster — men om denne Opgave kan løses, er desværre et meget stort Spørgsmaal.

— — —
Christian IV-Tidens blomstrende Musikperiode blev, som vi har set, en isoleret Epoke. Den satte dybe Spor i dansk

Musik, men formaaede desværre ikke at skabe en fortsat Udvikling af Musiklivet i Danmark. Som Musiker kan man ikke lade være med at tænke paa, hvilke Resultater der kunde være naaet, hvis Udviklingen havde gaaet sin støtte Gang siden Christian IV's Dage indtil nu. Nykøbing Følster, som dengang var den eneste By i Landet, uden for Hovedstaden, hvortil der var knyttet et fast Kapel, kunde maaske i Dag have været en betydelig Musikby, hvor Mennesker i rigt Maal søgte Næring for Sjælen ogsaa gennem den ædle Tonekunst.

— Dansk Musikliv tager nu sit Udgangspunkt fra forrige Aarhundrede, og der er efterhaanden kommet et Arbejde i Gang flere Steder for at vække Forstaaelse for de Værdier, Tonekunsten rummer, et Arbejde, der nu i det væsentlige — særlig i Provinsen — maa udgaa fra Musikernes egen Kreds, i de allerfleste Tilfælde uden Støtte af nogen Art fra Myn-dighedernes Side. Enhver Musiker, for hvem Tonekunsten er en Livsværdi, han ej kan leve foruden, maa da føle det som sin Pligt at arbejde for, at saa mange som muligt kan tilegne sig disse Rigdomme, et Arbejde, der maa gøres uden mindste Tanke om personlig Fordel — hvis det skal lykkes. Let er et saadant Arbejde ikke, hvor saa mange Hindringer staaar i Vejen — ikke mindst det stærkt udbredte Forlystelsesliv, som endog ikke de alvorlige Tider, vi lever i, har formindsket i nævneværdig Grad. Men Arbejdet maa gøres, hvis disse Kulturværdier ikke for bestandig skal gaa til Grunde for det danske Folk. En særlig Pligt har vi overfor dansk Tonekunst, som nu kan opvise en Række betydelige Værker af dansk-fødte Komponister som Hartmann, Gade, Carl Nielsen, Laub, Aagaard m. fl..

Ogsaa for Nykøbing Falster — den By, der engang havde saa store Muligheder for at blive en virkelig Musikby — vilde det være en Lykke, om der efterhaanden kunde vokse et virkeligt Musikliv op, og Mennesker ogsaa i denne By kunde opleve Sandheden af Luthers Ord: »Musikken fordri-ver Djævelen og gør Mennesker glade«.

Fra Ringsebølle Sogn.

Om Kirkens Ornament.

Af Ole Svendsen.

Mandshovedet paa Sydsiden.

Da Kirkens Ornament er overmaade interessante, skal der her foretages en Undersøgelse af dem. Denne bliver dels en Uddybning og dels en Fortsættelse af det, der blev omtalt i den tidligere Artikel om Sognet (Aarbogen for 1939).

Kunstmaleren E. Rothe skriver i sin interessante Afhandling om Kampscener i danske Kirker*) angaaende Relieffet over Kirkens Syddør: »Til en Begyndelse skal Ringsebøllerelieffet da tages ud, fordi det er det ejendommeligest komponerede og det, hvis Un-

dersøgelse vil give de fyldigste Resultater«. Derefter følger Forfatterens dybsindige Udredning angaaende Betydningen af Relieffet, og han bemærker, at det har Tilløb til personlig Farve i Kompositionen (rimeligvis bestemt af den samme Tildragelse, som ligger til Grund for det i Aarbogen for 1939 fortalte lokale Sagn).

Rothe ender med at berette, at Relieffet er vejet ud fra

*) »Aarb. for nord. Oldk. og Historie« (1908 pag. 95—104).

Grundtypen og har nærmet sig en anden stor middelalderlig Billedgruppe: Symbolerne for Psycomachieerne. Nogen direkte Tilknytning til Prudentius' Digt er der imidlertid ikke Tale om.

En direkte Iagttagelse fører ikke videre; nye Synspunkter maa indvindes, og der maa søges bag om Formen ind til

Løvebilledet paa Nordsiden.

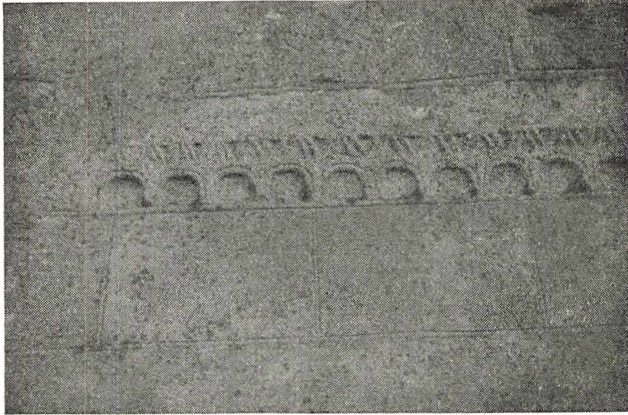
den Programkerne, der er Nerven i saa stor en Del af den ældre kirkelige Billedkunst.

Naar man betragter Ringsebølle Kirkes Ornamerter, maa det slaa en, at Nordsiden er forsynet med en Kvindeindgang, hvis Rundbuer intet viser ud over at markere Indgangsdøren, medens Sydsidens Mandsindgang har et Ornament af dyb Betydning. Omvendt har Ornamentet paa Nordsiden af Kirkens Kor sikkert ogsaa Betydning, medens Mandshovedet paa Sydsiden af Koret kun markerer Mandens Side og muligvis ogsaa hentyder til Manden som Kirkens Bygherre.

Dyrebilledet paa Nordsiden, der utvivlsomt forestiller den brølende Løve eller Djævelen, der ved Kvinden fristede Manden til at synde, er fremstillet i Løb, kommende fra Vest (Mørkets Hjem) imod Øst (Lysets Hjem) med aabent Gab, hvori Stenhuggeren har dannet en tydelig fremstrakt spillende Tunge. Denne har sikkert en dybere Betydning, og Forbindelsen med Jacobs Brev 3. Kapitel ligger meget nær.

Tungen omtales her som et ustyrligt Onde, en Verden af Uretfærdighed, der sætter Livets Hjul i Brand, selv sat i Brand af Helvede.

Ejendommeligt virker ogsaa den kløftede Hale paa den mankeløse Hunløve. Den skal formentlig hentyde til det delte, det splittede, kort sagt: det onde — som Modsætning til det

Stenen over Kvindedøren.

harmoniske: det gode. Ogsaa derved ses det klart, at Figuren maa repræsentere noget ondt og slet.

Vi forlader nu Løvebilledet for kort at iagttage Stenen over Kvindedøren, der, som tidligere omtalt, har 10 Rundbuer, hvorover der findes et Savsnitsskifte. Dette forekommer altsaa her paa Lolland allerede i den romanske Tid paa denne meget gamle Kvaderstenskirke.

Savsnitsskifte findes ogsaa paa Stenen over Syddøren, men det er dog her udformet anderledes. Dette Ornament er som bekendt det eneste af »Kampscener« paa Ornamenten her i Landet, der har de to Dyr, Hesten og Bjørnen, knyttet til hver sin af de stridende. Rothe skriver, at Hesten her er indordnet under et noget — ja, den er under Ridderens Vilje, idet den kommer fra Øst, vendt mod Mørkets Økserridder og hans vilde Bjørn, er den ligesom Ridderen, der er dens Herre, knyttet til det gode.

Billedet her paa Sydsiden skal jo opfordre den Kristne til

at kæmpe mod og sejre over Synden. Det synes ved en nærmere Iagttagelse, som denne Sejr er antydet i Relieffet; thi selv om Hesten fylder mere end Bjørnen, saa er det ikke alene det, at Sværdrideren fylder mere end Økserridderen, men Sværdrideren er afbildet som gaaende fremad, medens hans Modstander indtager en vigende Holdning. Det godes Sejr antydes endvidere i, at Bjørnen allerede har gjort omkring, har vendt de kæmpende Riddere Ryggen, har opgivet Kampen og vendt sit Ansigt til sin egen Side, til Mørkets og Dødens Side.

At det godes Sejr er antydet i Kampscenen i Syddørsrelieffet, kan betragtes som Bevis paa, at Billedet har en Dobbeltbetydning, og at Professor Løffler følgelig kan have Ret i sin ofte citerede Bemærkning om, at Billedet synes at hentyde til et lokalt Sagn.

Utvivlsomt er det saaledes (hvad ogsaa Kirkens Beliggenhed paa Holmen ved Søbredden viser), at det lokale Sagn er Mindet om en virkelig Begivenhed, og at Bygningen virkelig er rejst som Bod for en Gerning. Denne Omvendelse kan være udtrykt i Billedfremstillingen ved, at det godes Sejr over Synden er antydet. — Altsaa Angeren over udført Gerning fører til Kirkens Opførelse som Bod.

Naturligvis har Billedet først og fremmest sin dybe symbolske Betydning om Kampen i Sjælen i Almindelighed, men Dobbeltbetydningen er mulig.

Vi vil nu undersøge, om der ikke findes Paralleller til Kampscenen og Løvebilledet i andre danske Kirker, og ved Hjælp af f. Eks. Traps Danmark finder vi saaledes i Vilbjerg gamle Kirke over den firkantede Koraabning to Overligger, i hvis ene Relief en Kriger til højre i Billedet kæmper mod et Dyr, der ligesom Dyret paa Ringsebølle Kirkekors Nordside synes at forestille en Hunløve — altsaa en Kamp mellem ondt og godt i Sammendrag af de to »Ringsebølle-motiver«: »Lysets Ridder« og »den brølende Løve«, der kommer fra Nord — fra Kvindernes Side.

En anden Parallel til Løvebilledet findes i Kristrup Kirke (nu i Nationalmuseet), hvor der er en Løvetympanon (Halvcirkelfeltet over Døren) med to Løver i godt udført Arbejde

(ikke primitivt som i Ringsebølle), men uden Ringsebølle-Løvens spillende Liv. Dovent henslængt vender de Hovederne mod hinanden, idet de begge rækker Tunge; denne hænger ud af Gabet i stor Længde. Halerne er tvedelte, men ellers mangler den personlige Farve og den Aktivitet, som er saa udpræget i Ringsebølle-Relieffet; dette tilsigter ikke som Kristrup-Relieffet kun en dekorativ Virkning, men dets Beretigelse maa særlig ligge i dets symbolske Betydning.

Imidlertid vil vi endnu en Gang vende tilbage til Stenen

Stenen over Syddøren.

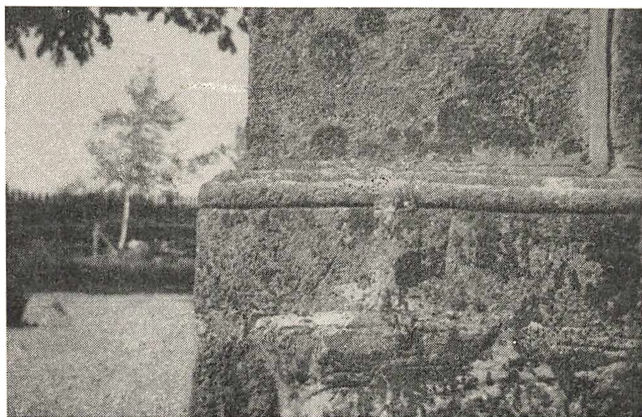
over Syddøren. Kampscenen har i den Grad fanget Opmærksomheden, at man helt synes at have glemt at iagttage dens øverste Billedfremstilling, hvoraf Savnsnitsskiftet kort er omtalt. Den mellemliggende ornamentale Prydelse eller Bort er imidlertid nok værd at studere nærmere. Den bestaar vistnok af Bladranke vekslende ved 8-Tal-lignende Ormeslyng, der begynder med Dragehoveder og ender med knoplignende Prydelser.

Dr. Mackeprang skriver i sin Bog »Vore Landsbykirker« paa Side 2 angaaende Stavkirkerne og deres Efterfølgere: »Særlig Interesse faar Hørningplanken ved sin Udsmykning. Medens Indersiden har en paa Kridtgrund malet Bladranke, er Ydersiden smykket med ottetallignende Ormeslyng, dannet af baandagtige, vingeløse Drager, skaarne i lavt, men overmaade skarpt Relief og staaende gule med røde Øjne, Nakketop og Snudebaand paa den sorte Grund. Det er det samme ældgamle Farvevalg, der møder os paa de i Jellingehøjen fundne Træsager, og ogsaa Ormeslynget er karakteristisk for denne Tid. Planken tilhører en Kirke fra ca. Aar 1000«.

Det er en Kendsgerning, at Borten her næsten slavisk

ligner Relieffet fra Hørningplanken i den ottetallignende Form, ligesom ogsaa Dragehovederne og de knopliignende Prydelser er ganske ens begge Steder. Bladranken synes at have hørt med til Tidens Dekoration og er her hugget i Relieffet sammen med Ormeslynget. — En lignende Fremstilling kendes fra en Kragsten i en Kvaderstenskirke i Jylland; dog synes dennes Billede at bære et senere Præg. I alle

Soklen ved Kirkens sydvestlige Hjørne.

Tilfælde fastslaaer Dekorationen Kirkens høje Alder, gennem den tydelige Paavirkning fra de gamle Trækirker.

Dette Indtryk bekræftes yderligere ved Iagttagelse af Soklen. Denne er ligesom Kvaderstenene i hele Bygningen overordentlig fint udført. Den er meget høj og har en smuk dobbeltprofileret fremtrædende Runding, saaledes at den ganske ligner et Arbejde udført i Træ, ja, har en vis Lighed med endnu brugte Fodpaneler.

Af det foregaaende tør man fastslaa, at Ringsebølle absolut er den ældste af Lollands Kvaderstenskirker.

Dr. Mackeprang nævner, at den lollandske Granitkirkes Forbillede maa søges i Angel. Dette bekræftes her af Traditionen, men bortset herfra er Doktorens Bevisførelse afgørende og let at forstaa.

Kirkens Beliggenhed har fra gammel Tid sat Fantasien i Gang, og som ofte nævnt har Sagnet med stor Sejhed

holdt sig, at Kirken er opført af en Svensker Ring som Bod, fordi han her i Kamp dræbte sin Broder. I de bevarede historiske Skrifter omtales ofte Kirkens vanskelige Beliggenhed. Det kan ikke være Afstanden fra den øvrige Bebyggelse, som har voldt Vanskeligheder; Borgen eller Gaarden »Egeby« laa kun ca. 150 Alen herfra, ligesom Byen Ringsebølle kun ligger fjernet 5—600 Alen fra Kirken; der er saamænd ikke mere end 5 Minutters Gang til Vejenes Samlingspunkt ved Bysjøvlen midt i den lille By. Det maa være Pladsen paa Øen ude i Søen; thi i de fleste Sogne ligger Kirken længere fra Sognets Samlingspunkt.

Endnu for faa Aar siden var Beliggenheden overordentlig stemningsfuld og smuk paa Holmen omgivet af grønne Enge med det dejligste Blomsterflor; i kort Afstand den sidste Rest af Søen omgivet af en Rørskov med det vidunderligste Fugleliv. 1911 blev Søen sammen med Rødby Kirken endelig udtørret; selv om Vinteren er der nu ikke Vand. Kirkegaarden er drænet i 3½ Alens Dybde, og ved Fjordens Udtørring i 1927 blev det muligt at opdyrke Engene; og kommer man nu en Sommerdag til Kirken, ligger den ganske vist højt over sine Omgivelser, men er nu som enhver anden Kirke omgivet af frodige Kornmarker.

Hvor Borgen Egeby laa, er i 1925 rejst en ny Bebyggelse, et Statshus efterfulgt af fire andre i kort Afstand. Husene er hyggelige, men den lille By har ganske forandret Omgivelserne i den tidligere Herregaardsmark. Netop fordi Kirken i sin Tid laa paa en Ø i Vandet, kan dog ingen Bygning komme den nærmere end ca. 150 Alen, saaledes at Dr. Mackeprang ogsaa her faar Ret i sin Bemærkning om mange Kvaderstenskirkers Plads: »Kvaderstenskirken der ligger ene, stolt og alvorlig«.

Kirken, der er den sidste Rest af det gamle Egeby, har nu oplevet det nye Samfunds Opstaaen under det gamle Navn.

Magister Bierings Mindedigt over Generalmajor Classen.

Af Ove Degenkolw.

Præsten i Aastrup paa Falster, Magister Christian Henrik Biering (1729—1804), var i sin Tid paa forskellig Vis bekendt. Dels var han blandt de Præster, som var Foregangs-mænd paa Landbrugets Omraade, i hvilken Egenskab han fik en særdeles hædrende Omtale i Mallings »Store og gode Handler«; dels var han een af Tidens mange Smaadigtere. Han digtede baade paa Dansk og paa Latin. Ogsaa Salmer skrev han. Endnu i Roskilde-Salmebogen (Nr. 370) findes et Salmevers af ham, det ikke meget sigende Vers ved Katekisationen: Bevar, o Herre, i vort Sind din himmelsendte Lære. Det er optaget fra Evangelisk-kristelig Salmebog. I denne har Biering sin Part. Som Bidrag til den indsendte han hele 3 Samlinger af omarbejdede Salmer, uden at det dog nu kan oplyses, hvor stor en Del han har i den endelige Salmebog.

Som latinsk Digter, een af de sidste af denne Art her i Landet, har han udgivet adskilligt. Bl. a. et anseligt Digt om Napoleonstidens Krige, hvilket ifølge Nyrups Litteraturlleksikon skaffede ham en Skrivelse fra Bonaparte, hvormed en Gulddaase med hans Portræt, en Meddelelse, som dog utvivlsomt beror paa en misforstaaet Familietradition. Men det, som nærmest kunde interessere Folk her i Stiftet, er dette, at Mag. Biering, hvis Sogn hørte til Godserne under det Classenske Fideicommis, og som personligt stod Generalmajor Classen nær, ved dennes Død i 1792 forfattede et langt latinsk Mindedigt over ham.

Digtet indeholder først 18 Vers, i hvilke alle Oldtidens

Guder sørger over Classen. Disse forbigaas her. De øvrige Vers kunde, oversatte saa nøjagtigt som muligt og med Gengivelse af Datidens Sprogbrug, lyde som følger:

*Ak, hvad siger du, skønne Corselitze?
I hans Godser¹), som af den høje Fredrik
og den gæve Carl fik et Navn, I bærer
Sorg over Classen.*

*Og nu du, hans Ven, Tjener, Undergivne?
I, som kendte den vennehulde Stormand?
Ak, han slumrer nu, han, den matte syges²)
Gæstven og Herre.*

*Du, som var hans Gæst, mindes du hans Fester?
hvor elskværdigt og indsigtfuldt han talte?
Aldrig nogetsteds mere fint og dannet
Selskab dig bydes.*

*Venner! standser dog Jammerklagen, skønt der
vel er Grund til Sorg; ikke ganske dør han,
den veldædige: overleve vil hans
Lyst til at gavne.*

*Ja, han lever end gennem det, han skænkede;
altid nævnt med Tak af det Folk i Norden,
som saa rig en Arv faar af ham, han lever,
lever for evigt.*

*Kongen Attalus³) gjorde Romerfolket
til s i n Arving, du, Salige! med Højsind
Danerne til d i n, ja i Gavens Storhed
bærer du Prisen.*

*Hin Quiriterne⁴) gjorde sig forbundne,
som til Overflod havde Rigdom forud;
du til fattige, faderløse, arme
skænker, hvad dit er.*

*Sjældne Fugl, at ligne ved sorten Svane!
Daad, som vidner højt om et sjældent Retsind!
Hvad dit Fædreland laante dig, du herved
gengælder fuldt ud.*

*Vi, som mindes dig, hylder dig, du Ædle!
og vor Efterslægt, som endnu er ufødt,
skal paa samme Vis hylde dig, — og Danmark,
rigt ved din Gave.*

*Alles Tunger du giver Stof til Tale,
ak, kun du er stum, og min Tunge, den som
— Sappho! paa dit Vink⁵⁾ — sang saa tidt, med dig⁶⁾ nu
træt vil forstumme.*

Noter.

¹⁾ Af Classens Godser er Frederiksværk opkaldt efter Frederik den 5. og Carlsfeldt efter Prins Carl af Hessen (Frederik den 6.s Svi-gerfader), der ved Ryttergodsernes Salg i 1766 købte Corselitze og Carlsfeldt, men i 1768 afstod dem til Classen. — ²⁾ »Den matte (vklende) syge« maa vel være Biering selv, uden at dog den nærmere Sammenhæng kan udredes. — ³⁾ Attalus III, Konge af Pergamon i Lilleasien. — ⁴⁾ Quiriterne, i Oldtiden Romerfolkets officielle Navn. — ⁵⁾ Sappho, berømt Digterinde i Oldtiden. Efter hende har det her anvendte Versemaal Navnet »den sapphiske Strofe«. Idet Biering digter i dette Versemaal, kan det siges, at han digter paa Sapphos Tilskyndelse. — ⁶⁾ »med dig«, aabenbart med Classen (ikke med Sappho).

Fra Sprogets Verden.

Østlollandske Ord (Fortsat*).

Af J. Jørgensen.

lattermild (ladærmil): ¹⁾ som har let ved at komme til at le. ²⁾ om Brænde sagde man: dette Brænde er ikke saa lattermildt til at brænde (f. Eks. paa Grund af Fugtighed).

Lave (la'wə): „Min Finger er gaaet af Lave“ (af Led). „Danse Gulvet i Lave“ (indbudne Gæster indvier et nyt Gulv).

lave (la'we): „Jeg skal hen til Smeden og have lavet (repareret) min Spade“. „Hun laver til ☉: er frugtsommelig“.

led (le'ə): „Det er saa ledt (ubehageligt) at laane Penge“. „Det er en led Bestilling at være Lokomotivfører“. „Det var saadan et Par lede Folk, de kunde hekse“.

Ledhammer (lehamær - i): et af de to Stykker paa et Led, hvori Slaerne er gjort fast.

ledmyg (lymy): smidig, bøjelig i Leddene. „Hun var gammel, men hun var saamænd saa lymy i alle sine Lænder“.

Leg (læj - i): „Da vi blev lidt større, fik vi Lov til at gaa til Legs med den anden Ungdom“ (Ungdommens Leg og Dans paa Bygaden). „Vi har Leg“, siges om det Parti, der er „inde“ i Boldspil. „tage Leg“, gribe Bolden i Flugten. „Det var en køn Leg Kort, jeg fik“ ☉: en Samling, der ikke duer til at spille paa.

lege (lä'ə, læjə): „Skal vi lege Bold?“ (spille Bold). Vanded leger ☉: er lige ved at koge.

Legel (læjlə - i): flad, rund Trædunk til Øl ved Markarbejdet, kaldtes ogsaa Træflaske.

Legestue (lä'sdowə ən): en Stue, hvor Landsbyens Ungdom mødtes til Leg og Dans. Ordet brugtes ogsaa om selve Legen og Dansen.

*) Se Aarbøgerne 1930—40 undtagen 1934.

Legilde (*le'jilə - ə*): Meget tidligt ved Daggry samledes et større Antal Deltagere for i Forening at slaa Græsset (særlig paa Moser) for en eller anden Gaardmand. Det hele gik meget muntert og lystigt til, navnlig under den med rigelige Drikkevarer forsynede Frokost i det grønne.

Lejekorn (*lä'ku'rn*): Korn der er faldet, fordi det er for svært til at modstaa Vejr og Regn.

Lejestykke (*lä'sdögə - ə*): Gravstykke, Gravsted paa Kirkegaarden som gratis anvistes de enkelte Gaarde samt Huse med Jordtilliggende.

Lejre (*læjra-ən*): Grisens Lejre, dens Rum med Halm og Strøelse.

Leknag (*le'knag - i*): Haandtaget paa en Le.

lempe (*læmbə*): lempe lidt med en Ting, ordne lidt ved den, lempe Vand af Markerne; lempe Kul i Lasten, Korn paa et Magasin.

Lergulv (*le'rgsl-ə*): Gulv af stampet Ler; er i Stuerne nu overalt afløst af *fe'əlgsl* (Bræddegulv).

Lerslikke (*le'rslegə - ən*): Fantasigenstand til at narre med, sende en godtroende ind til Naboen for at laane en Lerslikke (jfr. Møddingsskraber).

Levemaade (*le'wəms'ə - ən*): Kost, Traktement. „Hos de Folk faar alle en god Levemaade“.

leveskabt (*le'wəsgəwdəns*): „Aldrig i mine leveskabtens Dage har jeg kendt Mage til Fæhoved“.

levret (*lewrə*): ¹⁾ levret (størknet) Blod, ²⁾ vammelsød. „Dette her har en fæl levret Smag“.

liflig (*leflə*): „Den Vin smager saa liflig“ (mild, sød o. l.).

Liggevibe (*legəviwə - ən*): „Hun løber lige saa let som en Liggevibe, siges om en Kvinde, der har en let og adræt Gang, vel navnlig om en ældre, eller en der er lidt svær.“

Liguster (*lagəsdər - ən*): Plantenavn; en Lagusterhæk.

Lilje (*leljə - ən*): Bruges usammensat kun lidt. I Sammensætninger bliver Ordet til - nelə f. Eks. vi'nelə, bra'ηgə-nelə, Hvidelilje, Brankelilje.

Lillemø (*liləmø'ə - ən*): nykonfirmeret Tjenestepige, hvor der holdes ældre Piger; tjene for Lillemø, jfr. Stormø.

Lin (*lejn - ə*): en Del af det kvindelige Hovedtøj, bestaaen-

de af et aflangt Stykke Linned, der gik om Panden; det sad under Huen og var forsynet med Blonder; er gaaet af Brug.

lindkaad (*lenkæ·ə*): lystig, overgiven. „Føllet er saa lindkaad“.

Lineal (*lenjal - ən*): slaa Streger efter en Lineal. jfr. Neljal.

Lisken (*lisgən*): kendtes vist kun i Udtrykket: Jomfru Lisken, Navn paa en gammeldags Dans.

Listefas (*lesdæfas - i*): en som ikke forhaster sig, som tager smaat paa Vej, i hvem der ikke er megen Opdrift eller Energi.

livagtig (*livagdä*): „Det var lige saa livagtigt, som om jeg saa det for mine Øjne“.

livsom (*livsøm*): fornøjelig, hyggelig; modsat kedsom. „Det er da altid lidt mere livsomt at være to paa Turen“.

Livstykke (*livsdøgə - ə*): ¹⁾ Klædningsstykke for Kvinder. ²⁾ gemytlig, selskabelig anlagt Person, der kan more og fornøje andre.

Lobulk (*lowbølg - i*): lav Bræddeskillevæg mellem Lo og et tilstødende Rum.

Lofte (*løfdə - ən*): et Kast i Vejret med Bolden for at give den spillende Tid og Chance for at løbe ud. jfr. en Oppe.

Lolland (*lōlā*): „Nu er det vist bedst, vi tænker paa at rejse til Lolland“; falstersk Udtryk for at gaa i Seng.

Lolle (*læ·ələ*): Mand fra Lolland; nu kun brugt som Tilnavn. (Niels Lolle).

Lollik (*lōlg - i*): „En Lollik og en L . . . er lige snart gjort“, (siger Falstringen); „en Falstring og en Sk . . er lige snart forbi“, (replicerer Lolliken).

Lollænder (*lōlæ·ər - i*): bruges hyppigere end Lollik.

Lomis (*lowmis - i*): bruges i Udtrykket: „Vil du se Lomisen?“ Man tager da et Barn med de flade Hænder paa hver sin Side af Hovedet og løfter Personen i Vejret.

Loppeurt (*løbøyrwd - ən*): Løvetand, Fandens Mælkebøtte. Dens gule Blomster vrimler jo af smaa sorte, loppeligende Insekter.

Lorive (*lowri·wə - ən*): Trærive med meget lange, vidt fra hinanden siddende Tænder, men iøvrigt af samme Udseende som en almindelig Rive; bruges til at rive Halmen sammen med ved Tærskningen.

Losmække (lowsmegə - ən): firkantet Træklods med langt Skaft til at glatte det nylagte Lergulv med.

Lov (lɔw - ən): „lægge Loven ud“; saaledes siges om en Person, der gerne vil vise sig og føre det store Ord. Han ledsager sin uforgribelige Mening for sine Tilhørere, selv paa Gader og Stræder, med Gebærder og Slaaen ud med Haanden. „Se den lille Skræder derhenne, han kan rigtig lægge Loven ud“.

Lov (lɔw - ən): „Skolelæreren gav tidligt Lov (fri) i Dag; han skulde bort“.

Lov (lɔw - ən): Vandet der skal bruges til Brygning eller Slagtning; men det kaldes saaledes kun i det Øjeblik, det koger. „Nu leger (koger) Loven“.

Lude (lywe - ən): Udbygning til Laden.

Luk (lɛg - ə): Fnug af Uld o. desl. „Børst dog al det Luk af dit Tøj“.

Lukhue (lɛghøwe - ən): ¹⁾ en laadden Hue, Skindhue. ²⁾ faa en Lukhue, blive dukket, faa lagt en Dæmper paa sig; ogsaa blive bildt en stor Løgn ind.

lukken (lɛgən): laadden; en lukken Hue (Lukhue). „Du er saa lukken i Hovedet, (forpjusket), lad mig rede dig“. „Drenge er noget langlukken; han trænger til at klippes“. En lukken Hund, en lums, underfundig Person.

Luks (lɛgs - i): Skælm, Gavstrik. „Du er nok en lille Luks, min Ven“. „Kan du sige Luks med Laaret? Jeg synes, du sagde det med Munden“. Luksen kaldes Blindtarmen i en Gris; ogsaa benævnt den lukkede Ende.

Lummer (lāmər - ə): siges om noget, der er uklart, plumret. Vejen staar i eet Lummer, naar Vejstøvet (Agemelet) danner en hel Sky hen ad Vejen. „Det er noget slem Lummer, de gule Ærter“ (plumrede) „Tordenen blev da ikke saa slem her over; det var saadan eet Lummer (Rumlen) hele Tiden“.

lummer (lāmər): „Den er lummer i Dag“ (trykkende varmt). Bruges ogsaa overført, om hvor det gaar hedt, varmt til.

Lumpe (lāmbə - ən): mindre Hvedekage (Hvedelumpe).

lumpet (lāmbə): halt. „Vor ene Hest er blevet lumpet“. „Det er underligt, han vilde have hende (gifte sig med hende); hun er jo lumpet“.

(Fortsættes).

Smaastykker.

Mordbrand i Ønslev.

I Aarene 1769—70 var Sindene i Ønslev i stærk Bevægelse over en vis Rasmus Rasmussens Liv og Levned. Manden var, eller blev i hvert Fald kaldet, Kurvemager og boede enten i Byskov eller Klodskov. Begge Navne nævnes.

I Falsters Birks Tingbog findes følgende om ham og hans Sag:

Efter at Rasmus Rasmussen for sit imod Præsten Hr. Smidt i Ønslev udviste onde og ryggesløse Forhold er ved Birketings Dom af 26. April 1770 dømt til et Aars Arbejde i Københavns Citadel, skal ombemeldte Rasmus Rasmussen være bortrejst og efter egen aflagt Forklaring have opholdt sig paa Møens Land indtil sidst afvigte Mortensdag. Torsdag den 20. December dernæst er han til Præsten i Præstegaarden ankommen efter at have ved sin Broder i Forvejen haft Bud hos Præsten for at ville til Sakrament antages, men ved hans Ankomst til Præstegaarden er han af Præsten blevet anholdt og taget under Varetægt fra Torsdag og til Lørdag for at skulle til Københavns Citadel ifølge Birketingsdommen.

Ved denne Lejlighed har Rasmus Rasmussen tilsneget sig Lørdag Aften ved sin Tobakspibe og en Ildglød at antænde Ild i Præstegaardens Halm og dermed faaet Halmstraene i Brand, saa Ildsluen har skinnet over paa den anden Side af Gaardens Huse; men Branden blev ved Præstens Tjenestefolks Agtsomhed straks dæmpet, og Rasmus Rasmussen har derpaa tilstaaet og bekendt det begangne. Thi bliver efter saadanne Beviser og befundne Forbrydelse samt den beskikkede Aktors Paastand ifølge Loven at kende for Ret: At Rasmus Rasmussen for iværksat Mordbrand at have forgjort sin Hals og strygles. Til Kongen erlægges 40 Lod Sølv og hans Boslod.

Rasmus Rasmussen slap imidlertid atter bort, og ved et Landemode, som afholdes i Maribo 16. Juli 1779, behandles et kongeligt Reskript, hvori staar: Karen Povlsdatter af Ønslev Sogn i Falster, hvis Mand formedelst Mordbrand er dømt til Kagstrygning, Brændemærke og Fæstningsarbejde paa Livstid, men er undvigt, maa uden Skilsmisdoms Op-hævelse indlade sig i nyt og andet Ægteskab. Karen Povlsdatter var dermed saa lykkelig at kunne vandre til Brude-skamlen for tredie Gang. Første Gang var 18. Juli 1765, da hun blev gift med Christen Nielsen, der døde allerede i Juni 1767, kun 23 Aar gammel. I Maj 1768 trolovede hun sig med Rasmus Rasmussen og blev gift 18. September, men efter som han i April 1770 dømmes til Fæstningsarbejde, har deres Samliv ikke været af lang Varighed. Trods de forskellige Uheld med de to første Mænd har Karen Povlsdatter dog haft Lyst og Mod nok til at binde an med en tredie, og 9. August 1779 troloves hun med Ungkarl Jørgen Larsen. Brylluppet fejres 29. November samme Aar.

Om Rasmus Rasmussens senere Skæbne kendes intet. Rimeligvis er han død langt borte fra det Sted, hvor han øvede sine »onde og ryggesløse« Bedrifter. Saa stor en Forbryder, som hans Samtid ansaa ham for at være, var han maaske ikke, og mange Nutidsmennesker vil i hvert Fald ogsaa finde Dommen »ond og ryggesløs«.

Helene Strange.

---

*Troldkvinden Karen Gregersen, Lommelev, contra
Præstesønnen Hans Heiche, Vester Kippinge.*

I Rothes Samlinger til Falsters og Lollands Historie skrives om en Troldkvinde Karen Gregersen, der boede i Lommelev 1692—93, og som efter eget Sigende kunde helbrede »jordskudte« Mennesker ved at signe og støbe Bly over dem. Hun blev sagtens brændt som Heks, mener Rothe.

Samme Karen fortalte bl. a. ogsaa, at hun havde helbredet Præsten Claus Heiches Søn i Vester Kippinge, og en Rets-sag med flere Forhør og mange Forklaringer er kommet ud

deraf. I Falster Herreds Provstis Justitsprotokol er optegnet følgende:

— Anno 1693 — 20. Februar, holdtes Provsteretten i Taaderup Præstegaard, hvor da Vice-Provsten Hr. Laurits Werløs for sine hæderlige Assessorer, nemlig Hr. Knud Hosum i Ønslev og Christopher Kaalund i Torkildstrup fremstillede 2 Kaldsmænd, nemlig Christen Degn i Tingsted og Eric Degn i Kippinge, som mødte og vandt efter Loven, at de med lovlig 8 Dages Kald havde mundtlig kaldet hæderlig Studiosus Hans Heiche af Kippinge at svare imod den Bekendelse, som den anholdte Troldkvinde Karen Lommeløf havde gjort paa hannem.

Her blev oplæst den Bekendelse, som nævnte Troldkvinde havde gjort paa Hans Heiche paa Nykøbing Slot 6. September 1692, lydende Ord for Ord efter Velbaarne Hr. Stiftamtmandens Fuldmægtiges Indgivelse, som følger:

»Hans Heiche, som var jordskudt, hannem har jeg signed, smurt og støbt Bly over, og ved Blystøbningen befunden hannem at være skudt af Underjordstøj — dette er saaledes rigtig efter hendes egen Bekendelse, hun gav og er protokolleret«.

Hans Heiche, der havde faaet Befaling af sine Officers-Myndigheder til at rense sig for Beskyldningen, svarer: »Som den, der elsker Sandhed og ikke frygter Løgn, er dette min rene og korte Mening, at jeg aldrig ved af noget sligt som mig af dette udædiske Menneske løgnagtig er paasagt, hvilken min Erklæring for verdslig Ret ved Tingsvidner kan udvise. Herpaa begærer jeg Dom og derfor Betaling«.

Sagen blev nu af Vice-Provsten optagen i 6 Uger, og Hans Heiche skulde lade sig informere hos sin Officers-Øvrighed, om det maatte tillades ham uden videre Eksamen sin korporlige Ed at aflægge, som han for Retten haver tilbudt.

Den sjette Ugedag, til hvilken Dommen i Hans Heiches Sag var optagen, indfaldt Mandag den tredie April, hvor da for Provsteretten, som holdtes af Vice-Provsten og hans ovenskrevne Assessorer, mødte Hans Heiche, og efter forrige Tilbud blev hannem tilstedt at befri sig imod Karen Lommeløfs løgnagtige Beskyldninger, hvorpaa han

med oprakte Fingre efter Loven gjorde sin Ed, at Karen Lommeløf aldrig havde været hos hannem paa den Maade, enten at signe eller støbe Bly over hannem.

Hvorfor vi ikke vidste anderledes end at dømme Hans Heiche fri af Karen Lommeløfs usandfærdige Bekendelse, som hun havde gjort paa hannem. At dette er blevet Slutningen i denne Sag, bekræfter underskrevne.

Laurits Werløs. Knud Mogensen Hosum. Christopher Kaalund.

Hans Heiche var født 1664 og Student fra Nykøbing Skole 1687. Han har altsaa været sidst i Tyverne, da den »udædiske« Karen Lommeløf fremkom med sine Beskyldninger imod ham. Om han har haft andet Besvær heraf, kendes ikke. Men hele Affæren er et klart Vidnesbyrd om Datidens Overtro.

Helene Strange.

Lidt om ældre Tids Navneskik.

Det følgende er udarbejdet paa Grundlag af Aastrup Sogns Kirkebøger. Men noget ganske lignende vilde sikkert kunne paavises mange andre Steder. I det hele og store har Navneskikken været saaledes over hele Landet til langt op imod vor Tid.

I den ældste ved Embedet værende Kirkebog findes Børnene i Fortegnelsen over fødte anført kun med Fornavn indtil sidst i 1828. Dette er saa gennemført, at Professor Smidth, Præst her 1804—47, har indført sin egen Søn, født 1816, kun med Fornavne.

Ved en Forordning af 30. Maj 1828 blev det imidlertid befalet, at et Barn allerede ved Daaben skal benævnes med det Familie- eller Stammenavn, som det i Fremtiden skal bære. Fra sidst i 1828 findes da de døbte anførte med fulde Navn efter Formen: Hans Jensen, Søn af Jens Hansen. Ogsaa Pigebørn findes angivne paa denne Maade i Prof. Smidths Tid, altsaa efter Formen: Maren Jensen, Datter af Jens Hansen, *ikke* efter Formen: Maren Jensdatter. Denne Betegnelse Maren Jensdatter er i øvrigt forbudt ved Kancelliskrivelse af 22. Oktober 1829.

I den næste Præst, Pastor Heineths, Embedstid (1847—

1872) findes Pigebørn ikke desto mindre navngivne efter Formen: *Maren Jensdatter*, i 50'erne ganske gennemgaaende, i 60'erne aftagende, dog endnu i 1866 11 -datter imod 13 -sen. Efter 1866 stærkt aftagende, endnu i 1870 1 -datter, men dermed er det forbi.

Det kan tilføjes, at en ministeriel Skrivelse af 27. Marts 1874 til Biskoppen over Viborg Stift omtaler den »Uskik« at benævne Pigebørn -datter, men denne Uskik formodes ikke at finde Sted udenfor Viborg Stift.

Drengbørns Navngivelse efter Formen: Hans Jensen, Søn af Jens Hansen, er her i Sognet i 1850'erne ganske gennemgaaende, i 60'erne endnu overvejende, i 70'erne aftagende, sidst i 70'erne med et Flertal for Formen Hans Jensen, Søn af Niels Jensen, men den gamle Navneskik forekommer dog spredt endnu gennem 80'erne, og enkeltvis endnu længere. Det seneste Tilfælde er følgende: I 1888 blev to indbyrdes besvogrede Par viede her. I begge Hjem fødtes mange Børn, som alle blev navngivne efter gammel Skik, hvorved det endnu i 1910 er sket, at en Dreng her er navngiven efter Formen Hans Jensen, Søn af Jens Hansen.

Det kan her bemærkes, at Ønsket om, at de yngre Børn skulde navngives paa lignende Maade som de ældre, sikkert har bidraget i høj Grad til, at den gamle Navnskik har holdt sig saa længe.

Men hvorledes har det sig egentlig med Formen Hans Jensen, Søn af Jens Hansen? Hvornaar er denne Form egentlig forbudt? Den er forbudt ved Forordningen af 1828, men det blev ganske naturligt ikke forstaaet. Men ved Cirkulære 6. August 1856 er Forordningen 30. Maj 1828 og Kancelliskrivelse af 4. Oktober 1828 forklaret derhen, »at det faste Familie- eller Stammenavn, der efter Forordningen af 30. Maj 1828 eengang er blevet valgt, ikke blot skal komme til Anvendelse for alle Børn i den samme Generation, men ogsaa for alle følgende Generationer i den samme Familie, medmindre Bevilling til Afgang erhverves«.

Altsaa skulde det være Forordningens rette Mening, at naar Jens Hansen lader sin Søn døbe Hans Jensen, skal ogsaa Hans Jensens Børn hedde Jensen og saa fremdeles. Men det synes først sent at være gaaet op for Landbefolkningen

saavel som for Præsterne. Men efter 1856 er det i hvert Fald forbudt at kalde Hans Jensens Børn Hansen. Og ikke desto mindre forekommer den gamle Skik her i Sognet endnu 50 Aar senere, som ovenfor vist.

Gammel Skik er tung at bryde.

Ove Degenkolw.

Fra gamle Dage.

»Ved Brygning i Hjemmet havde vi i gamle Dage 3 Slags Øl: *Førsteurten*, det var Nr. 1, saa kom *Næsteurten*, det var Nr. 2, og saa kom til sidst *Tredieurten*, det er den Slags, som løber i Jesu Navn, det var den ringeste«.

»Da vi var smaa, sagde Moder gerne, naar Stormen rigtig tudede udenfor: I maa passe paa, for nu er *Per Kul* ude i Skorstenen; men vi saa ham jo aldrig«.

»*Kunigundes Dag* (3. Marts) saa skal vi saa Kaalfrø«.

»De skal behandles som *Lys i en Lygte*«. (D. v. s. meget forsigtigt).

»Han gaar ligesom *en syg Gæsling*« (d. v. s. han gaar og skranter).

»Naar Skoven er blaa, faar vi Regn« (gælder særlig om Foraaret).

»De vidste ikke, at Kællingen var gal, før de hørte, hun sang med Mad i Munden«.

»Hvad er det, der varmer *kold Kaal i Skaane*?« Svar: Ilden.

»Hvem, der er *rask* til deres Tand, er ogsaa rask til deres Haand«.

»Førend jeg var begyndt at gaa i Skole (ca. 5 Aar) sagde min Moder en Dag til mig: Gaa hen hos Naboen og hent mig noget. Men da hun kom igen, var jeg endda ikke gaet. Moder sagde da til mig: Men dog! er du ikke gaet endnu?

Saa sagde jeg: Nej, Mor dog! jeg kan dog ikke gaa, før jeg faar rent Forklæde paa. Saa fik jeg selvfølgelig Skænd til, fordi jeg ikke var gaet.

Saadan saa vi paa det dengang, at vi skulde være *renlige*. Da sagde Moder: Du kommer til at ligne din stolte Far«.

(Meddelt af Julie Juul, f. 1860).

Vict. Juul Petersen.

Fra Bogverdenen.

Otto Norn: Museumsinspektør *Otto Norn* beretter i en af Nationalmuseets »Blaa Bøger« (1939) om »*Keldby Kirke paa Møn*« med dens Helligkilde (paa Præstegaardsmarken), som dog mistede sin Betydning efter Svenskekrigen, da den undergørende Kilde i Kippinge tog Luven fra den. Norns Beskrivelse samler sig især om Kirkens enestaaende og pragtfulde Kalkmalerier, de ældste fra omkring 1275, de yngste fra Tiden 1480—1500, malet af »Elmelundemesteren«, som ogsaa har udsmykket Kirkerne i Nabosognet Elmelunde og Syd paa i Fanefjord, Arbejder udført med ret grov Pensel, men af fortræffelig dekorativ Virkning og af stor kulturhistorisk Værdi ved deres realistiske Skildringer i Dragter fra Elmelundemesterens egen Tid. Som oftere anført i vore Aarbøger gaar der Traade fra disse mønske Kirker til Kalkmalerierne i de nordfalsterske Kirker og især til dem i *Tingsted*. Her genfinder man bl. a. fremstillet ligesom i Keldby den middelalderlige Legende om Jærtegnen om Sæden, der skød op, da Herodes' Krigere forfulgte den hellige Familie, saa Bonden derfor kunde svare de forfølgende Krigere, at Kornet blev saaet, da den hellige Familie drog her forbi, og saaledes vildlede Krigerne.

Fra Nationalmuseets Arbejds-
mark. I sidste Bind af »*Fra Nationalmuseets Arbejds-
mark*« (1940) er der nok af interessant Stof for vore Læsere, men saa godt som intet, der peger umiddelbart paa vore Øer. I *Margrethe Halds* »Af Halmen og i Dynen« omtales dog *Juellinge-Fundet*, som vort historiske Samfund jo har rejst en Mindesten for paa Fundstedet. Forfatterinden eftersporer Pudens tidligste Forekomst her i Landet og naar tilbage til

Jernalderen; de Rester af Dunhammer, som fandtes i Juelinge-Graven, maa efter Sophus Müllers Tydning have udgjort Fyld til en Pude, ligesom Fjerresterne i Jellingegraven antagelig stammer fra Puder eller Dynner.

Den i sin Tid saa opsigtvækkende Straffesag i Anledning af Orla Lehmann's Tale i Nykøbing F. kan snart fejre et 100-Aars Jubilæum — den rejstes 1841 og endte med Højesteretsdommen 20. Jan. 1842. En længere Artikel i vor Aar-bog redegør i Enkeltheder for Sagen, som kom til at spille en ikke ringe Rolle for vor politiske Udvikling. Højesteretspræsident *Troels G. Jørgensen* bedømmer i sammentrængt Form (»*Juristen*«, 15. Juni 1940) Dommens juridiske Karakter paa Baggrund af det datidige System (Generalfiskalens Aktioner og Kancelliets Rolle) og kan nu tillige løfte Sløret for Højesterets Voteringsprotokol. Hof- og Stadsrettens Dom (Mulkt 500 Rbd. Sølv til Københavns Fattigvæsen, Salær 50 Rbd. til Generalfiskalen) blev ved Højesteret til Fængsel i 3 Maaneder og Salæret 100 Rbd. A. S. Ørsted, som anonymt i Tidsskrift for Litteratur og Kritik gav en indgaaende Anmeldelse af den udgivne Forsvarstale, som Lehmann selv holdt for Højesterets Skranke, anerkender i høj Grad denne Tales Klarhed og Maadehold i Form, men tager m. H. t. Indholdet Afstand paa mange Punkter, saaledes overfor L.s Angreb paa Kancelliet (hvis Embedsmand Ørsted selv jo var) og vil hævde ad Bevisers Vej, at den ved Højesteretsdommen tilkendte Straf var fortjent. Det viser sig, at ingen stemte for Frifindelse ved den meget udførlige Votering i Højesteret; da en mildere Fløj vilde anvende en mere lempelig Paragraf i Trykkefrihedsforordningen 1797 til et Bødemaksimum af 500 Rbd., medens en anden Fløj holdt paa meget strengere Straf, fik omsider et Kompromisforslag (de ovenn. 3 Maaneders simpelt Fængsel m. v.) et Flertal for sig, 7 mod 4. Orla Lehmann kunde dog som Resultat notere en politisk Sejrr for sig selv om sin Sag.

Troels G. Jørgensen:
Orla Lehmanns Tale
i Nykøbing F.

A. Hk.

Johs. Brøndsted: Danmarks Oldtid. Aarets store Begivenhed indenfor dansk historisk Bogverden blev det med store Forventninger imødesete »*Danmarks Oldtid*« af Museumsinspektør *Johs. Brøndsted* i 3 rigt illustrerede Bind omhandlende henholdsvis Stenalder, Bronzealder og Jernalder. Det indeholder en saadan Rigdom af Oplysninger ogsaa om vor Landsdel og de smukke Fund her i de sidste Aartier, at det vil føre alt for vidt her at komme ind paa Enkeltheder. »*Danmarks Oldtid*« er intet mindre end et nationalt Stortværk, en Gave til det danske Folk midt i en alvorfuld og tung Tid.

Vilh. la Cour: Danmarks Historie I-II. Som et Lys i Mørket kommer ogsaa det for ganske nylig afsluttede smukke Værk af *Vilh. la Cour*: »*Danmarks Historie*« I-II. la Cour har sin egen Maade at skrive Historie paa »som en folkelig Vejledning til Selverkendelse, samlende Fremstillingen under enkle, afgørende Hovedsynspunkter og derfor ikke medtagende Stof, som endnu i historisk Forstand er uafgæret«. Ud fra dette Synspunkt og paa Grund af sit rige Billedstof med ypperlige og meget udførlige Tekster har Bogen alle Betingelser for at blive den moderne folkelige Danmarkshistorie, vi saa længe har savnet.

O. G. Posselt: Slægten Posselt. Aaret har iøvrigt bragt en righoldig personalhistorisk Litteratur af stor Interesse for Lolland-Falster.

Anden Hovedlinie. Det gælder saaledes *O. G. Posselt*: »*Slægten Posselt. Anden Hovedlinie*«, en monumental og overmaade smukt udstyret Slægtshistorie, der paa en fortrinlig og overskuelig Maade redegør for den danske Linie af Slægten Posselt. Denne Slægt stammer fra Landsbyen Königshain i Oberlausitz i Sachsen. Den kom omkring Aar 1700 til Holsten og derfra over Sønderjylland til det øvrige Danmark. En Gren af Slægten — tilmed en overmaade talrig — kom med den bekendte Provst i Østofte, Henrik Posselt, til Lolland. Han var født 1807 i Næstved, blev 1841 Præst i *Holeby*, 1855 forflyttet til *Fuglse* og 1857 til *Østofte*, hvor han døde 1870. Han var tillige 1851—61 Provst i *Fuglse Herred* og betegnes som »en begavet Taler, human Tilsynsførende og en elskelig Personlighed« (*J. J. F. Friis*). En Del af den

gamle Holeby Præstegaard er opført af ham. En Søn af ham, Theodor Frederik Posselt, blev Forvalter paa *Horslunde* Saftstation og senere ved *Nakskov* Sukkerfabrik. En Søn af Forvalter Posselt, Ingeniør cand. polyt. O. G. Posselt, er Slægtshistoriens Forfatter. Bogen har mange smukke Illustrationer, bl. a. af Provst Posselt og dennes første Hustru Helene, f. Schmidt, der 1848 druknede i en Dam i Holeby Præstegaardshave.

Den kendte Lokalhistoriker, Proprietær *F. Hjort*, Baagegaard ved Tommerup (af hvem denne Aar bog forøvrigt bringer en Artikel), udsendte for en Del Aar siden Bogen »*Beretning om Slægten Thura gennem 400 Aar*«. Til denne Bog er i Aar kommet et Tillæg »*Slægten de Thurah*« i Anledning af, at det i Aar er 200 Aar siden, at denne Gren af Slægten op- toges i Adelsstanden. — Den første i Slægten, der bar Navnet Thura, var Provsten i *Nykøbing* paa Falster, Mag. Laurits Petersen Thura (1598—1655), hvis Datter blev gift med den bekendte Præst i *Nakskov* i Svenskekrigenes Dage, Provst Laurits Mortensen Wedsted. — En stor Del af Bogen omhandler som Følge deraf lolland-falsterske Personer og Forhold.

F. Hjort:
Beretning
om Slægten
Thura.

Biblioteksraad ved det prøjsiske Statsbibliotek i Berlin, Professor, Dr. phil. *Hans Sveistrup* har som Privattræk udgivet en Slægtsbog »*Das Geschlecht Sveistrup*«, en Slægt, der stammer fra og har taget Navn efter Sveistrup i Dover Sogn ved Skanderborg. Blandt Bogens Familiemeddelelser finder vi en lille Kærlighedshistorie fra Lolland. Præstesønnen fra Højberg og Elsborg i Jylland, Premierløjtnant ved Dronningens Livregiment, Frantz Johannes Sveistrup laa ved Nytaarstid 1810 indkvarteret paa Sydlolland og forelskede sig her i en ung Pige, Marianne Wille, der var i Huset hos Præstefamilien i *Gloslunde*. Hun var Datter af en Kaptajn v. Wille, der havde staaet i hannoveransk Tjeneste, men begge Forældre var døde, og i de urolige Tider under Napoleonskrigene var hendes Fødesogns Præstearkiiv brændt, saa det var umuligt at finde hendes Daabsattest. Der maatte

Hans Svei-
strup: Das
Geschlech
Sveistrup.

føres en vidtløftig Korrespondance med de militære Autoriteter og Direktionen for den kgl. Enkekasse, inden de fik Lov til at gifte sig. — Forfatteren er deres Sønnensøns Søn.

N. Clausen- Bagge: Pastor emer. *N. Clausen-Bagge*, Odense, har udsendt Clausen-Slægtens Historie: »*Clausen-Slægtens Historie fra 1500 omtrent til Aaret 1800*«, hvori vi føres til Præstegaardshjemmene i *Halsted*, *Tirsted* og *Rødby*. Disse vil forøvrigt være vore Læsere bekendte fra Forfatterens fortrinlige Slægtsskildringer i vore Aarbøger. — Den lille Bog giver i letlæselig Form en god Oversigt over den vidtforgreneede Slægt.

Børge Strandnæs: Forfatteren Jørgen Bukdahls Moder Else Marie Pedersen, En vestjydsK Kulturpersonlighed: der i en Aarrække var Lærerkone i *Sundby Skole* paa Falster (gift med Førstelærer P. K. Pedersen), har faaet et smukt Eftermæle i Bogen »*En vestjydsK Kulturpersonlighed*«, af *Børge Strandnæs*. — Om Livet i *Sundby Skole* fortæller hun selv: »Det er, som var det i Gaar ... jeg kan vaagne om Morgen og høre, hvordan Skolebørnene begynder at myldre ind, de klare, barnefriske Stemmer, Livets egen Røst. Jeg maatte jo saa op og begynde Dagens Gerning, men aldrig har den faaet en saa festlig Indvielse som i disse Aar. Dette myldrende Liv, Børnene, der var hidsige paa Liv og Lære. Ja, nu er de forlængst voksne og strider med det Liv, de saa barneglade greb imod. Saa gik Dagene, Hverdagene, og hver Morgen blev de fornyet af denne Barnelatter ... men der var ogsaa Festsdage ... der var Skovballet, der varede i to Dage. Den anden Dag var Børnenes, vi marcherede med Flag og Musik i Spidsen ud til Nordskoven, der junigrøn lukkede sig om os, og saa dansede Børnene, Pigerne med rødt Livbaand og Drengene i Matrosbluser ... svensk Maskerade, Scottish, Polka, Sekstur, den toppede Høne, og hvad husker jeg. Men i en Pause laante min Mand Skomagerens Violin (Skomageren fra Brarup sørgede for »Mosekken« — som man sagde) — saa spillede han, og Børnene sang. De klare Stemmer i den junivarne Skov, Forældrene, der stod rundt om og lyttede ... jeg hører den Sang og de Sange endnu, ser de alvorlige Børn, der synger, mens den gamle Degn spiller.«

— En smuk Skildring af Landsbyskoleliv i forrige Aarhundrede.

I Dagblade og Tidsskrifter fjæler sig ikke sjældent — med Fare for at blive glemt — historiske Afhandlinger og Artikler af høj Værd (vi minder i saa Henseende om flere lokale Blades Særnumre i Anledning af Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning og 400 Aars Jubilæet i Nykøbing F.). — I Berlingske Aftenavis' Kronik 27/12 1938 finder vi saaledes en Artikel, der vil interessere mange af vore Læsere, nemlig *Hans Egede Glahn*: »*Ingemanns og Grundtvigs første Kærlighed, Marie Blicher*«. Selv om Artiklen hovedsagelig bygger paa trykte Kilder (Ingemanns Levnedsbog og Grundtvigs Dagbøger), indeholder den dog saa meget nyt, at den ikke burde have været gemt hen i et Dagblads Spalter (Særtryk er dog senere fremkommet), men have haft sin Plads f. Eks. i *vor* Aar bog. Artiklen fører os paa Besøg i de fleste nordfalsterske Præstegaarde omkring Aar 1800 og fortæller interessant om den yndige Marie Blicher fra *Gunslev*, som mange, deriblandt to af Danmarks store Digtere — Ingemann og Grundtvig — tabte deres Hjerter til.

Hans Egede
Glahn:
Marie
Blicher.

Lollands utrættelige Historiker Redaktør *C. C. Haugner* har nu efter at have afsluttet de to store Pragtværker om Nakskov og Maribo fortsat sine Herreds-Bøger med en Skildring af »*Maribo og Fejø Birker (Fuglse Herreds nordre Del)*«. Foreløbig er dog kun 1. Hefte, Stokkemarke Sogn, udkommet. Det er som Haugners øvrige Værker præget af Grundighed, omfattende Arkivundersøgelser og Studier i Marken og er i et og alt et Mønster paa en velskreven Sognehistorie. Ikke mindst interessant er iøvrigt det afsluttende Afsnit, Sognekommunen, der giver en udmærket Skildring af det kommunale Selvstyre igennem 100 Aar (som bekendt kom Forordningen om Sogneforstanderskaber 13. August 1841).

C. C. Haugner:
Maribo
og Fejø Birker.
1. Hefte.

Den meget sparsomme lollandske Hjemstavns litteratur har i Aar faaet en værdifuld Forøgelse i *Valdemar Rørdam*: »*Holeby*«, en pragtfuld Digtsamling, hvori han skildrer sine

Valdemar
Rørdam:
Holeby.

Barneaar i den gamle Præstegaard i Holeby. Her er tillige ypperlige Skildringer af Egnen, lollandsk Natur og Folkesind og interessante Billeder af forlængst afdøde kendte Skikkelser paa Egnen, hvorfor det vil være naturligt at nævne Bogen i denne Oversigt over lokalhistorisk Litteratur.

Helene I denne Forbindelse undlader vi heller ikke at nævne *Helene Strange: Tro i Liv og Død*. Det er det 7. Bind i den stort anlagte Slægtssaga om Sværkerne. Men den er tillige en fortræffelig Skildring af Livet paa Vestfalster i Tiden omkring den sidste slesvigske Krig.

Sv. J.

Aarsberetning.

Paa Lolland-Falsters historiske Samfunds Generalforsamling den 28. November i Maribo aflagde Formanden, Stiftamtmand Greve Reventlow, Beretning for Aaret 1939--40:

Som det vil være Medlemmerne bekendt, forlod Lolland-Falsters historiske Samfunds Stifter og mangeaarige Formand, Amtsforvalter Holck, omkring 1. Maj 1939 Landsdelen og bosatte sig i København. Indtil den ordinære Generalforsamling i Efteraaret i Fjor varetoget Foreningens daglige Ledelse derefter af Forretningsudvalgets øvrige Medlemmer, Lærer Bendsen og Kassereren, Lærer Svend Jørgensen, af hvilke den sidste tillige overtog Redaktionen af Aarbogen med velvillig Assistance af Amtsforvalter Holck

Trods allerede da svigtende Helbred var Amtsforvalter Holck til Stede ved vor sidste Generalforsamling og aflagde da for sidste Gang Aarsberetning. Forretningsudvalget indbød ved denne Lejlighed til en Afskedsfest for vor afgaaende Formand og havde den Glæde, at mange af vore Medlemmer havde efterkommet Opfordringen og var kommet til Stede for at hylde og takke Amtsforvalteren for hans store og uegennyttige Arbejde for vor Forening igennem 27 Aar. Ved samme Lejlighed udnævntes han til dennes hidtil eneste Æresmedlem.

Amtsforvalter Holck afgik den 26. September i Aar ved Døden. Ved hans Jordefærd den 1. Oktober paa Ordrup Kirkegaard var Foreningens Bestyrelse repræsenteret, ligesom vi sendte en Krans til hans Baare.

I vor Aarbog, der udkommer i Midten af Januar 1941, bringer vi en Mindeartikel, hvori vi skildrer hans Betydning for vort Samfund som for hele det kulturelle Liv paa Lolland-Falster, men vi kan ikke samles ved denne Lejlighed, uden ogsaa her at takke ham for hans Virke og udtale et: Ære være hans Minde! (Forsamlingen rejste sig).

Siden sidste Generalforsamling er endnu en af Samfundets Stiftere, mangeaarigt Bestyrelsesmedlem, Gaardejer Ole Rasmussen, Nr. Ørslev, afgaaet ved Døden. Ole Rasmussen var fra første Færd levende med i vort Arbejde og har ydet værdifulde Artikler til vore Aarbøger. Vi takker ogsaa ham for hans Arbejde for vor Forening og vil bevare hans Minde i taknemmelig Erindring. (Ogsaa her gav Forsamlingen Tilslutning ved at rejse sig).

Samfundet har iøvrigt i 1939—40 fulgt den vante Kurs. Aarbogen, der var paa 10 Ark, udkom til sædvanlig Tid og blev som sine Forgængere vel modtaget af Medlemmerne og af Pressen.

Det lykkedes at gennemføre 2 af de paatænkte Møder, nemlig Mødet i Nakskov med efterfølgende Besøg paa den lille interessante Slotø i Nakskov Fjord. I Nakskov talte Museumsinspektør Hugo Matthiessen og ledede en Byvandring, og paa Slotø talte Redaktør Haugner om Øens interessante Fortid. Begge Foredrag paahørtes med stor Interesse af Mødets langt over 100 Deltagere.

Umiddelbart efter Høst afholdtes et Møde i Hoby, hvor Museumsinspektør Broholm talte om Hobyfundet. Ogsaa dette Møde var velbesøgt.

Ved denne Lejlighed afsløredes en Mindesten paa det Sted i Rentier Rs. Larsens Enkes Have, hvor i 1920 nu afdøde Rs. Larsen gjorde det opsigtvækkende Hobyfund. Paa Stenen, der er skænket af Billedhugger Schiøler, Maribo, der tillige gratis har besørget Hugningen af Inskrift og Opstillingen, staar: »Her er Stedet for Hobyfundet 1920. Rejst af Lolland-Falsters historiske Samfund«. Vi birnger Billedhugger Schiøler saavel som Enkefru Larsen en hjertelig Tak for Velvilje ved denne Lejlighed.

Et paatænkt Møde i Sortsø Badehotels Have med Foredrag af Forfatterinden Frøken Helene Strange og Kommuneleærer Frovin Jørgensen, Kolding, maatte derimod opgives paa Grund af Verdenskrigen og Benzinrationeringen. Forhaabentlig vil Mødet kunne afholdes næste Sommer.

Derimod havde vi den Glæde at gennemføre et Møde i Forbindelse med sidste Aars Generalforsamling. Ved denne Lejlighed talte Arkivar ved Rigsarkivet, Dr. phil. H. Hjelholt om »Lensmand Christoffer Lindenov og hans Virksomhed paa Falster under Carl Gustavs 2. Krig mod Danmark«.

Iøvrigt paatænker man at fortsætte det fortjenstfulde Arbejde, Amtsforvalter Holck saa smukt begyndte, med Rejsning af Mindestene rundt om i vor Landsdel for historiske Personer og Begivenheder. Man har saaledes Opmærksomheden henvendt paa følgende Steder: Købelev (Chr. Winther og Poul M. Møller), Brandstrup (Rs. Sørensen), Vesterborg (Biskop Boisen og Seminariet) samt Grøn-sund Færgested, hvor Ingeniør Axel Petri, København, sidste Sommer har begyndt et fortjenstfuldt Arbejde for at faa fastslaaet, hvor Marie Grubbes Hjem, Borrehuset, egentlig laa. Efter al Sandsynlighed vil de fortsatte Udgravninger til Sommer kunne bringe Vished i denne Sag, som mange i Aarenes Løb har tumlet med.

Som meddelt paa Omslaget af sidste Aarvog vil Medlemmerne som Ekstrapublikation modtage Amtsudgaven af Danmarks Riges Breve, udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab. 1. Hæfte er allerede udkommet. Bogen vil dog først blive tilstillet Medlemmerne, naar samtlige Hæfter er kommet. Ved Henvendelse til Kas-

sereren kan interesserede Medlemmer dog faa Hæfterne, efterhaanden som de udkommer. Ved Henvendelse til samme kan iøvrigt tidligere udkomne Aarbøger (undtagen 4, der er udsolgt) og Ekstrapublikationer faas til Købs for meget billige Penge.

Trods en Del Afgang paa Grund af Bortrejse og Dødsfald er Medlemstallet for 1. April 1940 nøjagtig det samme som ved det foregaaende Regnskabsaars Afslutning, nemlig 784. Naar dette er Tilfældet, skyldes det ikke mindst flere Bestyrelsesmedlemmers og andres energiske Arbejde for Tilgang af Medlemmer. Vi takker de paagældende hjerteligt for dette Arbejde.

Ogsaa i det Regnskabsaar, for hvilket vi nu aflægger Beretning og Regnskab, har vi haft den Glæde at modtage en Række kærkomne Tilskud. Vi takker saaledes Amtsrådet, Det Classenske Fideicommis, Lollands Spare- og Laanebank, Nakskov, Landbostandens Sparekasse, Nykøbing F., og Landmandsbanken, Nykøbing F., for velvillig og god Støtte. Det skyldes ikke mindst disse Institutioner, at vi stadig har været i Stand til at bringe — efter vor egen Formening — vore Medlemmer en fyldig og lødig Aarbog, idet dennes Fremstilling som Regel koster lige saa meget som, eller mere, end hele Aarets samlede Medlemskontingent.

Kassereren, Lærer S v e n d J ø r g e n s e n, fremlagde Regnskabet, der godkendtes (se omstaaende Uddrag).

Til Bestyrelsen genvalgte Bestyrer K o l b y e, Maribo, Baron R o s e n ø r n - L e h n, Oreby, Forfatterinden Frk. H e l e n e S t r a n g e, Nr. Alslev, og Lærer S v e n d J ø r g e n s e n, Toreby.

Som Revisorer genvalgte Direktør V. K n u d s e n, Maribo, og nyvalgte Amtsforvalter S o n n e, Maribo, i Stedet for Skolebestyrer Jørgensen, der er fraflyttet Landsdelen.

Uddrag af Regnskabet 1939—40:

Indtægt:	Kr. Ø.	Udgift:	Kr. Ø.
Formue 1/4 1939.....	6006 20	Administration	876 45
Renter	222 06	Aarbogen m. v.	2521 74
Tilskud	830 00	Møder	699 98
Medlemsbidrag	2611 75	Andre Udgifter.....	137 55
Salg af Aarbøger.....	136 38	Formue 31/3 1940.....	5609 42
Indkommet ved Møder	38 75		
	9845 14		9845 14

Nye Medlemmer (indtil 1. April 1940).

Gdr. Chr. Skaaning, Sortsø.	Sognepræst Hagedorn, Idestrup.
Mejeribestyrelse Larsen, Vaalse.	Tandlæge Vedsmann, Rødby.
Overlærer Jørgensen, Rødby.	Sognefoged P. Andersen, Virket.
Proprietær Pedersen, »Nøjsomhed«, Rødby.	Fru Anna Thesbjerg, Virket.
Frk. E. Jørgensen, »Dyrehavehuset«, Søllested.	Bregninge Bibliotek.
Sognefoged Jørgensen, Troelseby. stud. theol. K. Tofte, København.	Landmand Harry Jensen, Askø.
Godsinspektør Marcher, Lungholm.	Landmand Sv. Ax. Nielsen, Lilleø.
Radsted Sognebibliotek.	Sognefoged N. P. Nielsen, Skodsebølle. stud. theol. Georg Hansen, København.
Hønseriejer Hansen, »Progress«, Nagelsti.	Plantageejer Kr. Hansen, Nøbbet.
Skomager Strange, Toreby.	Stubbekøbing Social-Demokrat.
Frk. Olga Brandt, Vignæs.	Installatør Bomholtz, Søllested.
Gdr. O. Arildsen, Kalø.	Forstkandidat Aage Mortensen, Roden Skov.
Ægtsamler P. Ødegaard, Kalø.	Sagfører, cand. jur. Nørrelund, Nakskov.
Gdr. Jørgen Bonde, Væggerløse.	cand. jur. Erik Friborg, København.
Enkefru Pærregaard-Petersen, Væggerløse.	Kommunelærer Sofus Rasmussen, Maribo.
Uddeler C. Larsen, Væggerløse.	Lærerinde Frk. E. Frederiksen, Nykb. F.
Gdr. Vilh. Petersen, Lidstrup.	Murermester J. Holm, Toreby,
Lærerinde Frk. Nicolaisen, Hillested.	Lærer Sørensen, Grænge Skovskole.
Førstelærer H. Christensen, Hillested.	Disponent Arne Sørensen, København.
Repræsentant M. Larsen, Vaabensted.	Lærer Larsen, Kældernæs.
Købmand Elmer, Vaabensted.	Direktør Christiansen, Nakskov Skibsværft.
Idestrup Sognebogsamling.	Bankassistent Konrad Jensen, Ullerslev.

Tidligere Aarbøger m. m.

Ved Henvendelse til Samfundets Kasserer, Lærer Svend Jørgensen, Toreby pr. Søllested, faas:

Aargangene 1913—1939 (med Undtagelse af 1915, 1916, 1917 og 1920, der er udsolgte)	à Kr. 1.00
Aargang 1940	” 2.00
Norvin, William: Kilder og Hjælpe midler til Studiet af Lollands og Falsters Historie I—II	” 1.00
Litteratur om Lolland-Falsters Historie og Topografi	” 0.50
Beretning om Hjemstavnskursuset paa Søllested Højskole 1926	” 2.00
Jørgensen, J. og Ussing, H.: Lollandsk Landsbyliv	” 2.00
Hjelholt, H.: Falsters Historie I—II (kun ganske faa Eksemplarer til Rest)	” 10.00
Haugner, C. C.: Maribo Historie I—II	” 7.00

Ovenstaaende Tilbud gælder *kun* for Samfundets Medlemmer.

Aarbogens Redaktionsudvalg bestaar for Tiden af: Rektor Willesen, Nykøbing F., Lærer A. H. Bendsen, Bandholm, og Lærer Svend Jørgensen, Toreby, Søllested. Manuskripter bedes sendt til sidstnævnte.